ŠLUŽBA BOŽJA
LITURGIJSKO - PASTORALNI LIST
GODINA XIII MAKARSKA 1973. BROJ 3-6

ZRELOST U SLUŽBI BOŽJE RIJEČI

Predočit ću predmet ovih refleksija u jednom doživljaju. Vjernik, školovan, prisustvovao propovijedi. O tome mi je po prilici ovako referirao: Došao sam da slušam propovijed. Crkva puna. Svi gledaju u propovjednika. Publika: ona obična po našim crkvama, većim dijelom ne baš izrazito intelektualna, dapače, jednostavna i priprosta. Propovjednik je govorio o slobodi, osobnosti, odgovornosti. Služio se izrazima posuđenim od raznih modernih pisaca, ne onim kojima se mnoštvo obično služi. Govorio je biranim jezikom, izgrađenim stilom. Ali? Nije bilo moguće uhvatiti jednu jasnu ideju, niti stvoriti neki sud. Apstraktno, astralno. Možda je mislio da govori s onima koji su načitani na spisima egzistencijalista. Bio sam raspoložen slušati riječ Božju, ali moram priznati da sam čuo samo riječ čovječju. Za čovjeka? Možda za intelektualnu elitu koje u crkvi nije bilo. I ja sam pitao sam sebe: Gdje bih mogao naći ono što spaja ili drži zajedno i dušu propovjednika i ovo slušateljstvo? Promislio sam: čudo Duha Svetoga.

1. Čini mi se da se ovdje krije jedna česta problematika dijeljenja Božje riječi. Sv. Pavao piše kako način poučavanja u vjeri mora biti razumljiv, koristan, solidan, jer, u protivnom slučaju, učitelj vjere govori u vjetar, sličan je trubi koja daje nejasan glas, još jasnije rečeno: »Ako ne poznajem značenje glasa, bit ću tuđinac onomu koji mi govori, a onaj koji govori bit će meni tuđinac« (1 Kor 14, 11). Eto, to je ono **tuđinstvo**, drugim riječima: ostvaruje se neka vrst zajedničke alienacije ili otuđenja. Između propovjednika i slušateljstva nema veze. Nalaze se na tuđem terenu, izvan sebe.

Govori razumljivo, korisno, solidno. To vrijedi i za apostolat pera. Tko piše za priproste vjernike ili govori za redovitu publiku po našim crkvama mora ići tim putem. Uz pri-

kladnu ili lijepu formu mora stati razumljivost kao uvjet asimilacije sa strane slušatelja, korisnost za njihovu duhovnu izgradnju i solidnost kao znak vjernosti Božjoj riječi. I u našoj katoličkoj štampi, pa i onoj s većim tiražom, konstatiraju se eksibicije, problematiziranja bez istinske potrebe, tvrdnje sumnjive, ako ne jednostavno posve nesolidne vrijednosti. Ne vjeruješ? Pogledaj samo o kakvim se temeljnim pitanjima vodi debata pa bi trebalo razjašnjavati neke osnovne pojmove, za koje se mora pretpostavljati da su poznati. Odakle? Od poslušne ljubavi koja odano prihvaća vjeru, i od nje živi.

Jest, vjera mora biti zajednička svima. I ona je zajednička i onom propovjedniku i slušateljima. Ali, kao da njemu nije stalo razjašnjavati osnovne dogme, o kojima ovisi spasenje, nego se zapliće u bezbroj teorija koje su malo ili nikako razumljive. Neki umnik reče: »Dandanas mnogi učenjaci govore i pišu više nego znadu, a nekada su više znali nego su pisali« (M. Claudius). Doista, opstoji hiperprodukcija knjiga, pa im i vrijednost opada po zakonu tržišta.

Kada se radi o riječi Božjoj glavna preokupacija mora biti ta da ona duhovno izgrađuje, uzdiže, koristi procesu spasenja što se odvija u duši slušatelja. Preko riječi propovjednika Bog želi osvojiti dušu slušalaca. A kako će je osvojiti ako do nje ne može doprijeti? Što slušalac ne može ugraditi u svoj **JA** to postaje suvišno opterećenje, još više: štetan balast.

Jedna posebna bolest današnjice je u tome da neki rado podižu probleme, stavljaju pitanja, ali na njih ne odgovaraju. Tako pišu ili govore da ostavljaju dojam nesigurnosti vjere u božanstvo Kristovo, u njegovo uskrsnuće, u prekogrobni život i sl. A vjera ne trpi dvoumice, ni protuslovlja, ni dvoznačnosti, ni nesigurnosti. Ona je **hrabrost** i **potpuna poslušnost.** Bûditi dvoumice a ne rješavati ih isto što i dubsti jamu na putu kojim drugi ima proći pa ga koriti ako u nju upadne, ili: stavljati mu okove na noge, a tražiti od njega da hoda.

Pretpostavlja se da je učitelj vjere doista odrastao i zreo. On je učitelj istine, one koju pokazuju ljudi zrele dobi, jasnih načela, čvrsta stava. Oni ispravno sude (Lk 12, 57), prosuđuju što odgovara a što ne odgovara (1 Kor 11, 13), pazeći da nikoga ne sablazne (Rim 14, 13). Oni nastoje stvarati jedinstvo među braćom (1 Kor 10, 15). Znači da njihov način postupanja u propovijedanju ne odgovara onoj ljubavi, ni

onoj vjeri koja ulijeva svjetlo za prosuđivanje načina kako nastupiti ili cijeniti vrednote (Rim 14, 22—23; Dap 15, 9; 1 Kor 4, 7), ako siju sumnje ili puštaju da se u dušama vjernika ugnijezde dvoumice.

2. Ali danas i propovjednici i slušatelji ponekad naginju na osjećaj neke samosvijesti. Govore da su **zreli.** Da njima danas ne pristaje vjera prošlosti, u kojoj je bilo sitnica, površnosti, neozbiljnosti, neznanstvenosti, simplicizma i sl. Ne piše li sv. Ivan da krštenici posjeduju takvo znanje da nemaju potrebe da ih tko uči? (1 Iv 2, 27)

Nemaju potrebe da ih uče krivi učitelji, ali svatko mora biti učenikom u Kristovoj školi: i propovjednik i običan vjernik. A za zrelost se traži mnogo. Zreo čovjek čuva vjeru i prakticira sve vrline u svim situacijama. To je hrabrost duha u dobru (Ef 3, 16). Postojanost u nauci vjere, Krista, prošlosti (2 Sol 2, 15; Mk 7, 3—4), život u milosti. Vjernici, učitelji i učenici su pozvani da budu uistinu **vjerni,** to znači: preći neofitsku fazu tjelesnosti (1 Kor 3, 3), slijediti poticaje Duha, nadasve gojiti duhovni život, život milosti koji im daje te posjeduju kao neku epignozu, neku spoznaju višega reda. Međutim, te spoznaje nema bez života kreposti i milosti.

Naša narodna govori: »Nije svašta za svakoga, nit je itko svemu dorastao.« Očekivati da će vjernici, ogromna većina vjernika, pratiti visoko intonirane propovjedi ili članke jer da su »zreli« znači zastupati pogibeljnu utopiju. Možda time propovjednici žele »opravdati« svoje apstraktne propovijedi, ali vjernici od toga ne crpe nikakve koristi. Gdje je vjernicima kompetencija? Nisu ni pozvani da slijede misli pojedinih učitelja osim koliko ovi iznosi autentičnu nauku Crkvenog učiteljstva. Samo su u tu svrhu i primili od Crkve ovlaštenja. Govoreći proti onoga što naučava Crkva ne samo da se ogrješuju o svoj poziv, nego prelaze okvire svoga mandatarstva, postupaju uzurpatorno.

Godine 1966. novine su donijele zanimljivu vijest iz Dortmunda. Sastali se protestantski vjernici protestirajući i prijeteći nekim »učiteljima« vjere, davajući im do znanja da ne žele drugog evanđelja osim onog Kristovog (Gal 1, 6). Dobacivali su tim »učiteljima«-teolozima da ne traže od njih kamenje, nego kruh, ribu a ne škorpije (Lk 11, 12) I nazvali su te »učitelje« oruđem đavlovim, antikristima itd.

Neshvatljivo, ali istinito. Želi li koji takav »učitelj« predložiti nove vjerske istine? Ne trebam ih, dovoljne su mi one što naučava Crkva. Želi li obeskrijepiti koju vjersku istinu?

Nije kompetentan, uostalom ni Crkva nije kompetentna da vjerske istine dokida, ni umnaža, ni preinačuje. Želi li govoriti razumljivim jezikom? Neka to čini iz petnih žila, ali uvijek u istom smislu i značenju, nikada protuslovno, nikada protivno, nikada različito od onoga što naučava Crkva, jer takve vjerske »istine« istinskog vjernika ne zanimaju, ne obvezuju.

3. Što zapravo vjernika čini vjernikom? Stručna teološka naobrazba? Samostalnost? Onaj koji se pasivno pomiruje s nepravilnostima javnog života u Crkvi, odnosno s nepravilnim životom i postupanjem pojedinih vjernika, pa i onih »viših«?

Vjernika čini vjernikom u prvom redu **vjernost** zadanoj riječi pri sklapanju baptizmalnog saveza. On čuva ugovor, svjestan u čijoj je službi. Dužan je biti »pošten«, ne izdati Učitelja, naprotiv, odražavati ga sve vjernije, čitavim svojim bićem.

Službeni učitelji vjere dužni su posjedovati solidno i duboko znanje, jer protivnici dolaze s profinjenim teorijama, zamamljivim obrazloženjima. Ti učitelji toliko imaju prava nastupati kao učitelji koliko su vjerni **učenici** u Kristovoj školi, u školi vjere. Kristov učenik je mudrac života (1 Kor 2, 6; Kol 1, 28), duhovan (1 Kor 3, 1; 14, 20). Ako je vjera potpuno predanje Kristu, služebni će učitelj prije svega paziti da čuva kontinuitet nauke i zajedništva s ovlaštenim faktorom životne istine: Crkvom. Ako ne drži do te karizme naučavajuće Crkve nema prava da se poziva na nikakve svoje privatne karizme, jer takav bi poziv bio bez temelja.

Vjernici u redovitom postupku Providnosti ne mogu biti pozvani da stručno prate zakučaste probleme, da razumiju stručne izraze, da prosuđuju razna mišljenja što zaokupljaju glave propovjednika, da otkrivaju skrovite misli i dobro promišljene načine izražavanja istine »učenih« propovjednika. Oni imaju pravo očekivati od propovjednika da im ovi davaju autentičnu, punu i potpunu istinu vjere, bez iskrivljivanja, bez preinačivanja. Ako to ne čine ne samo da vrijeđaju prava vjernika, nego krše svoje osnovne dužnosti, dužnosti svoga staleža.

Samostalnost je oznaka zrelog vjernika. To je istina. Ali ne ona neposlušna samostalnost praroditelja koja ih je puno stajala, i svima nama donijela gorke plodove. Ako govorimo o **odgovornosti** vjernika, kao i vjerskih učitelja, razumijeva-

mo odgovornost koja ih usvješćuje da budu spremni primiti nagrade, kazne, pohvale, osude od viših foruma: savjesti, vjerske zajednice, Božjih zapovijedi, vječnog Suca.

Doraslost i zrelost vjernika traži da se ne pomire s nepravilnostima bilo gdje se one pojavile. Njihova pasivnost protivila bi se punini i hrabrosti vjere, njenoj dosljednosti. I moraju apelirati na sva dopustiva sredstva, na sva prava, i boriti se da zavlada pravda, istina, ljubav. Međutim, kršćani opslužuju osnovno pravilo: Cilj ne opravdava bilo koja sredstva, jer ima čina koji su po sebi zli, vrijedni diskvalifikacije. Prema tome, koliko u ime zrelosti osuđujemo pasivizam, toliko osuđujemo i upotrebljavanje nedopuštenih sredstava. A ne zaboravimo da je oznaka vjernika upravo kao vjernika svijest slabosti, osjećaj ovisnosti i podložnosti Bogu, prema tome: žar u radu za istinu i pravdu, ali i osjećaj skromnosti.

4. Današnjica traži posebnu zrelost. Mora se uopće odbaciti misao da bi se vjernici danas povukli u svoj »bunker«, nezainteresirati se za ovozemna zbivanja, za zemaljske poslove. To bi bila osuda i za učitelje vjere i za obične vjernike.

Vjera i ljubav prisutne su uvijek i u svim okolnostima. Danas je potrebno produhoviti suvremenu kulturu načelima prave čovječnosti, potpunog humanizma i evanđeoske nauke. Što je vjernik puniji Krista to ga više goni ljubav da radi za drugoga. Gdje je bol i patnja, tu je i Kristov vjernik. On ima višu spoznaju; raspolaže jačim snagama djelovanja; ima garanciju pomoći Odozgo, zato ga zrelost ili odraslost upravo sile da odgovori svom pozivu u današnjoj životnoj situaciji radeći na svim poljima gdje se može pošteno raditi. Razumije se, vjernik se ne smije nikada izolirati od onih koji su u Crkvi postavljeni kao službeni učitelji (Ef 4, 11). Povezanost s njima uvjet je za njegovu autentičnost i njegov uspjeh.

Konačno. Zrelost vjernika nije zrelost znanja. To mora biti u prvom redu zrelost života. Kršćanstvo ne daje prioritet znanju. »Stablo znanja nije stablo života« — reče Byron. Život je u življenju, trpljenju, u pripravi za zrelu smrt. Gdje se uče ti predmeti? Ne u školama, nego u životu u zajednici s Kristom. S Kristovim mislima i osjećajima. Kršćanin je zreo kada je zreo kao kršćanin, specifično kao kršćanin. A to je po kriteriju istinski ljudskom i k tome kršćanskom, u duhu evanđelja.

Prema tome, recimo da je lako govoriti o zrelosti i doraslosti, ali da je nije lako ostvariti. Zrelost nije u tome da slijedimo pomodno, jer to danas notira, niti staro jer pripada zlatnoj prošlosti, nego kada je u skladu s istinama spasenja, a tih nema bez Krista i Crkve. Niti ima zrelosti u propovijedanju Božje riječi bez jasnoće, solidnosti, korisnosti za vjernike kojima se propovijeda. Zrelost je sinonim za svetost u vremenu u kojemu živiš.

dr. o. J. Kuničić

OSVRT NA »SREDNJAK« HRVATSKOG ČASOSLOVA (II)

Zamoljen sam da uz opći osvrt na tu knjigu (v. SB 1972, 314—18) potražim i iznesem pogreške i nedostatke u njoj potanje. Mnoge će od njih svatko tko hoće ispraviti u svojem primjerku, što će osobito zajednicama dobro doći da kod recitiranja ili pjevanja ne dolazi do zbrke i smetnji. Neću ponavljati ono što je spomenuto u gore navedenom osvrtu, osobito na mnogobrojne nove himne kojih hrvat. Časoslov nema i što je jedan od njegovih najvećih manjaka.

Iskustvo nam govori da za dobro moljenje Časoslova nije dosta latinski jezik zamijeniti našim. Opća uredba liturgije časova daje u tu svrhu razne preporuke i tako u br. 125. želi da se kod svakog psalma antifona ne ponavlja samo na njegovu početku i svršetku već i nakon svake psalmove kitice. Zbog toga obnovljeni Časoslov razmakom dijeli pojedine kitice skoro svakog psalma. To su učinili i priređivači hrv. Časoslova, ali s mnogo propusta, tako odmah na str. 1. prva kitica u izvorniku svršava s »večernji«. Još je veći propust što nikako nisu označili kada neka kitica svršava na kraju stranice pa se to ne može označiti razmakom. U tom slučaju latinski tekst ima crvenu crticu. Takvih je slučajeva do stotinjak (prvi na str. 17) i ovdje ih ne možemo navesti. Ako tko želi taj popis, rado ću mu ga poslati.

Na str. 6. i 7. Časoslov ima u antifoni »svojom svetom gorom«, čega latinski nema i bolje je to ne spominjati nego pod Sionom misliti na Crkvu više nego na goru u Palestini.

I u Neovulgati ps 62. počinje spominjanjem jutarnjeg svjetla, zbog čega taj psalam lijepo odgovara Jutarnjoj molitvi u mnoge nedjelje i blagdane pa je barem u antifoni trebalo prevesti liturgijski tekst »Ad te de luce vigilo, ut videam virtutem tuam, alleluia«.

Prema tome, recimo da je lako govoriti o zrelosti i doraslosti, ali da je nije lako ostvariti. Zrelost nije u tome da slijedimo pomodno, jer to danas notira, niti staro jer pripada zlatnoj prošlosti, nego kada je u skladu s istinama spasenja, a tih nema bez Krista i Crkve. Niti ima zrelosti u propovijedanju Božje riječi bez jasnoće, solidnosti, korisnosti za vjernike kojima se propovijeda. Zrelost je sinonim za svetost u vremenu u kojemu živiš.

dr. o. J. Kuničić

OSVRT NA »SREDNJAK« HRVATSKOG ČASOSLOVA (II)

Zamoljen sam da uz opći osvrt na tu knjigu (v. SB 1972, 314—18) potražim i iznesem pogreške i nedostatke u njoj potanje. Mnoge će od njih svatko tko hoće ispraviti u svojem primjerku, što će osobito zajednicama dobro doći da kod recitiranja ili pjevanja ne dolazi do zbrke i smetnji. Neću ponavljati ono što je spomenuto u gore navedenom osvrtu, osobito na mnogobrojne nove himne kojih hrvat. Časoslov nema i što je jedan od njegovih najvećih manjaka.

Iskustvo nam govori da za dobro moljenje Časoslova nije dosta latinski jezik zamijeniti našim. Opća uredba liturgije časova daje u tu svrhu razne preporuke i tako u br. 125. želi da se kod svakog psalma antifona ne ponavlja samo na njegovu početku i svršetku već i nakon svake psalmove kitice. Zbog toga obnovljeni Časoslov razmakom dijeli pojedine kitice skoro svakog psalma. To su učinili i priređivači hrv. Časoslova, ali s mnogo propusta, tako odmah na str. 1. prva kitica u izvorniku svršava s »večernji«. Još je veći propust što nikako nisu označili kada neka kitica svršava na kraju stranice pa se to ne može označiti razmakom. U tom slučaju latinski tekst ima crvenu crticu. Takvih je slučajeva do stotinjak (prvi na str. 17) i ovdje ih ne možemo navesti. Ako tko želi taj popis, rado ću mu ga poslati.

Na str. 6. i 7. Časoslov ima u antifoni »svojom svetom gorom«, čega latinski nema i bolje je to ne spominjati nego pod Sionom misliti na Crkvu više nego na goru u Palestini.

I u Neovulgati ps 62. počinje spominjanjem jutarnjeg svjetla, zbog čega taj psalam lijepo odgovara Jutarnjoj molitvi u mnoge nedjelje i blagdane pa je barem u antifoni trebalo prevesti liturgijski tekst »Ad te de luce vigilo, ut videam virtutem tuam, alleluia«.

Crkva određuje kako imamo moliti iz Biblije pa je u obnovljenom Časoslovu kod pjesme triju mladića (str. 10—11 i 239—40) odredila da se pripjev »hvalite i uzvisujte ga dovijeka!« rekne samo nakon 1. retka, a zatim spajaju retci »Anđeli ... Nebesa ...« itd. Uz to je ta duga pjesma u latinskom tekstu još više razdijeljena nego u hrvatskom pa crticu treba staviti ispred »Sve kiše«, »Zemlja«, »Izraele«. Još je veći propust što je ispred te zadnje kitice ispušten redak: Sinovi ljudski, blagoslivljajte Gospoda (a nalazi se na str. 240). Usput rečeno: šteta da nije na još mnogo drugih mjesta sačuvan naš starodrevni naziv »Gospod« što ga je često tražio i ritam teksta.

Na str. 13. u 1. i 3. prošnji krivo je dodano »tvoga Sina«, jer je čitava Molbenica upravljena Kristu, dakle: tvoga uskrsnuća, tijela tvoga.

Malo je tako zanosnih himni kao što je na str. 18. i 248. kratki iz Otk 19, 1—7, ali njegov zanos dođe do izražaja ako ga razdijelimo, kao što ima latinski tekst, u četiri kitice s po dva retka, a prije i poslije svaka ima Aleluja, dakle se nakon svake kitice taj usklik ponavlja dva puta, a kod pjevanja tri puta. Međutim, taj se hvalospjev ne uzima u korizmi (kao što je pogrešno rečeno na str. 1152) već se mjesto njega uzima iz 1 Pt 2, 21—24 što ga Časoslov ima na str. 534, ali s odgovarajućom antifonom dotične korizmene nedjelje. To dakle treba označiti na str. 18, 132, 248 i 361, a isto tako i kod II Večernje svih korizmenih nedjelja.

Na str. 19. u 1. prošnji nije »ljudima« već »narodima-gentibus«, a onda dalje u zadnjoj prošnji treba dodati »slave-gloriam« i »baštinicima« zamijeniti s »dionicima-consortes«, što je i po smislu točnije.

Na početku je svih časova nakon »Kako bijaše« dodan: (Aleluja) pa tako treba učiniti i na str. 20.

Obnovljeni Časoslov stavlja svakom psalmu naslov koji može pomoći većoj sabranosti. Šteta da se kod svih nije uzeo onaj iz službenog liturgijskog teksta, tako npr. na str. 26. nije to samo »Himna Gospodaru oluje« već »Verbi Domini praeconium«. Neovulgata je i u psalmu sačuvala sedam puta ponovljeni »vox«, a naslovom još više tu krasnu pjesmu jednoj prirodnoj pojavi obogatila nadnaravnom vrednotom Božje riječi.

Prevodilac je prošnji prevodio »fidenter« sa »pouzdano« (npr. na str. 35. i 149.) pa tako treba da bude i na str. 27. a ne »vjerom«. Na dnu iste stranice treba dodati: danas (hodie) štiti.

U prijevodu su molitava više puta ispuštene naše dužnosti prema Bogu, tako ona 3. časa na str. 31. i 144. glasi na svršetku: da se prema tebi ravnamo sinovskim duhom i prema svima bratskom ljubavlju (ut filiorum in te spiritu et fraterna in omnes caritate vivamus).

Na str. 51. u 3. prošnji molimo: Pomozi naše mlade da se trude kako bi uvijek bili pred tobom besprijekorni (Semper irreprehensibiles nostri tibi satagant inveniri). Zadnju prošnju izvornik ima bolje razdijeljenu: kraljevstvo — gdje se...

Kad se bude popunjavao vrlo manjkav himnarij »Časoslova naroda Božjega«, trebat će paziti ne samo da se unesu novi himni već i nove kitice u dosadašnjima, npr. treća na str. 55.

Na str. 59. prva prošnja glasi: te uspijemo da ti čitav (naš) dan bude mio po djelima tebi posvećenima (et diem totum tibi gratum sanctificationis operibus faciamus). U 3. prošnji želimo Boga prepoznati: u svim ljudima (in omnibus), a osobito (praesertim) ...

Molitva je na str. 67. prevedena previše slobodno i komplicirano, a može se ovako: ...noću. Ti nas, koji smo podvrgnuti promjenljivosti vremena, upravljaj i uvijek učvršćuj svojom nepromjenljivošću (ut vicibus temporum tua gubernatione subiecti, tua semper incommutabilitate firmemur).

Na str. 74. u zadnjoj prošnji treba dodati: jutros (mane) svojom... i u antifoni na str. 83: Gospod (Dominus) silne... Ona pak na str. 99. nije molitva nego tvrdnja: Gospodin je prihvatio (Suscepit nas Dominus). Malo dalje 1. prošnja počinje: Gospodine, naš Oče (Domine, Pater noster) i naglašava: tvoje (tuae) Crkve. U 2. prošnji mjesto »bliz budi« bolje: Zauzmi se (suscipe), a u 3. prošnji šteta je ne sačuvati biblijski govor: Sve vjernike obuci u svoje oružje (Tuam fideles omnes indue armaturam).

U Molbenici na str. 109. mjesto »postane« točnije je reći »bude«, jer je Krist već po sebi Svećenik kod Boga pa da bude i nama. U 2. prošnji mjesto »danas« stavi: svakog časa ovog dana (per singulas horas huius diei).

U Molitvi 6. časa na str. 113. i 230. izvornik naglašava: uno amore, pa je bolje dodati: da jednom te istom ljubavlju ljubimo tebe iznad ...

Da nas svaka nedjelja što više sjeća Kristova uskrsnuća, obnovljeni je Časoslov njihovim antifonama dodao Aleluja, a taj fali barem na str. 119, 120, 122, 125, 126, 127, 131, 132, 235, 236, 239, 244. i 248.

Tko se je brinuo za hrvatski himnarij Časoslova, kad već nije imao prevedenu većinu novih himana, mogao je uzeti barem sve one koje je preveo o. Pavelić, tako na str. 121. i 351. »Ecce iam noctis«, a ne u sve četiri nedjelje stavljati isti »Vjekovit Stvorče«.

Na str. 133. prevodilac je na početku Prošnji preveo »za njih« a ide: za nas (pro nobis) i u 5. je prošnji nadodao riječ »pokoj« koja je uz pokojnike suvišna.

Na str. 141. u Molbenici iza »nas« treba dodati: kraljevima i (regnum et), a mjesto »učinio svetim svećeništvom« bolje: svetim svećenstvom, ili: uresio svetim svećeništvom.

Na str. 149. u 3. prošnji mjesto »da nađu ...« treba biti: da im život bude siguran i radostan (ut vitam laeti transigant et securi), a prošnju »Nauči nas ...« dodao je prevodilac.

Antifona na str. 155. počinje: Gospodine (Domine), a na str. 158. u 3. prošnji rečeno je kraće: na dobro nama i svima, a u zadnjoj je napušten evanđeoski govor: tako svijetli primjer našega života.

Na str. 166. u 4. prošnji mjesto »da pravičnost i pravdu promiču« izvornik ima: da o svemu odlučuju mudro i pravedno (ut in omnibus sapienti aequitate decernant). Na str. 174. drugi dio 2. prošnje glasi: dok obećajemo da nećemo ništa zla ni učiniti ni odobriti (dum nos nihil pravi facturos aut probaturos pollicemur), a prvi dio slijedeće prošnje: Učini, Gospodine, da tvoj dar rasvjetljenja prožme čitav ovaj dan — te budemo ... (ut donum lucis hic totus dies evadat).

Početak prošnje na str. 182. treba dopuniti: koji se najviše veseli kad svoj narod obasiplje dobročinstvima (qui maxime in beneficiis populo suo elargiendis congaudet), a u 3. prošnji »dolazi od Duhah tvoga« izmijeniti u: je gore (sursum sunt), a prošnja: Od svih nas ... ide u zagrade sa: ili.

Na str. 190. i 417. posve manjka antifona za Blagoslovljen: Pruži, Gospode, spoznaju spasenja narodu svome i otpusti nam grijehe.

U 3. prošnji na str. 191. treba dopuniti: i tebi neprestano (iugiter), dok na str. 199. u 4. prošnji izvornik nema: sluge i, a mjesto »velikodušno« ima biblijski izraz: kamogod ideš (quocumque ieris). Zadnja prošnja ima: u tvome (tua) vječnom miru.

Na svršetku antifone na str. 201. treba dodati: Gospodine (Domine).

U Molitvi na str. 208. mjesto »Gospodine« kažemo: svemogući Bože (omnipotens Deus), a u antifoni na str. 210. izvornik nema: povija i.

Na str. 215. drugi dio 1. prošnje glasi: neka tvoje lice pogleda na suze siromaha (pone lacrimas pauperum in conspectu tuo), a 2. prošnje: neka ih pohodi i pokrijepi tvoj anđeo (visitet eos angelus tuus atque confortet) i u 4. prošnji dodaj: bijedne (misere) grešnike.

U zadnjoj prošnji na str. 234. ide — ispred »pribroji«, a na vrhu str. 243. dodaj: jedinoga (solum) pravoga Boga.

Na vrhu str. 250. dodaj: daj da istinski (sine dolo), a slijedeća prošnja ima u izvorniku sve navedeno kao prvi dio i zatim: — na svima pokaži pobjedu križa (victoriam crucis in omnibus ostende).

Molbenica na str. 257. mjesto »stvori ljude« ima: smjesti ljude u svijet (in mundo posuit), a 1. prošnja: ti nam dade (sva) dobra svijeta i naš si život dosada sačuvao (qui nobis mundi bona dedisti vitamque nostram hucusque servasti).

U Molitvi na str. 258. »misli« treba izmijeniti u: riječi (sermones), a iza »pomoći« dodati: oslobođeni (liberi).

Na str. 264. u antifoni dodaj: U Sinu svome (suo), a u 1. prošnji na str. 274. izmijeni »daje hvalu tvome imenu sa: slavi tvoje veličanstvo (glorificare maiestatem tuam). Na str. 281. premjesti — ispred »nek«, a u antifoni na str. 290. iza »svoju« dodaj: Gospode (Domine).

Kod riječi koje imaju više značenja treba kod prevađanja posebno paziti. Tako »conversatio« u Molitvi na str. 291. ne znači samo obraćanje već i život pa treba prevesti: da ti svojim životom budemo uvijek odani (ut tibi semper simus conversatione devoti).

U 4. prošnji na str. 298. mjesto »udarci« točnije: neuspjesi (infelici exitu), a u 3. prošnji na str. 306. mjesto »odani« bolje: spremni (intenti) vršiti tvoju volju.

Na str. 312. u antifoni dodaj: šator, Gospode (Domine) i isto tako na str. 315: Silne Gospodin (Dominus).

Na svršetku str. 331. izvornik ima ljepše u vezi s prvim dijelom prošnje: — mnoge nam naše grijehe obilato oprosti (multa debita nostra largiter dimitte). Na dnu str. 347. dodaj Aleluja.

Molbenica na str. 355. nema »nisi prezreo...« već: si pozvao nas nepravedne i grješne — da upoznamo tvoju istinu i služimo tvojem veličanstvu (nos iniustos et peccatores vocasti — ut cognoscamus veritatem tuam et maiestati tuae serviamus). U zadnjoj prošnji na slijedećoj strani mjesto »Daj nam« ide: Daj svojim vjernima (Da fidelibus tuis).

Pri dnu str. 362. treba prema izvorniku dodati: sveto (sanctam) uskrsnuće, a u 4. prošnji na str. 371: mnogovrsne (multiformis) milosti. Tu i u Molitvi dodaj: vjerno (fideliter) radimo.

Na str. 379. izvornik u 5. prošnji ima: da se po tvojem milosrđu (per misericordiam tuam) nađu, a na str. 395. isto u 5. prošnji: daj uskrsnuće i blaženi (beatam) život.

Drugom dijelu 2. prošnje na str. 444. bolje u prvom odgovora: sklonost na uvredljivost (offensam), a u zadnjoj prošnji: pusti kroz vrata koja si otvorio zaslugom svoga križa (ad caeli portas admitte, quas crucis tuae merito reserasti).

U Molbenici se na str. 454. ponavlja zaziv: Gospodine, čuj nas (Domine, audi nos), što je slično ali ipak drukčije od onoga što je prevodilac proizvoljno stavio, a njegovo je prevoditi, ne sastavljati.

Prethodna napomena vrijedi i za 4. poticaj na str. 8: Potvrdimo (Confirmemus) a ne: Završimo. Izvornik ima deset poticaja, a 8. je: Sada izvršimo Gospodnju naredbu i recimo (Et nunc, mandatum Domini exsequentes, dicamus: Pater noster).

Na str. 16, ili barem u uskrsnom sveščiću, trebalo je označiti da se Kratki otpjev kroz vazmeno vrijeme govori s dva Aleluja iza: svoj, vjerni, svoj. Isto tako na str. 18. nema antifone »Kraljice neba« koja se kroz uskrsno vrijeme uvijek uzima (Opća uredba 92), a trebalo je pripomenuti da se inače može uzeti i neka druga Marijanska pjesma koju za tu prigodu odobri BK.

Na str. 480, 3. redak odozdo mjesto »natječemo« točnije: prepiremo (per contentionem), a pri vrhu str. 490. dodaj: jednodušnu (unanimem) molitvu. Tko bude ispravljao himnarij neka pripazi da je na str. 491. i 501. zadnja kitica

himna posebna. Isto tako obje na str. 529. Predzadnja prošnja na str. 503. naglašava dogmu uznesenja: uzeo k sebi na nebo (tecum voluisti in caelum assumptam).

Na str. 514. u 9. retku odozgo treba dodati: rođeni; a Marija daleko uzvišenije i svetije rađajući samu Riječ (Maria autem longe divinius atque sanctius Verbum ipsum generando). Na početku slijedećeg odsjeka treba brisati »ne«, a na kraju Čitanja ukloniti tautologiju i staviti kao u izvorniku: Sveta Božja Roditeljko, ili: Majko (sancta Dei Genetrix).

Na str. 517. r. 4. odozgo mjesto »Začeća« ide: Srca, a u 4. prošnji na str. 527. mjesto »ga«: je. Isto tako u 1. prošnji na str. 532. mjesto »do svršetka svijeta« ide: do kraja zemlje (ad ultimum terrae).

Na str. 549. i 567. manjka značajna (jer Časoslov povezuje s misom) 3. prošnja: Danas smo prinijeli krv novoga i vječnoga saveza, koja je prolivena za otpuštenje grijeha: Tebe, Gospodine, slavimo.

Na str. 551. drugi psalam I Večernje nije Ps 118 (117) II već III, dakle na str. 15, a prva dva dijela se uzimaju kao prvi psalam.

Na vrhu str. 568. dodaj: spasenja tvojom zaštitom (tua protectione), a na kraju himna na str. 571: Amen.

Postalo je modom da govorimo o crkvenoj službi, a ne vlasti, ali ne smijemo mijenjati riječi svetih otaca pa tako na str. 576. u r. 2. odozdo stoji: apostolicae opis, što znači: apostolske vlasti.

Na str. 579, r. 3. odozdo mjesto gospodara ide: gospodareva (per dominicos), ili još bolje ostaviti u množini: od gospodarevih upravitelja.

Na vrhu str. 585. iza »razboritošću« dodaj: svetaca (sanctorum), a na početku prošnje na str. 590: Dostojnom (dignis) hvalom.

Na str. 591. molitva je za utemeljitelja mjesne Crkve previše izmjenjena i glasi: Bože, ti si propovijedanjem blaženoga I. (biskupa) naše očeve pozvao u divnu svjetlost evanđelja. Učini da njegovim zagovorom rastemo u milosti i spoznanju Gospodina našega Isusa Krista, tvoga Sina. Koji s tobom... U slijedećoj molitvi ispred »pokazao« dodaj: primjerom (ex exemplo), a u molitvi za misionara mjesto »u tvome spasenju« ide: u poznavanju tebe (in scientia tua), i mjesto »živimo u prijateljstvu s tobom« točnije: vjerno živimo u tvojoj prisutnosti (coram te fideliter ambulare).

Na str. 601. u Odgovoru mjesto »se u nj pouzdaje« točnije: koji ga traži (querenti illum), a u antifoni za Veliča dodaj: odlučna i stidljiva (pudoris hostia) djevica. U odgovoru na str. 607. mjesto »tražio« bolje: tražila, ili: tražih (kao uhvatila na str. 609). U prvoj molitvi na str. 613. iza »živjeti« dodaj: po tvojoj milosti (per gratiam tuam), a na početku Molbenice na str. 626. »svome« izmijeni u: svetome (sanctum).

U r. 2. himna na str. 627. izvornik je nekadanji izraz »pastira« promijenio u: svetaca, jer se prije taj himan uzimao na dan biskupa. U tom himnu treba sada dodati 3. kiticu: Per illa quae sunt saeculi . . .

Na str. 631. u 2. prošnji briši —. Na str. 636. u drugom odsjeku iza »srce« dodaj: Ona je razborita i mudra pa kad (quadam sapientia et prudentia) . . .

U antifoni za Veliča na str. 642. ako za »dilatatum est cor meum« još nekako može stajati: raste snaga moja, mjesto »pomoći tvojoj« treba biti: spasenju svome (in salutari meo). Isto tako u 2. prošnji na str. 643. mjesto »supruzima« ide: suprugama (nuptas).

Na str. 654, 2. al. mjesto »nemoj davati tako« valjda bolje: a niti tako ne daješ (at ne ita quidem das). U 8. al. nije »pobjeđen« već: svezan (vinctus), a odmah dalje: da mi, potaknut ovim ili onim okovima, iskažeš milosrđe (ut sive illis sive his motus vinculis). I na kraju Čitanja mjesto »za sve to« radije: bez toga (citra haec), a iza »da« nadodaj: ti (tibi).

Na str. 657. u al. 4. mjesto »iz te sposobnosti« treba biti: bez (absque) te sposobnosti, što je valjda tiskarska pogreška. U al. 5. mjesto »svi ćemo« točnije: bit ćemo bogati mi i vi (et nos et vos).

Jedna je od posebnosti obnovljenog Časoslova da se i u oficiju za pokojne na kraju psalama i kantika ne kaže »Pokoj vječni« već »Slava Ocu«. Tu je rubriku trebalo staviti na str. 660. kao što je ima latinski tekst. Ovoj se promjeni neće začuditi tko ima na pameti da je svaka molitva, a posebno liturgijska, u prvom redu slavljenje Boga kojega slave i naši dragi pokojnici zajedno s nama.

Na str. 664. u r. 4. odozdo iza »zasuni« ukloni zarez, a mjesto »ostaju« jasnije bi bilo: zatvaraju (detinentes).

U ovim se napomenama malo osvrćem na prijevod novih himana koji bi, općenito uzevši, zaslužili valjda i vrlo dobru ocjenu. Istina, više su puta prevedeni previše slobodno, ali to se prigovaralo i o. Paveliću. U svakom slučaju novi prije-

vod treba barem tu i tamo ispraviti. Npr. u 1. kitici na str. 666. za »cjelove« iz 1. retka kod pjevanja ili recitiranja treba zapamtiti da su u vezi s r. 4, a to je zaista predaleko. Potpisani nema pjesničkog dara, ali isto neka je slobodno predložiti možda ovaj prijevod: O Kriste, nado spasenja, Ti život si i uskrs naš; Stog k tebi oči i srca / U smrtnoj borbi dižemo.

Na str. 668. u 1. prošnji nije prevedeno »ut etiam« pa glasi: da, kad umremo, s Kristom i živimo.

Na str. 675. trebalo je iz izvornika prenijeti rubriku: Povečerje, sve od nedjelje kao na str. 461.

I tako obilato nedostataka od prve do zadnje stranice.

M. Kirigin

NEDOSTACI U 3. SVEŠČIĆU ČASOSLOVA

Potpisani nastavlja ovaj posao potanjeg pregledavanja drage mu knjige najviše za ljubav nekih zajednica koje ga to mole. Svima će ipak dobro doći ako uvaže barem **tiskarske pogriješke,** kojih nema baš mnogo, ali neke mogu prouzročiti da se tekst teže ili čak krivo shvati.

Na str. 1586. u zadnjem retku mjesto »to« treba stajati: što, kako to traži i upitnik na kraju rečenice. — Na str. 1594. u Molbenici: zavisiti = zavisti. — Na str. 1624. al. 6: Imajući = Imućni (Qui abundant). — Na str. 1655. al. 4: organi smrt = odgoni smrt (expellit mortem). — Na str. 1682. u O.: ela = da. — Na str. 1714. al. 1: objavljenje = objavljene. — Na str. 1738. na kraju al. 2 treba ispustiti upitnik, a on ide na kraju slijedeće rečenice koja je u prijevodu ispuštena: ... pogledu. Kako bi u našim srcima nastala pobožnost, ili kako bi tko pred Bogom zadobio opravdanje vjerom, kad bi se naše spasenje sastojalo samo u onome što vide oči?

Na str. 1745. al. 7: u ovom = u onom (in illo). — Na str. 1763. u Molitvi: hranom = hramom, a ispred te riječi treba dodati: dostojnim (dignanter). — Na vrhu str. 1785. svatko će »spunio« popuniti u: ispunio. — Ako tko na str. 1787. potraži Irenejev original naći će ga prema lat. izdanju Časoslova: Knj. 3, 17, 1-39; SC (Sources chrétiennes) 39, 302-306. — Na str. 1802. al. 1: svijetu = svjetlu. — Na str. 1866. al. 9: neokrunjenu = neokrnjenu (integram). — Na str. 1877. al. 5. briši upitnik. — Na str. 1909. al. 2: prikazuje = pokazuje (demonstret). — Na str. 1921. u životopisu: Genove = Ženeve.

vod treba barem tu i tamo ispraviti. Npr. u 1. kitici na str. 666. za »cjelove« iz 1. retka kod pjevanja ili recitiranja treba zapamtiti da su u vezi s r. 4, a to je zaista predaleko. Potpisani nema pjesničkog dara, ali isto neka je slobodno predložiti možda ovaj prijevod: O Kriste, nado spasenja, Ti život si i uskrs naš; Stog k tebi oči i srca / U smrtnoj borbi dižemo.

Na str. 668. u 1. prošnji nije prevedeno »ut etiam« pa glasi: da, kad umremo, s Kristom i živimo.

Na str. 675. trebalo je iz izvornika prenijeti rubniku: Povečerje, sve od nedjelje kao na str. 461.

I tako obilato nedostataka od prve do zadnje stranice.

M. Kirigin

NEDOSTACI U 3. SVEŠČIĆU ČASOSLOVA

Potpisani nastavlja ovaj posao potanjeg pregledavanja drage mu knjige najviše za ljubav nekih zajednica koje ga to mole. Svima će ipak dobro doći ako uvaže barem **tiskarske pogriješke,** kojih nema baš mnogo, ali neke mogu prouzročiti da se tekst teže ili čak krivo shvati.

Na str. 1586. u zadnjem retku mjesto »to« treba stajati: što, kako to traži i upitnik na kraju rečenice. — Na str. 1594. u Molbenici: zavisiti = zavisti. — Na str. 1624. al. 6: Imajući = Imućni (Qui abundant). — Na str. 1655. al. 4: organi smrt = odgoni smrt (expellit mortem). — Na str. 1682. u O.: ela = da. — Na str. 1714. al. 1: objavljenje = objavljene. — Na str. 1738. na kraju al. 2 treba ispustiti upitnik, a on ide na kraju slijedeće rečenice koja je u prijevodu ispuštena: ... pogledu. Kako bi u našim srcima nastala pobožnost, ili kako bi tko pred Bogom zadobio opravdanje vjerom, kad bi se naše spasenje sastojalo samo u onome što vide oči?

Na str. 1745. al. 7: u ovom = u onom (in illo). — Na str. 1763. u Molitvi: hranom = hramom, a ispred te riječi treba dodati: dostojnim (dignanter). — Na vrhu str. 1785. svatko će »spunio« popuniti u: ispunio. — Ako tko na str. 1787. potraži Irenejev original naći će ga prema lat. izdanju Časoslova: Knj. 3, 17, 1-39; SC (Sources chrétiennes) 39, 302-306. — Na str. 1802. al. 1: svijetu = svjetlu. — Na str. 1866. al. 9: neokrunjenu = neokrnjenu (integram). — Na str. 1877. al. 5. briši upitnik. — Na str. 1909. al. 2: prikazuje = pokazuje (demonstret). — Na str. 1921. u životopisu: Genove = Ženeve.

Na slijedećoj strani u al. 5: znanju = zvanju (vocationis). — Sv. Bernardica nije mnogo napisala pa se to njezino pismo nalazi na str. 53—59. Ravierova djela.

Na str. 1967. u životopisu treba Avekano ispraviti u Avelano, a na slijedećoj strani u al. 8. »govori« u: gori (gliscat), ili: plamti. — Na str. 1999. al. 1. na kraju može stajati »nad svime« ali je točnije: nad svima (in omnibus). — Na str. 2012. svatko će opaziti da Pio V nije umro 1972. pa će 9 promijeniti u 5. — Tako isto na str. 2023. al. 3. Mariju u Matiju, a u životopisu na str. 2027: Ardeatinskoj. — Na str. 2036. al. 4. mjesto »nastaje tmina« treba biti: nestaje tmina (pulsis tenebris). — U podnaslovu na str. 2039. svatko će ispraviti »Papisa« u: Popisa (Registrum), a na vrhu str. 2045. »prosvijetljepo« u: prosvijetljeno. — Na str. 2053. »ili:« ide ispred Pogledaj.

I u ovom su Sveščiću nažalost krivo označeni neki **brojevi.** Tako na str. 1690: 1587 = 1631, a 1590 = 1632. Na str. 1692: 1593 = 1636, a 1596 = 1637. Na str. 1695: 1600 = 1641, a 1602 = 1642. Na str. 1697: 1606 = 1645, a 1609 = 1647. Na str. 1700: 1692 = 1650, a 1615 = 1651. Na str. 1702: 1618 = 1655, a na str. 1758: 1587 = 1589.

Na više je mjesta ispušten uskrsni dodatak **Aleluja,** a svakako na ovima: Na str. 1588. u 1. ant. iza »Božjega«. Na str. 1594. u 1. ant. iza »Danica« ide A. i u 3. ant. iza »živjeti«. — Na str. 1600 u ant. IV tjedna treba iza »tami« dodati: govori Gospodin, A. — Na str. 1606 u R. iza »spomen« ide A. i tako isto na str. 1613 iza »ja« te na str. 1617 iza »Boga«. — A. treba dodati na dnu str. 1650 iza »njemu« i na vrhu slijedeće str. iza »ljubio«. — Slično i na str. 1665 iza »mir«. — Kod svetačkih je oficija ispušteno A. na str. 1981 iza »sa mnom«, na str. 1983 treba ga ispustiti iza »pokaže« i dodati iza »staro«, na str. 1990 iza »pravednosti« i na str. 2005 iza »blagoslivljamo te«. U ovom zadnjem slučaju treba prekrižiti: Slava Ocu. Klanjamo.

Kad ih nije donio »Srednjak« dobro je da su **himni** za službu čitanja po danu na str. 1795, ali zašto ga nema i nedjelja? Uz to su prevedeni himni II i s njim povezanog IV tjedna, a nisu oni za I i III tjedan. Kod nekih je sasvim promijenjen ritam, a i broj kitica, a osobito je šteta što nisu došle do izražaja raznovrsne i tako bogate doksologije. Staro je načelo da se pjesma ne smije prevesti nego prepjevati, ali se prepjev mora temeljiti na originalu inače je nova pjesma. Poznato je kako se pok. o. Paveliću prigovaralo da mu je krasan pripjev himana previše slobodan. To mu je zamjerao i

njegov dobar prijatelj o. Stanko Petrov koji je, i sam pjesnik, pokazao na nekoliko primjera kako se moglo lijepo a vjernije prevesti. No što bi sada kazao i O. Pavelić svojem »nasljedniku«? Istina, BK može dozvoliti da se mjesto nekog latinskog himna u Časoslov stavi drugi, domaći, ako za to vojuju valjani razlozi, ali nitko nema pravo da ovako u isto vrijeme prevodi i ne prevodi. Videant consules.

Što je na vrhu i pri kraju »U Vazmenoj itd.« na str. 1579 i pri vrhu na str. 1583 suvišno je, jer je Vazmena osmina prošla.

Na str. 1587 al. 2. između »života« i »kupelji« dodaj: po (per lavacrum). — U prošnji na str. 1591 mjesto »tromi u vjeri« točnije: spori za vjerovanje (tardi ad credendum), što je i evanđeoski izraz. — U evanđelju se Isus naziva Dobrim pastirom, ali je na str. 1596 pri dnu, a obzirom na Petra, s pravom nazvan: Pastor summe = Vrhovni pastiru. — Bolje je Pavlove izraze jednako prevoditi, a ne za »sinceritatis« na str. 1594 u Prošnjama: »iskrenosti«, a na str. 1599 al. 7. »čistoće«.

Mnogi su opazili da su **Molitve** novog Misala i Časoslova prevedene previše slobodno. Zašto na str. 1601 ispustiti važan pridjev »trajnom-perpetua« ispred: ljubavlju? Ili u Prošnjama na str. 1603 za »move nos ad — potiči nas na« staviti: daj da i mi postignemo? — U Molbenici na str. 1607 nije dva puta rečeno »vodio u pustinji« već drugi put stoji: im monte docuisti = poučio na gori. A na istoj strani Molitva je vrlo osiromašena, jer glasi: ... ut, quod paschalibus exsequimur institutis, fructiferum nobis omni tempore sentiamus = daj da mi, koji obavljamo vazmene obrede, sveudilj osjećamo njihov plod.

Na str. 1619 u Molb. mjesto »pouzdano« bolje odgovara smislu: vjerno (fideliter). — Na str. 1624 al. 1: od »po molitvenoj riječi« točnije je: po molitvi i zahvali (per precem ... gratiae actae sunt), a dalje u 2. al. nije »blagujemo« već: prinosimo (in omnibus oblationibus). Mjesto zadnje riječi tog čitanja stavi: na razmišljanje (consideranda). — Na str. 1635 al. 3. treba biti: da ne ljubimo (ut non amemus), a u slijedećem pitanju: ne «izabrali« već: izabrani (eligamur), jer se radi o tome da smo od Boga izabrani, kao dalje da smo od njega ljubljeni (diligamur). U 4. al. nije »To je isto kao kad reknemo« već: Malo je reći (Parum est dicere).

U Molitvi na str. 1637 ne treba izostaviti: da po tvojoj dobroti (tua pietate). U Prošnji na slij. str. mjesto »učvrstio« bolje: pribio (fixisti). U staro su doba smatrali zadužnicu poništenom ako je bila rasparana ili samo probušena, a našu su probušili čavli Isusova križa.

Na str. 1640 al. 1: na »da« dodaj: zajedno s nama (nobis una) mole te da... U 6. al. ispusti negaciju »ne«, dakle: koji bi. — U Molitvi na str. 1642 u prvoj izreci nisu prevedene riječi: quaesumus, familiae tuae, a u drugoj: dignanter. — U Prošnjama treba dodati 2. koja glasi: Liječniče naših tjelesa i duša, — pohodi nas i spasi svojim milosrđem.

Teško je prevoditi Augustinovu igru riječi, ali ih se barem ne smije mijenjati. Tako na str. 1649 al. 1. ne treba unositi »samu« već ostaviti: uništi smrt koja se opirala (mortem nolentem), što lijepo odgovara slijedećoj tvrdnji: jer je smrt to htjela (morte id volente).

Šteta što je u 1. Prošnji na str. 1652 izostavljena riječ: braći (fratribus) lomeći... Na str. 1655 al. 2. treba biti: Bilo je posvećeno... zvalo se... donosilo (Sanctificabatur... vocabatur... offerebatur). — Na str. 1660 al. 2. mjesto »jer« bolje: da, a mjesto »zato i«: jer (quia). U 4. al. mjesto »je« ide: ga.

U II Večernji na str. 1662 manjka Kratko čitanje (nalazi se na str. 1627) i Kratki otpjev koji glasi: R. Uskrsnu Gospodin uistinu, aleluja, aleluja. Uskrsnu. O. I ukaza se Šimunu, aleluja, aleluja. Slava Ocu. Uskrsnu. — Na str. 1663. u Službi čitanja R. i O. nisu kao u originalu i pravilno na str. 1628.

Na str. 1665 al. 2. mjesto »upravljena molba za dobru savjest« možda bolje: traženje dobre savjesti pred Bogom (conscientiae bonae interrogatio apud Deum), jer je tu valjda aluzija na krsna pitanja i odgovore kojima se izjavljuje prianjanje uz Boga. — Na str. 1667 al. 2. moglo se sa »Evo, gledajte« sačuvati izvorni emfatički izraz: Videte, videte in me. — U al. 3. mjesto »nisu uzrok moga jecanja« jasnije i ljepše: ne prouzrokuju moje jecaje, pogotovo kad i u lat. stoji glagol: non educunt gemitus meos. — Slično na kraju 1. sl. na str. 1670: Dok je s njim združeno ono što smo mi, i mi smo u Bogu (dum sectum hoc, quod nos sumus, in Deo est).

Na str. 1684 al. 5. bolje: nikako (omnino) nego »općenito«. — Kratki otpjev na str. 1684. nije taj već kao gore za str. 1662 (Uskrsnu... I ukaza se). — Prošenje na str. 1687. glase ponešto drukčije od istih na str. 1626. — Na str. 1689 al. 1.

iza »vjerom« treba dodati: dolazi na svjetlo preporođenjem krštenja (per baptismatis regenerationem in lucem editur), a u al. 3. iza »život«: zvijezde su kreposti, zrak je dično ponašanje (stellae, virtutes; aer, praeclara conversatio). — Na str. 1961 al. 2. nije »osovina« već: podloga (basis, ne axis).

Kod prevođenja starijih crkvenih pisaca treba paziti da pojedine riječi svatimo i prevedemo kako su ih oni uzimali, a koje sada možda drukčije glase. Tako na str. 1699 al. 3. izraz »sakramentalni« (sacramentaliter) sada je ustaljen za sakramente i prema tome je ovdje bolje prevesti: otajstveno, jer je riječ o otajstvenom Kristovu tijelu.

U Molitvi na str. 1702 »nadu besmrtnosti« je premalo za: i svojim nas opravdanjem činiš sposobnima da budemo besmrtni (quos immortalitatis efficis iustificando capaces). Liturgijske molitve obično vrlo sretno povezuju oba čimbenika našega spasenja: Božju milost i našu suradnju. Prijevod zna više puta ispustiti ili drugu riječ, tako u ovoj »Privedi nas punini slave« nije potpun prijevod za: usque ad plenitutinem gloriae, te moderante, perveniant.

Na str. 1705 al. 2. iza »koje se« dodaj: s pravom (iure meritoque). — U 1. r. na slij. str. nije riječ da je Krist nas oživio već: Kad je on radi nas oživio, zgazio je (Quandoquidem ille nostri gratia revixit). — Na str. 1708 treba promijeniti Kratki otpjev i uzeti onaj preveden gore za str. 1662. — U al. 4. na str. 1710 suvišno je dodana riječ »službenika«. — Na str. 1713 al. 2. nije »mišljenja« već: stanja (habitus), ne »osjećaja« već: pobožnosti (secundum pietatem). Malo dalje u Molitvi treba iza »mladost« dodati: duha (renovata animae iuventute). — Na str. 1715 al. 4. »svega« promijeni u: svetoga (sanctae multitudinis). Na dnu te strane manjka vlastita antifona za »Veliča«: Duh će me proslaviti, jer će uzeti od onoga što je moje i to objaviti vama, aleluja.

U ovim se osvrtima više puta pružila prigoda da se izrazi stanovito začuđenje kako hrvatski prijevod Časoslova, većinom vrlo dobro obavljen, nitko nije ozbiljno pregledao. I najpovršniji je lektor mogao opaziti da na str. 1716 u Molitvi nije dva puta govor o uskrsnuću i doista original ma: redemptionis participem — dionikom otkupljenja. — Slično u Prošnjama na str. 1720 nije riječ da će Krist sve privući sebi kad ponovo dođe, jer lat. tekst ima samo: fore, niti mi svoga Suca »veličamo« nego: očekujemo (praestolamur). — Najgoru je ocjenu nemarnosti zaslužio onaj koji je na str. 1723 kard.

Angela Mai, jednoga od zdavača Augustinovih govora, pretvorio u — svibanj. Tu je izdao i latinista jer je morao znati da je genitiv tog mjeseca Maii. Ima onih koji se hvale s našim lit. izdanjima. Teško da je u kojem prijevodu na cijelom svijetu učinjena takva omaška.

Na početku toga govora ne stoji »je uzašlo« već: nek uzađe (ascendat). A na kraju je istoga iznevjerena Augustinova misao sa »a ne uzlazi sam« za: nec ascendit nisi ipse = a i u uzlazu sam, i onda dalje: jer i mi ulazimo koji smo po milosti u njemu. Istu misao ističe i slijedeća izreka. Dakle: Krist je sišao sam, a tako i uzašao ali sada obogaćen svojim otajstvenim tijelom, a to je Crkva, mi.

Na str. 1739 al. 3. mjesto »to nam vjeru učvršćuje« točnije: to u nama izaziva vjeru (eo fides credentium vocabatur), a mjesto »duhovnom snagom razuma« ide: duhovnim razumijevanjem (spiritali intellectu) ili: shvaćanjem. — Ant. na str. 1742 počinje: Vaš Otac (Pater vester). — Na str. 1744 al. 2. »završava ... « pravilno glasi: Ispunjuje se (usavršuje se) poslije svršetka ovoga svijeta, ali na drugome nema svršetka (differtur illa complenda post huius saeculi finem, sed in future non habet finem). Tako je prevodilac točno preveo na slij. str. al. 3: ne će se ispuniti (non implebitur). — Međutim, par redaka ispred nije »u zemlji mrtvih« već: u zemlji smrtnika (in terra morientium). — U 5. al. radije bih ostavio Augustinove izraze, dakle ne »za ovoga zemaljskoga života« već: ovdje u vremenu (in hac temporaliter) ... i ondje u vječnosti (et illa in aeternum).

Prevodilac je u Molbenici na str. 1747 pročitao »vitam« a stoji: vitem (trs) i tome odgovara drugi dio molbe. — Na str. 1750 uzet je drugi R. i O. a ide kao na str. 1682. — Na str. 1751 al. 1. za »jedinstvo« možda radije: sjedinjenje, a na str. 1753 u Molbenici stoji jednostavno: Per Spiritum tuum a Patre efflagita — Po svojem Duhu izmoli od Oca. — U Prošnjama na str. 1759 mjesto »ljube« konkretnije: obvient sibi, quia utriusque tu es Dues — razumiju (pomažu) jedni druge, jer si ti Bog jednih i drugih. — Na str. 1760 al. 1. nema rečenice »On je vrelo i središte svetosti« (to se kaže pri vrhu slij. str.), nego iza »Sveti« slijedi: što je njegov posebni i njemu svojstven naziv (propria est illius peculiaris appellatio). Dalje: Sve što treba posvećenja, njemu se obraća (Ad quem omnia convertuntur quae egent sanctificatione), a zatim: Sva živa ...

U Molbenici na str. 1766 zazivamo: Bože strpljenja (Deus patientiae), a svakako ne »poput Krista Isusa« već: po Isusu Kristu (secundum I. Ch.). — U zadnjoj al. na str. 1774 nije »sticati zasluge« već: zaslužiti (promereri), naime njega, ne zasluge. — Zadnja se molba na slij. str. ne odnosi na bolesnike već na: nejake u vjeri (infirmos in fide), a prema takvima ne smijemo biti osorni (aegre), radije nego »okrutni«. — U Molitvi na str. 1784 nema riječi »Obnovi čudo prve Pedesetnice«, a pri kraju nije preveden izraz: caelesti munere. — I u Molitvi na str. 1793 mjesto »svih nas« stoji: onih koji su preporođeni tvojom milošću (eorum qui per tuam gratiam sunt renati). Liturgijske su molitve sastavljene vrlo skrbno i ne valja ih mijenjati ni skraćivati.

Na str. 1800 al. 2. u »Eos nostrum, qui in tribulatione sunt« i dalje »solve captivos nostros« nisu prevedene posvojne zamjenice: nostrum ... nostros = one od naših ... naše, pa je tekst izgubio od svoje svježine i istrgnut iz starokršć. prilika u kojima je nastao. U 5. al. je suvišno dodano »nad nama«. — Na kraju čit. na str. 1803 »fulgores« bih radije preveo: bljesak, a ne »munja«. — Na str. 1804 al. 1. iza »poznaje« nije prevedeno: et cum sit inenarrabilis, ipse enarrat eum nobis = ipse eum nobis = i govori nam o onome koji nam ne govori, ili: kojega mi ne možemo čuti. — Malo dalje na slij. str. »per ipsam conditionem revelat Verbum conditorem Deum« ne bih preveo »po samom stvorenju« već nekako: po svojem načinu bivanja (ili: po svojem postojanju) Riječ objavljuje Boga od koga ima postanak. U svakom se slučaju ono »po svojem stvorenju« ne smije uzeti pasivno kao da je Riječ stvorena, a iz konteksta, barem latinskoga, ovdje se ne misli na stvaranje stvorova. — U istoj rečenici dalje krivo prevedeno »kojega« mjesto: koji ga je (eum qui plasmaverit). — U zadnjoj je al. »objava« valjda tiskarska pogreška jer ide: objavi (revalaverit). Nije lako prevoditi stare oce, a pogotovo treba paziti kod Ireneja.

Na str. 1807 al. 1. iza »bez sklada i« treba dodati: kad bi se svijet okretao (temereque mundus volvetur) bez reda, s pravom ... — U al. 1. na str. 1810 mjesto »boji svoga glasa« možda bolje: raznolikosti svoga glasa (pro sua natura). Tako i u 2. al. mjesto »jednim zamahom« stavio bih: jednim migom (uno ictu Verbi nutus), — U onim je širokim razmacima između riječi u 5. r. na str. 1812 ispušteno: svi (omens) svećenici. — Na kraju 2. al. na str. 1817 iza »on« u lat. tekstu je naglašeno: se nalazi (qui et est et apparebit) i pokazat će

se... — U 5. r. 2. čit. na str. 1824 briši »otajstva«. — Na str. 1828 al. 2. mjesto »po duhu siromaštva« ide: po duhu poniznosti (humilitatis), a malo dalje mjesto »dječakom« radije: slugom, jer i to znači bibl. puer, pais. — Pri kraju čitanja iza »zublja« treba dodati: čežnja (desisderii).

Original i tekst čitanja na str. 1829 u podnaslovu traže plural: Svetkovine koje se imaju slaviti (Festa celebranda). — Na kraju čitanja 3. r. na str. 1840 treba dodati: zaslužene (eo dignas). — Pred kraj čit. iza »razmišljam« dodaj: da izrazim svoje osjećaje (ut meum affectum prodam) i onda dalje: spopadne me zgražanje... U zadnjem r. je »pogrdno« a ide: pogrdio. — Na str. 1842 sv. Bernard počinje: Gdje je (nama) slabima (infirmis). A pri vrhu slij. str. mjesto »opasnosti« ide: ni od kakve opake bolesti (morbi malignitate). U 5. al. je prevodilac ili slagar: tvojim (tuis) pretvorio u »trajnim«. U zadnjoj al. tri je puta »meritum« preveden »sreća«, a čini se da bi bolje stajalo: oproštenje, ili nešto slično. Dakle: Gospodnje milosrđe je moje oproštenje. Nikako nisam bez oproštenja (meriti inops) dok je u njega preobilno milosrđe. Budući da je Božje milosrđe veliko, i meni je na raspolaganju veliko oproštenje (multus in meritis sum).

Na str. 1845 pri kraju za »koji rasvjetljuje« točnije: koji je rasvijetljen (qui illuminabatur) i dalje ne »nastaje uvečer« već: ide prema večeru (ad vesperum tendit), ili: prema sutonu. — U 4. al. na slij. str. iza »zgraža se sam na sebe« treba dodati: osuđuje sam sebe (et edicit se). U 7. i 5. r. istog odsjeka odozdo za »spasenje moje« treba stajati: svjetlost moja (illuminatio mea), a iza »doći« treba dodati: ali ne mogu napredovati (proficere non possunt) i onda dalje: mogu i navaliti... — Al. 3. na str. 1848 počinje točnije i jasnije: Premda se ta svjedočanstva nisu dogodila na nama, ali su i nama očigledni znakovi njegove neizmjerne ljubavi i dobrote, mi smo...

Na str. 1854 al. 1. je: Slavim (glorifico), a malo dalje iza »Pilatom« treba dodati: i četverovlasnikom Herodom (et Herode tetrarcha). — Na str. 1859 al. 2. mjesto »shvatiti« ide: primiti, ili zadobiti (percipere). U slij. odsjeku najbolje brisati zagrade (iz Podzemlja) i (onoga). Pri kraju mjesto »povećava« bolje: nadodaje (augmento Dei) tj. tijelu. — Na str. 1861 al. 1. mjesto »sigurno« točnije: s pouzdanjem (cum fiducia). I malo dalje mjesto »nemira« stavi: kolebanja (perturbationum fluctus) a mjesto »sjeća se« bolje: zadržava u svojem sjećanju (in sinu memoriae recondat). — Na str. 1863

al. 2. »za slijepce« i malo dalje »za one« je doslovno točno prevedeno, ali bit će jasnije reći: prema slijepcima (ili: s obzirom na slijepca)... prema onima, a ovo zadnje dolazi dva puta. — Na kraju al. 6. na str. 1864 bolje je s originalom mjesto »za nj« ponoviti: za svoga kralja (pro rege tuo).

Skoro svi odsjeci homilije na str. 1866 počinju: Interdum... što naš prevodilac različito prevodi. Čini se da nije uvijek najbolje uspio, a pogotovo nije izrazio ono što je pradavni auktor htio doseći s ponavljanjem te riječi. — Na str. 1877 al. 4. »je dopustio da za nas umre« nije točan prijevod za: Deus immortalem Filium pro omnibus tradidit morti = Bog je za sve nas predao u smrt svoga besmrtnog Sina. — Pri kraju čit. na str. 1880 mjesto »narav biti« stoji: narav će prosuditi (shvatiti) da je otkupljena (vere redemptam se humana iudicabit condicio).

Na str. 1882 al. 3. mjesto »neznatni« bolje odgovara Augustinovu raspoloženju i izrazu »nulla sunt«: ništetni. — Na str. 1884 al. 2. iza »zahvalan« dodaj: i slavi (refer ad laudem et gloriam). Na drugoj str. al. 3. mjesto »stalno misleći« bolje: usmjereni prema (intenti). — U 2. al. str. 1890 treća rečenica počinje: si perseveraveris = Ako ustraješ, u drugo vrijeme... — Za zadnju riječ al. 2. na str. 1894 »smrću« trebalo bi pogledati original, jer je vjerojatnije tu riječ o našoj vezi s Mudrošću. Na slij. str. u 3. al. iza »stvorenjima« lat. tekst ima u zagradama: (quam ob causam creari dicitur = i stoga se kaže da ih je ona stvorila). — Na str. 1897 al. 3. iza »da se« još ide: suglasimo (consentire) i zbližimo... — Dalje bibl. riječ »miscuit« obično ne prevodimo »raslavila« već: pomiješala. Ispred »Po otajstvu« nije prevedena usporedba: ut in cratera = kao u vrču, tj. kao što je u vrču vino s vodom tako je po otajstvu... Prevodilac je taj izraz prenio na poziv da pjemo vino iz toga vrča, kod čega je nestalo usporedbe za utjelovljenje. — U 6. al. mjesto »potrebna« jasnije: manjkaju (indigent), a na kraju nije dva puta upotrebljena riječ »božanstvo« već prvi put stoji: ad deificationem = k pobožanstvenju.

U 1. rečenici 2. čit. na str. 1899 naglašeno je: tua, tui, tuo, dok je prijevod bezličan. Dakle: tvoj jezik... zakon tvoga Boga... u tvojem srcu. — Na str. 1900 al. 2. glasi: O njemu govori kad se budiš i ustaješ (surges vel resurges), što je zgodno pogotovo zbog slijedeće rečenice. — Na str. 1902 al. 6. dodaj: Ako se želiš napuniti (implendus es). Malo dalje na »riječ« treba dostaviti: ali sadrži sve što očekujemo (totum

quod exspectamus). — Na str. 1904 al. 2. iza »toplinu« dodaj: duše (mentis), iza »srce«: mudro i razborito (cordis quadam sapientia et prudentia), mjesto »prigovore«: gorčine (acerbitates). — U 4. al. »dostojanstvenom« bolje zamijeniti: ozbiljnom (gravi), »uresom«: dostojanstvom (dignitate), a mjesto »dražesni« staviti: dobrohotni (benignitatis indicium).

U životopisu na str. 1909 nije Konstantin već Konstancije, a iza »svojim« još stoji: mudrim i učenim (sapientia et doctrina referta), što je pravo istaknuti kod malo poznatoga crkv. naučitelja čiji se spisi često navode u novom Časoslovu. — U 4. al. mjesto »ppriječenoga« jasnije: ograničeno (obseratae). Na slij. str. bolje: bojažljivog (trepidi) od »drhtavog«. U 2. al. iza »pravoga« dodaj: koji je rođen od tebe Oca, Boga pravoga (qui ex te Deo vero Patre natus est), a u 3. al. »uznositi« promijeni u: propovijedati (praedicare). — I u životopisu na dnu str. je iza »radio« ispušteno: podržavajući one koje je Dioklecijan progonio (confessores sustinens in persecutione Diocletiani) i pomažući ... — Na str. 1912 u Molitvi dodaj: uvijek (iugiter) nada sve ...

Na str. 1915 al. 2. ispuštena je značajna riječ: u tajnosti (in occulto) Kristovih ... — Na str. 1919 manjkaju kod Večernje Ant. 2: Samo njemu sam vjerna, samo njemu se sva izručujem, i Ant. 3: Blagoslivljam te, Oče mojega Gospodina Isusa Krista, jer si po svome Sinu pribavio pobjedu svojoj službenici. — Na str. 1922 al. 3. iza »biskupa?« još stoji: Zar takva pobožnost ne bi bila smiješna, neuredna i nepodnosiva? (an non devotio haec ridicula, inordinata et intolerabilis esset?). No u lat. tekstu nema rečenice »a svijet ... neurednostima«, ali postoje različite redakcije toga poznatog Franjina djela. U svakom slučaju čini se da bi svršetak bilo bolje izraziti negacijom: se ne protivi. — U al. 6. mjesto »ugodniji« točnije: savršeniji (perfectior). A u al. 7. ne nalazi se u lat. tekstu čitav odsjek: Eno ti ... u samoći.

U Prošnjama na str. 1931 mjesto »do svršetka svijeta« ide: sve do kraja zemlje (usque ad ultimum terrae). Tako ima te riječi str. 1976 i 2026 netočno, a točno str. 2004. — Na str. 1932 al. 2. logičnije je: ono ... to od »to ... ono«. — Na slij. str. 2. al. stoje dva pridjeva: spremnu i tvrdu (promptum ... robustum). — Naslov čit. na str. 1936 progrešno je preuzet iz slij. sveca jer glasi: Iz Izlaganja o Vjerovanju sv. Tome Akvinskoga, prezbitera, kako se vidi iz podnaslova. — U životopisu sv. Ivana Boska treba ispraviti: družbe (congregationes, naime mušku i žensku) koje imaju zadaću da mlade

uče raznim zanatima (artes) i kršćanskom životu. — Na slij. str. bi pri kraju 3. al. možda bilo jasnije: njegovoj od »svojoj«, a u 6. al. srdačno (familiari) od »neposredno«.

Na str. 1942 u Ant. 2. manjka: Jeruzaleme (Ierusalem), jer... — Na slij. str. u al. 3. mjesto »svi« stoji: svima (omnibus), dakle: noseći u rukama svima vidljivo svjetlo. — Na slij. str. u 3. al. mjesto »od naroda« za »ex gentibus« prevesti: od pogana, zbog jasnoće teksta i tako se ta riječ prevodi drugdje (npr. 25. I). — U Otpjevu na str. 1944 original ne izostavlja evanđ. riječ: dijete (puerum) Isusa, kao što ga ima Ant. na str. 1946. — U Prošnjama na str. 1951 dodaj: Majci tvojoj (tuae). — Na str. 1952 al. 2. mjesto »svaljeni« prikladnije: oboreni (iacentes). — Zašto na str. 1953 u naslovu čit. ispustiti: o misijskoj djelatnosti Crkve?

Svršetak 1. odsjeka na str. 1955: decertando propter divina miracula, quibus cotidie coronatur, pulchreque decoratur — po svoj prilici nije adekvatno preveden, posebno: bori se dijeleći nam (?) milosti... — U 2. al. bilo je bolje ostaviti: Ivan Bogoslov (thelogus) iz čega se vidi da je na Siciliji bio jak upliv istočne Crkve u kojoj je čest taj naziv za 4. evanđelista. — U 3. al. »epulum« je radije gozba a ne »svadba«. — Čini se da je u 4. al. prevodilac krivo shvatio: necem sui studiosi amatoris quasi nuper sanguine madentis, kad je to preveo »na smrt što će joj nanijeti njezin udvarač koji kao da je okrvavljen svježom krvi«, a govor je o Kristu Zaručniku, kako se vidi iz prethodnog i slijedećeg odlomka.

Petit na početku str. 1963 nadodan je u hrv. prijevodu. — Ant. na str. 1966 morala bi glasiti kao O. u Otpjevu na str. 1962. — Na dnu str. 1967 »pouka« bolje: stega (disciplina) kao na str. 1967 al. 5. — Na str. 1971 al. 2. dodaj: sve (omnes) apostole. Pri vrhu slij. str. »vjere« nema u izvorniku pa se po svoj prilici »confessio« ovdje ne odnosi na Petrovu ispovijest već na Kristovu izjavu. — Na str. 1980 al. 4. mjesto »nije izbjegao nijednoj poteškoći« točnije: nije se ugnuo ni od jedne muke (nec ullum supplicium vitavit).

Na str. 1982 al. 9. mjesto »ranije« ide: oštroumni (ingeniosi) kao što stoji i na početku odsjeka. Malo dalje je »umornost« valjda tisk. pogreška za: umnost, sposobnost (ingenium). Na slij. str. mjesto »darovan« radije: upravljen (infusus) ušima. Na str. 1984 al. 1. nije »sam sebi« već refleksno: samo njemu (sibi soli). — Na str. 1986 al. 4. iza »dječaka« dodaj: Stoga neka vas raspaljuje ljubav Božja (Propter hoc caritas Dei urgeat vos), jer je Isus Krist... — Na str.

1988 al. 9. nije »krvlju okaljane« već samo: pogubne (funesta). Na str. 1990 al. 2. mjesto »postojanom« točnije: čestom (crebra), ili: punom. — U al. 6. ne »obnavljanju« već: olakšanju (refrigerio). — Na str. 1992 na dnu stoji: ljubežljiv (amabilis) otac, a malo dalje: svjedočio (asserebat) bolje od »zasvjedočio«.

U podnaslovu na str. 1993 je govor o svetom Jurju (Georgio) a ne Grguru, a redak dalje je bolje: zaštićen (praemunitus), kao što je u čit. na kraju str., nego »građen«. — Na str. 1996 u životopisu mjesto »rođak« točnije: nećak (sobrinus, što je skraćeno od sororinus). — Na str. 1999 al. 2. stoji dobro »kao da ima« pa bi i sprijeda bilo bolje: kao da stoji ... kao da posjeduje. — Na str. 2007 al. 5. mjesto »duboko uvjeren« točnije: oslonjen (fretus). — Na str. 2008 al. 1. iza »reče« dodaj: dan (pridie). — Na str. 2010 al. 2. mjesto »svaku ljubav« točnije: svako samoljublje (quemcumque proprium amorem). — Na str. 2013 al. 3. pravilnije: oslobađa se (liberatur) jer na zemlji još nije »oslobođena«.

Na kraju čit. na str. 2021 treba dodati cijelu rečenicu: I sama raspadljivost nema protiv ljudi nikakve moći zbog Riječi koja u njima prebiva u jednom (otajstvenom) tijelu (Ipsa siquidem mortis corruptio nullam iam vim adversus homines habet ob Verbum, quod in illis per unum corpus habitat). — Na str. 2023 na vrhu mjesto »posebice za svoju stranu« pravilnije: kao glavne sebi sa strane (praecipuos lateri suo). — U al. 5. čini se točnijim prijevod: međusobno nazivanje braćom i zajednička lozinka za gostoprimstvo (appelatio fraternitatis et contesseratio hospitalitatis). — A u 6. al. mjesto »potvrditi« bolje: utvrditi, ustanoviti (probari).

Na str. 2027 imamo opet Augustinu svojstvene paradokse u vezi s Kristom i njegovim otajstvenim tijelom. Stoga je u 3. r. pravilan prijevod: Kristove dakle patnje nisu samo u Kristu; a ipak Kristove patnje nisu nego u Kristu (Passiones itaque Christi non in solo Christo; immo passiones Christi nonnisi in Christo). Kao drugi dio ove rečenice tako mora glasiti i ona na početku 3. r. odozdo. — Na str. 2030 al. 2. »gubitkom« treba zamijeniti Pavlovim izrazom: blatom (stercora), a mjesto »podnosi brigu« staviti: vodi brigu (patitur occupari).

Kad sastavljači novog Časoslova nisu imali što autentično donijeti o papi mučeniku Ivanu I iz VI st. onda su donijeli izvadak iz pisma njegova imenjaka svećenika u Avili

(Abula) u XVI st. Samo je prevodilac napravio nezgodnu zbrku i preveo da je to pismo »o prebiteru Abelu«. Tu nije bilo pažljivo ni njegovo znanje lat. jezika, jer u originalu stoji: presbyteri, ne presbytero. Svatko može pogriješiti i griješi, ali nije na diku izdavaču da je uz onu na str. 1723 propustio i ovu. Tako se događa kad se stvar preda nekome u monopol bez kontrole... U predzadnjem r. tog čit. mjesto »čeznemo« ide: to osjećamo, ili: u tom uživamo, što traži lat. tekst: Quod si sapimus, i »žudjeti« u istoj rečenici. — Na slij. str. pri kraju čit. briši »u«, a mjesto »u djelu« točnije: u trudu (in laboribus).

Na str. 2036 al. 1. bolje od »sjajnim sjajem« je: sjajnom jasnoćom (luminoso splendore), ili: ižarivanjem; u al. 2. mjesto »zaprljanim« bolje: okaljanim (ore polluto); u al. 4. možda bolje: suhe i beskorisne (ariditas et inutilitas), jer drače ne postaju beskorisne tek »sušom«. — Na str. 2038 al. 2. bolje: zaoštri (tempera), jer bi se trska za pisanje ne samo uredila već zaoštrila, a u Dalmaciji se nožić zove: temperin. — U 5. al. jasnije od »tvrdnja« je: rečenica, izreka (sententia), kao što je dalje ista riječ lijepo prevedena: misao. — U naslovu na str. 2041 ne bih stavio »dokazivanju« već: iskazivanju (probatione). U. 3. al. mjesto »dobre volje« bolje: dobrohotnosti (beneplacito) kao na slij. str. — U 5. al. mjesto »težinom« radije: ozbiljnošću, dostojanstvom (gravitate), a pri dnu ne »raspolaže... prima« već: raspolažu... primaju (se disponunt... recipiant). — Na str. 2043 al. 2. iza »manja« dodaj: dok joj ne dođe kraj (donec finiatur), a u al. 6. mjesto »potvrdio« bolje: vrijednima nas učinio (probavit).

Većina je i teških otačkih čitanja prevedena vrlo dobro, a na str. 2048 razmjerno laki tekst ima više nedostataka. U 2. al. nije »Duša njena« već: duša onoga, dakle: Gospodina veliča duša onoga koji... To traži i dva puta upotrebljena zamjenica »qui« (koji... on). — Tako i u slij. al. koja mora početi: U Bogu se, svome Spasitelju, raduje duh onoga kojega (quem) veseli jedino sjećanje na njegova Stvoritelja, u kojemu... Da je to ispravan prijevod vidi se iz smisla slij. odsjeka. — U 4. al. mjesto »duhovnim« ide: tjelesnim (corporali), ili začećem u tijelu uživala. — Jasnije bi počinjala 5. al. ako se premjeste riječi, možda ovako: Ona je, s posebnim oduševljenjem više (prae) od ostalih svetaca, mogla s pravom kliktati u Isusu... — Na str. 2050 u 2. ant. dodaj: utrobi i napuni se Duhom Svetim (et repleta est Spiritu Sancto).

Na str. 2056 naslov čit. bolje: Iz spisa (Ex Actis) o mučeništvu, ili: Iz opisa. — Na slij. str. al. 6. dva puta mjesto »razapeti« točnije: mučeni (cruciati), jer nisu bili razapeti već mučeni. — Na str. 2060 al. 2. čudno zvuči za kršćane bačene u živo vapno u Utici g. 143. »bijeloga tijesta« (prema Žepićevu Rječniku) i najbolje ostaviti nepreveden naziv: massa candida. — U al. 5. nije »važno« već: značajno (significans). — Na str. 2060 al. 1. mjesto »sumnji« točnije: napasti, kušnji (tentationum), a u al. 6. ne »budni« već: skrbni (solliciti). — Na str. 2063 podnaslov »izdano pod naslovom« nije prijevod: sub plumbo datae = s olovnim pečatom, a »Djela svetaca« su znamenita »Acta sanctorum« bolandista. — Na slij. str. al. 2. mjesto »izoštravao« bolje: poticao, promicao (acuens), — Na str. 2065 al. 1. ne »boravak« već: ostanak, trajanje (mansionem od maneo). U al. 6. nikako »obrezanje« nego: škropljenje (aspersio), a onda jasnije: Neka rosa tvoje duhovne ljubavi ukloni iz našeg srca (a corde nostro) smrtonosne učinke. Daj nam, Gospode, da žurimo svojoj domovini i da je, poput Mojsija na brdu, već posjedujemo po objavi. Tako lat. tekst.

Martin Kirigin OSB

PROBLEM SVEĆENIKA SAMACA

Dosta mi puta dođe na pamet ovaj problem koji nije baš simboličan za ovo naše doba nazvano pluralističkim svijetom: gdje žive skupa čak divergentne i suprotne ideje, gdje se ljudi sve više i više zbližuju na svim sektorima, gdje se neprestano traže rješenja da bi se čovjek stabilizirao i prihvatio sve ljude kao svoje suputnike. Od te ideje otskače ovaj problem o kojem hoću da nabacim nekoliko riječi.

Počnimo sa srži pitanja. Veći broj naših svećenika odnosno dušobrižnika, živi sâm. U ovom času nemam na umu osobenjake i mizantrope koji su se sami ogradili i otuđili svijetu, koji su pobjegli u same sebe i postavili kineski zid prema svakome nemajući ni ljubavi ni povjerenja prema nikome. To su slučajevi koji pripadaju psihijatrima. Ja bih želio pobliže sagledati problem svećenika koji je ne svojom krivnjom ni voljom, prikraćen u društvenoj dimenziji zajedničkog kućanstva, jer su to diktirale vanjske prilike.

Na str. 2056 naslov čit. bolje: Iz spisa (Ex Actis) o mučeništvu, ili: Iz opisa. — Na slij. str. al. 6. dva puta mjesto »razapeti« točnije: mučeni (cruciati), jer nisu bili razapeti već mučeni. — Na str. 2060 al. 2. čudno zvuči za kršćane bačene u živo vapno u Utici g. 143. »bijeloga tijesta« (prema Žepićevu Rječniku) i najbolje ostaviti nepreveden naziv: massa candida. — U al. 5. nije »važno« već: značajno (significans). — Na str. 2060 al. 1. mjesto »sumnji« točnije: napasti, kušnji (tentationum), a u al. 6. ne »budni« već: skrbni (solliciti). — Na str. 2063 podnaslov »izdano pod naslovom« nije prijevod: sub plumbo datae = s olovnim pečatom, a »Djela svetaca« su znamenita »Acta sanctorum« bolandista. — Na slij. str. al. 2. mjesto »izoštravao« bolje: poticao, promicao (acuens), — Na str. 2065 al. 1. ne »boravak« već: ostanak, trajanje (mansionem od maneo). U al. 6. nikako »obrezanje« nego: škropljenje (aspersio), a onda jasnije: Neka rosa tvoje duhovne ljubavi ukloni iz našeg srca (a corde nostro) smrtonosne učinke. Daj nam, Gospode, da žurimo svojoj domovini i da je, poput Mojsija na brdu, već posjedujemo po objavi. Tako lat. tekst.

Martin Kirigin OSB

PROBLEM SVEĆENIKA SAMACA

Dosta mi puta dođe na pamet ovaj problem koji nije baš simboličan za ovo naše doba nazvano pluralističkim svijetom: gdje žive skupa čak divergentne i suprotne ideje, gdje se ljudi sve više i više zbližuju na svim sektorima, gdje se neprestano traže rješenja da bi se čovjek stabilizirao i prihvatio sve ljude kao svoje suputnike. Od te ideje otskače ovaj problem o kojem hoću da nabacim nekoliko riječi.

Počnimo sa srži pitanja. Veći broj naših svećenika odnosno dušobrižnika, živi sâm. U ovom času nemam na umu osobenjake i mizantrope koji su se sami ogradili i otuđili svijetu, koji su pobjegli u same sebe i postavili kineski zid prema svakome nemajući ni ljubavi ni povjerenja prema nikome. To su slučajevi koji pripadaju psihijatrima. Ja bih želio pobliže sagledati problem svećenika koji je ne svojom krivnjom ni voljom, prikraćen u društvenoj dimenziji zajedničkog kućanstva, jer su to diktirale vanjske prilike.

Dobio si dekret da ideš na župu — možda prvu u svom životu — u nepoznatu sredinu — u izolirani ambijent i tada treba imati dosta duhovne snage ući u župni stan koji je možda u ruševnom stanju, prazan i gol — i zatvoriti se u veče onim teškim ključem skovanim pred 100 i više godina i tu započeti svoje svećeničke dane i godine i to — sam. Da je to i te kako gorka čaša vidio je mnogi svećenik, a pjesnički je ilustrirao pok. J. Hranilović, kad je opjevao gorske svećenike čije jade nitko ne pozna:

»Sretnima vas ljudi misle
a vas teške bijede stisle ...«

a na isto aludira i I. Poljak u onoj poznatoj pjesmi, kad je očekivao prijatelje za imendan, pa nije nitko došao. I tada je ostao sam samcat.

Polazim sa sasvim realne pretpostavke, da smo ljudi a ne anđeli — da smo podvrgnuti svim degeneracijama, svim slabostima i duhovnim klonućima, svim psihodepresijama kao i ostali smrtnici. Prema tome sasvim je logično zaključiti da nije isto biti sam ili biti u društvu. Kome je Providnost dala nekog pratioca u sveć. životu i radu ima sigurno nešto više smirenosti, radosti, duhovne i materijalne potpore u svom životu nego li onaj tko je u tome prikraćen. Mi koji imamo ili smo imali sa sobom, majku, sestru, časnu sestru, tetku, bližu rođakinju ili vjernu domaćicu, znamo dobro, što znači napustiti župnu crkvu, kuću, župu, eventualnog bolesnika, mrtvaca, što znači povjeriti i duhovni i materijalni inventar u solidne i poštene ruke i prepustiti se mirno nekom drugom poslu, putovanju, dužnosti — jednom riječju otsustvovati. Pravi dušobrižnik mora da vodi računa o svakoj stvari, pa čak i stvarčici, o svakom slučaju što se tiče župe i župne zajednice u dohovnom i materijalnom pogledu i mnogo puta nam je trebala pomoćna sila, a nijesmo je imali, a milost bilokacije nije nam Bog dao, tako da istodobno budemo i kod bolesnika, i na sprovodu i na vjeronauku. Istina domaćica nas ne bi mogla ni u čemu zamjeniti, ali može dosta dobro te poslove regulirati, dati neka uputstva, koordinirati, dušobrižniku prištedjeti znoja, puta, ljutnje i vremena. Te stvari ne može riješiti cedulja na vratima. Ona je samo jednosmjerna indikacija i ništa više. —

Rimljani su imali dva »vae«. Jedan je »vae victis«, a drugi »vae soli«. Jao samome!

Naš uzor i pralik, naš mentor i vodič, naša nada i prvi originalni istisak svećenika Isus Krist nije bio osobenjak ni samotnjak. Rodio se i radio u obitelji: maloj doista, ali obitelji. Kasnije je sakupio ono par ljudi i dao se njima okružiti, pa čak nekako materijalno od njih i ovisiti. I tako čitav život. Nije bio oženjen, a ono što je proveo u pustinji sâm, bile su kao nekakve zatvorene duhovne vježbe, koje njemu nijesu trebale — to znamo — i opet ga vidimo okružena ljudima i ženama, kako se oko njega motaju, časte i kako ih on pohađa. Ne vidi se nigdje u Evanđelju da Isus sam sjedi, sam jede ili pije. Uvijek u društvu. Više puta i sa kompromitirajućom bagrom. Tko nam kaže da ih nije dovodio u svoju kuću i s njima dijelio svoju sirotinju. S kim pije i jede Učitelj vaš — pitali su farizeji i to sa prekornim tonom, apostole? Sa grešnicima i ostalim otpadom ljudskog društva. S kim se druži?

Za najljepše i najžalosnije časove svoga života, angažirao je opet ljude iz svoje okoline — tako za Tabor, tako za Kalvariju. Eto takav je on bio. Možda mnogome prilike ne dozvoljavaju da sredi svoje župničko domaćinstvo i prisiljen je da samotuje. To je zaista žrtva i veliko odricanje, to je duhovni i tjelesni napor koji je sigurno dragocjen u božjim očima, ali koji ima i svojih velikih nedostataka. Svećenik mora u prvom redu da bude slobodan. To znači da je potpuno neovisan od bilo kakvog vanjskog uticaja u donošenju odluka, u donošenju zabrana, u rasporedu svog svećeničkog života i rada, poziva, nakane i stilizacije svoje dušobrižničke akcije. On to može samo ako je materijalno neovisan o nekome drugome. Na selu se to mnogo više opaža nego li u gradu. Seljački mentalitet — od kojega svi mi više ili manje participiramo — želi i nastoji da zagospodari i zavlada sa svećenikom i da ga kontrolira, da ga takoreći drži u vječnom šahu, da sve zna i da usmjeruje njegove korake prema svojim često puta kratkovidnim i nedalekosežnim, uskogrudnim horizontima — pa ako se dogodi da je svećenik upao u tu paučinu, on je proigrao svoje dušobrižništvo u velikom postotku. On je postao rob i sluga drugome, a na vlastitu štetu, na štetu ideje Kristove, a da ne govorimo o kobnim posljedicama koje nastaju iz takvog manipuliranja. Svećeniku su na takav način — kad je materijalno ovisan o drugome — začepljena usta i na ulici i na propovjedaonici. On mora da dobro studira svaku riječ i svaku akciju da ne bi možda uvrijedio ili, ožalostio onoga što ima u ruci nepisani jus patronatus, nad njim i

njegovim djelovanjem. Zbog toga mislim da je bolje i stoput biti sam nego li pod ovakovim tutorstvom. Talijani kažu: »meglio solo che mal' accompagnato.«

Mislim da nijesam u kontradikciji. Isus je bio u društvu kad je bio u vanjskoj akciji, ali je imao intimno domaćinstvo samo sa svojom majkom i svetim Josipom, a to je najidealnije domaćinstvo što se može zamisliti.

U Vjesniku nadbiskupije splitske — po kojemu se očito vidi da je biskupija živa i da se u njoj nešto događa — ima članak o pohodu nadbiskupa Franića svojim svećenicima što on neprekidno prakticira, pa u broju II na str. 47 kaže: »Poslije objeda kod nekog svećenika — posjetili smo mladoga svećenika Don Iliju Perleta. Našli smo ga kako sam sebi kuha u maloj kuhinji nove župske kuće u Prapratnici. Osamljenost je teški križ ovih svećenika. Ovdje je ostavio svoje najbolje životne snage pok. Don Kajo Marović koji je popravio sve te crkve i posluživao ih hodajući pješice. Sada svećenik ima mali auto, pa je nešto lakše. Ali osamljenost — ponavlja Franić — i tvrda ledina pastoralnog rada i katehiziranja ostaje«. Dobro je da je natpastir to uočio i da nastoji ublažiti dugočasnost omaljenosti, barem i kraćim posjetom.

Ima samotovanje svojih psiholoških trauma koje mogu sigurno negativno, a često puta i katastrofalno djelovati na župnika, njegov život, a poglavito na njegovo djelovanje. Mi smo nekako tehnokratski odgojeni i štogod zamislimo ono hoćemo i odmah da ostvarimo, a ne sjetimo se da čovjek i magarac više zna nego li sam čovjek. Bilo bi sigurno manje naših glavobolja da smo izmijenili misli sa svojom majkom, sestrom, rodicom ili domaćicom koja više puta praktički i intuitivno bolje pozna duše nego čitava naša teologija pastorala. Zato se i dogodi da više puta bubnemo kakvu novu ideju, što smo je skuhali preko noći, kad nam se nije dalo spavati, a poslije smo shvatili da nije bilo dobro onako, nego da je bilo bolje da smo se savjetovali, makar i sa manje izobraženom osobom i kazali joj svoje planove. Ne bi sigurno bili doživjeli fijasko.

Pa napokon je potrebito podijeliti sa nekim i svoje radosne i šalosne, tužne i sentimentalne, nestalne i mračne dane i časove života. Gdjegod si čuo riječ o nekom osobenjaku, u mnogo postotaka je to i samotnjak. Ima za to primjera i u našim biskupijama. Defetistička i malodušna je misao bijeg od svijeta — jer ako si pobjegao od vanjskoga, ne možeš pobjeći od nutarnjeg, od svoga vlastitoga, koji te može uništiti

gore nego oni vanjski i dovesti na skliski led očajanja malodušnosti i neuspjeha. Čovjek je društveno biće — to je stara potstavka i teorema koju nitko do sada nije demantirao — a ta društvenost uključuje upravo svakidašnjicu kojoj su izloženi naši najviše mlađi svećenici, koji nijesu u stanju bilo ekonomski bilo obiteljski da imaju redovito domaćinstvo. Njih potpuno razumijemo, ali nažalost mi koji smo im najbliži po profesiji, ne možemo im dati podrške i pomoći svakog dana, jer nijesmo blizu ni u susjedstvu u strogom smislu, nego tako tek povremeno možemo da skočimo do brata svećenika i da s njim podijelimo koji sat kolegijalnog razgovora, razonode, savjeta ili opomene.

Tu pustinjsku težinu, da tako kažem, samotovanja snosi kao zajednica i cijela biskupija, jer se i na širem planu osjeća taj nedostatak i minus u svećeničkoj praksi i svakdašnjem radu.

In mundo non de mundo — ne znači izolirati sebe od svijeta, jer je to početak neuspjeha — nego znači ne poistovjetovati sebe i svoje nazore sa nazorima svijeta, ali to mislim da treba distingvirati: to jest u koliko su nazori i tendencije svijeta grešne ili opake, onda ih treba izbjegavati.

Ako je Krist rekao: Idite po svemu svijetu — znači li to pobjeći od svijeta ili ići k svijetu? U čemu je onda naredba i zakon Kristov, da se međusobno ljubimo — je li u tome da izbjegavamo susret i boravak sa bratom kršćaninom.

Neki crkveni ljudi najviše u XVII vijeku su naučavali i širili ideju da je svećenik jedno odijeljeno, posebno biće (»être separé«), ali sveti Pavao propagator i protagonista kršćanske ideje i apostolske linije kaže: »postao sam sve svima, da sve privučem, Kristu«. Za vrijeme prvih vjekova nije ništa razlikovalo laike od svećenika i biskupa — osim kulta — što su jedni to mogli vršiti, a drugi nisu. Poznato je pismo i to dosta oštro Pape Celestine I. svećenicima Galije koji su počeli da nose posebno odijelo. On kaže: »Nije odijelo po kojemu se mi razlikujemo od ostalog naroda, nego je to nutarnje priznavanje vjere.«

Koncilski dokumenat koji tretira pitanje svećenstva »Presbyterorum ordinis« ne spominje baš direktno ovo pitanje, ali ipak napominje da su »presbyteri a Christo missi, et unctione Spiritus Sancti consecrati ut totaliter se hominum servitio devovent = dakle da se potpuno predadu na službu ljudima = et sic in sanctitate qua Christo ditati sunt ad perfec-

tum progredi valent.« Ovdje je postavljen i uvjet, ali do kojega se dolazi ispunjenjem našega životnoga poziva da živimo i sudjelujemo suodgovorno sa ljudima, a na širokom planu čak i sa onima koji nisu kršćani.

Mi smo organski navezani na Krista i na mistično tijelo kao udovi ili grane na stablo, mi smo sudionici svih njegovih patnja i svih radosti, mi smo presbyteri kat' egzohen — ali sve to u duhovnom pogledu na što se odnosi riječ otac ili padre kako nas običavaju imenovati — a znaju dobro da tjelesnog očinstva nemamo. Za to je jasno da preostaje ona druga materijalna komponenta i tračnica kojom se vozimo u sivilu i osamljenosti našega svećeničkog života. Želja da se svećenici po mogućnosti udružuju, da se ekipno formiraju i da zajednički surađuju. To nas opet upućuje na zajedničarstvo života gdje svaki ima svoju funkciju, ali u kolektivnom smislu, a ne u pojedinačnoj samovoljnoj akciji.

U dekretu II vat. sabor »O službi i životu svećenika« točka 8 kaže se: »Svećenici treba da se u promicanju duhovnog i intelektualnog života međusobno pomažu, da bi mogli bolje surađivati u svom poslanju. Neka među sobom njeguju zajednički život ili životnu zajednicu, da bi se oslobodili pogibli kojima rađa osamljenost. To može imati raznolike oblike prema različitim osobnim i pastoralnim potrebama, kao što je zajedničko stanovanje, gdje je to moguće, ili zajednička opskrba, ili bar česti i povremeni sastanci. Treba veoma cijeniti — veli dalje dekret — i brižno promicati udruženja koja prema pravilima odobrenim od nadležne crkvene vlasti, njeguju svećeničku svetost u izvršavanju poslanja zgodnim i prikladnim životnim pravilima i bratskim pomaganjem, da tako služe cijelom redu svećenstva ... «

Osamljenost sigurno negativno djeluje na svećenika. Ona ga gura ka ljenosti, grijehu, neradu, povučenosti, rezerviranosti i bezinicijativnosti. Nijesu sveci ni oni sa majkama ili sestrama kao domaćicama, ali ipak čovjek ne može dovući u župni stan prijateljice, prijatelje, pjevačice ili kakva druga društva — ako je tu neka makar i neprimjetna kontrola onih koji vode u župnika domaćinstvo. Budimo iskreni i realni: u samoći se rađa i otium, a taj je kako znamo najjači stimulans za grijeh.

A koliko samo materijalnih briga za sebe (pranje, kuhanje, čišćenje i ostalo) kao i briga za kuću, eventualno vrt, životinje, pa briga za crkvu, ako nema tko da je počisti, pomete, uredi i ukrasi. Koliko samo vremena ode u to — a to

se dalo iskoristiti u mnogo bolje i korisnije stvari kao što je usavršavanje samog sebe i svoga znanja u teološkim disciplinama, u čitanju, razmatranju i programiranju poslova za napredak župe, katehizacije, pjevanja, brige za bolesnike i slično. Doista ne razlikuju se mnogo župe gdje ima domaćica i one gdje ih nema, ali to je samo pogled izvana. Zna dobro dušobrižnik što znači ugostiti 5-6 svećenika, primiti stranke, pričekati biskupa i slično — kad imaš poslugu ili kad je nemaš. Ako hoćeš da budeš kulturan — a to bi morao biti — onda će sigurno biti i nervoze i glavobolje, i makar ti mislio da sve štima nije baš tako. Vidimo mi dobro i na našim sastancima koliko puta župnik-domaćin mora da se izvuče iz ureda gdje smo sakupljeni, da onamo nešto uredi, naredi, doplati, dovrši ili pak da učini. Ako je dobitak na jednoj strani — za to što ne plaćaš poslugu — onamo je gubitak na deset sektora susljedno. Danas imamo toliko dostupne svećeničke literature, toliko materijala za ličnu i stručnu izobrazbu, toliko pomagala ,da bi morali skoro cijeli dan sjediti i čitati, ali ako treba da još pogledaš je li mlijeko prekipjelo, je su li kokoši nahranjene, ako imaš da istodobno rješavaš po dvije ili tri stranke koje su banule u kuću i bezuvjetno moraju da govore sa »gosparom« — onda si kukavni gospar — jer u takovoj aglomeraciji poslova, zaista je potrebita neka Mare ili Ane da se angažira i da pomogne.

Ponovimo i prije nabačeno pitanje! Što da reknemo kad svećenik ima da negdje pođe, bilo službeno bilo privatno. Kome onda prepustiti makar i najsiromašniji inventar crkve i župne kuće?

Kamo treba da lunjaju oni koji su našli zatvorena vrata i kuću, a treba im svećenik za bolesnika i mrtvaca. Znam da si delegirao susjeda, ali će se dogoditi da ni on nije kući, a i ovaj se ne zna snaći niti rješiti problem koji je baš iznikao za vrijeme tvoje otsutnosti. Najlakše je reći: »Eto ih pa neka se snalaze«. Ljudi se doista i snađu, ali često puta uz veliku dozu psovaka i kletava na račun onoga koji ih je ostavio — nikome. Napokon to nije pošteno ni ljudski, a kamo li svećenički, jer smo mi radi njih, a ne oni radi nas. Ni cedulje ne mogu zamjeniti ljudski glas i tumačenje misli otsutnog župnika.

Sigurno je problem mnogo teži kad se radi o svećenikovoj bolesti. Nije nam nigdje zagarantirano, da ćemo biti zdravi, da nam neće biti potrebna tuđa pomoć. Na župi bi bilo najbolje kad bi čovjek mogao u tim momentima imati mu-

šku poslugu, u drugi red dolaze domaći, a tek na zadnjem bi dolazile u obzir ženske osobe. Ja mislim da bi neki radije umrli nego li se prepustili rukama nježnog spola. Bože daj da nas mimoiđe ta čaša, ali valja da mislimo i na to. Ne treba nego malo gripe, prehlade, iščašenja noge, ili loma ruke, pa ćeš vidjet kako su ove riječi na mjestu i kako će nježni spol doći do izražaja.

Sve u svemu ipak kuku samome. Nijesu ovo hajdučka vremena, ali ipak i u mjestu koje je po noći dobro osvijetljeno i crkva u centru, mnogo puta dođe na pamet, da li sam dobro zatvonio vrata od crkve i da se nije tko uvukao radi krađe. A pošto krađa nije daleko od razbojstva — može se i to očekivati — ali svakako mnogo manje, ako se u kući glasuje još neki glas osim onoga župnikova i razlika je da li je župnik u društvu ili je sam prepušten mraku i razbojniku.

U kratko govoreći od čitavog balasta koji nad nama leži: tj. crkva, dušobrižništvo, kuća, poslovi ureda — otpada jedan dobar dio na poslugu, ako nam je Bog dao da imamo, a to znači da teret koji se pojedinačno praktički ne može nositi — razdijelimo na dva dijela, ali tom diobom i te kako mnogo dobiva svećenikova personalno-intelektualna dimenzija. Riješen sitnih, ali mnogobrojnih veriga i lančića, on postaje zaista habilis za izvršenje svoga svećeničkog i dušobrižničkog poslanja, kao i svoje duhovne misije. On je u tom slučaju uvijek »paratus« i svoj dnevni red i rad može bez kašnjenja i bez žurbe, bez rastrganosti i bez ljutnje potpuno održavati. Prednost pred samcima je očita, iako i svećeničko domaćinstvo može da ima i stvarno ima više puta svojih nedostataka i klimavih strana. Onaj tko je sam možda misli da je više »slobodan«. No ako se pod tim pojmom misli činiti što je mene volja i kad je mene volja, jer ne ovisim o nikome, ni nitko o meni — onda je to samoobmana, jer dok čovjek misli da je slobodan, on će postati automatski rob svoje samouvjerenosti i pogrešne usmjerenosti svoga svećeničkoga života. — Dr Ivan Rogić prof. bogoslovije u Đakovu u svojoj kapitalnoj knjizi: »Inkorporacija svećenika u Kristovo otajstveno Tijelo« na str. 175 kaže: »Prema tome u svemu onome u čemu se svećenik izvršujući svoju službu dopušteno i hvalevrijedno služi svojom slobodom, inkorporacija traži da stalno suzbija sve individualističke tendencije i osobni interes, napose onaj koji proizlazi iz oholosti i samodopadnosti. Ona traži da se svakom djelu dade po mogućnosti što izrazitiji karakter društvenog i zajedničkog ili kolektivnog djela...«

Ovo je doduše rečeno za vršenje djela svoje svećeničke službe, a ne na upravljanje domaćinstvom, ali je simptomatično da se trajno urgira na kolektivizaciju i pluralizam u nastupu i djelovanju. A u sklop čitavog rada i nastupa spada i naš privatni život — ako se uopće možemo ikada nazvati privatnim. Mi smo u najeminentnijem smislu »persona publica« u koju su uprte oči čitave bliže i dalje okolice. Svećenik je uvijek na vidiku, prema tome izložen kritici i pohvali u svakom času svoje egzistencije, bilo javne bilo privatne.

Mi znamo dobro da je stotine dobrih planova i poslova u našemu životu skršila i onemogućila naša oholost i preuzetnost da posjedujemo karizmu nepogrešivosti i apsolutnog znanja. I pošto smo se ponovo i ponovo uvjerili da smo demantirani činjenicama, opet smo padali u iste pogreške. Često puta u svom radu i obavljanju poslova svećeničke službe dušobrižnik računa isključivo sa svojim znanjem i umiješćem, svojom razboritošću i spretnošću, koju misli da ima, te ne osjeća potrebe da druge konzultira, ili pozove u pomoć. Tako sve u svojoj umišljenosti da nitko to ne bi mogao bolje izvesti ni bolje zamisliti. Tako oholost kaže dalje Rogić — odbija ono što je bitno za inkorporaciju tj. uzajamno pomaganje i međusobno dopunjavanje u intimnom saživljavanju na veću korist cjeline. Otuda dolazi da se krećemo samo među onima koji se prilagođuju našem mišljenju i našim nazorima, našim željama i našoj volji. Ugodno se osjećamo samo u društvu onih koji nam se klanjaju, dok ostale izbjegavamo. Što više i Božju volju samovoljno natežemo, kako bi se makar samo prividno i na izvan uskladila sa našom voljom. To su sve od reda pogrešni putevi kojima može da skrene svećenik — samotnjak koji svoje ideje nema s kime da praktički raščlani i analizira.

Ako se ponovno vratimo na naš privatni svećenički život vidjet ćemo i čuti bezbroj puta primjedbu na naše odijevanje kao komponentu društvenog života, a refren je skoro uvijek isti: »A što ćeš živi sam kao pustinjak, pa nije čudo da je »šporak«...« ili će nadovezat onu poznatu o mršavu prasetu, pjanoj ženi i šporkom popu...

Osamljenost je po naravi samog svećeničkog poziva prietiketirana na nas, jer smo izabrali celibat, pa ako se taj križ koji po profesiji stoji uza nas, još osamimo u izolaciju individualnog samotovanja u domaćinstvu, onda je taj križ još mnogo teži. Zbog toga je bilo i apostazija i otpada.

Znamo da dosta puta ekonomske prilike diktiraju individualno domaćinstvo i pustinjačku osamljenost i zaista mnogi svećenici imaju prilike da se vježbaju u pravim herojskim krepostima i da više puta iza onog sređenog i redovnog života u sjemeništu i bogosloviji, iza onih točnih i vremenom određenih časova za molitvu, za rad, za obroke, pređu i to više puta iznenada u — u tempo i zbrku vremena koje on ne može srediti niti mu diktirati intervale.

Tko ima alternativu da sredi taj oblik svoga privatnoga statusa, dobro je da ga učini i da na taj način u izvjesnom postotku svoju pastorizaciju i brigu oko duša revalvira i podigne, jer ako je čovjek »pluribus intentus minor est ad singula sensus«. U sređenom domaćinstvu, lakše svećenik može da obavlja svoje eminentno pastoralne dužnosti, koje mora da pretpostavi svemu ostalomu svom životu.

Ne znam kakva je situacija u drugim zemljama, ali u SR Njemačkoj izgleda da nije problem sa župničkim domaćicama, jer u biskupijskom savezu ima 20.000 kućanica koje su imale čak i svoj kongres kako to navodi AKSA od 9. VI 1973. Glavne točke na zasjedanju kućanica bile su: razmišljanja o liku poziva kućanice, njihova izobrazba, pitanje njihove opće i daljnje izobrazbe kao i njihovi socijalni problemi. Župnička kuća — kaže se dalje — nije danas više privatna kuća, nego ima važnu ulogu u zajednici kao mjesto za susrete. Stoga zadaća župničke kućanice nadilazi samo kućni posao. Ona djelomično zadire u službu pastorala. — Na temelju ovih konstatacija skupština je donijela zaključke, da je župničkim kućanicama potrebno stručno obrazovanje, te bi bilo nužno osnovati nešto kao »obrazovni zavod za voditeljice župničkog kućanstva«. — Prema ovome svemu izgleda da je u svijetu sasvim normalan status: župnik kućanica, i da im nijesu poznati problemi svećenika samaca — barem ne u akutnom stanju kao što je to kod nas.

D. Mato Bogišić

KATEHIZACIJA SJEMENIŠTARACA

Paradoksalno zvuči da u Hrvatskoj Crkvi (dalje: HC) postoje neke — moglo bi se reći — »periferne teme«, o kojima se vodi malo ili nimalo brige. Tako npr. tko se u HC brine za **neudate djevojke** starije od 30 godina? To je legija žena do-

Znamo da dosta puta ekonomske prilike diktiraju individualno domaćinstvo i pustinjačku osamljenost i zaista mnogi svećenici imaju prilike da se vježbaju u pravim herojskim krepostima i da više puta iza onog sređenog i redovnog života u sjemeništu i bogosloviji, iza onih točnih i vremenom određenih časova za molitvu, za rad, za obroke, pređu i to više puta iznenada u — u tempo i zbrku vremena koje on ne može srediti niti mu diktirati intervale.

Tko ima alternativu da sredi taj oblik svoga privatnoga statusa, dobro je da ga učini i da na taj način u izvjesnom postotku svoju pastorizaciju i brigu oko duša revalvira i podigne, jer ako je čovjek »pluribus intentus minor est ad singula sensus«. U sređenom domaćinstvu, lakše svećenik može da obavlja svoje eminentno pastoralne dužnosti, koje mora da pretpostavi svemu ostalomu svom životu.

Ne znam kakva je situacija u drugim zemljama, ali u SR Njemačkoj izgleda da nije problem sa župničkim domaćicama, jer u biskupijskom savezu ima 20.000 kućanica koje su imale čak i svoj kongres kako to navodi AKSA od 9. VI 1973. Glavne točke na zasjedanju kućanica bile su: razmišljanja o liku poziva kućanice, njihova izobrazba, pitanje njihove opće i daljnje izobrazbe kao i njihovi socijalni problemi. Župnička kuća — kaže se dalje — nije danas više privatna kuća, nego ima važnu ulogu u zajednici kao mjesto za susrete. Stoga zadaća župničke kućanice nadilazi samo kućni posao. Ona djelomično zadire u službu pastorala. — Na temelju ovih konstatacija skupština je donijela zaključke, da je župničkim kućanicama potrebno stručno obrazovanje, te bi bilo nužno osnovati nešto kao »obrazovni zavod za voditeljice župničkog kućanstva«. — Prema ovome svemu izgleda da je u svijetu sasvim normalan status: župnik kućanica, i da im nijesu poznati problemi svećenika samaca — barem ne u akutnom stanju kao što je to kod nas.

D. Mato Bogišić

KATEHIZACIJA SJEMENIŠTARACA

Paradoksalno zvuči da u Hrvatskoj Crkvi (dalje: HC) postoje neke — moglo bi se reći — »periferne teme«, o kojima se vodi malo ili nimalo brige. Tako npr. tko se u HC brine za **neudate djevojke** starije od 30 godina? To je legija žena do-

voljno mladih, uglavnom sposobnih, ekonomski često dobro situiranih, spremnih na suradnju itd. Ili tko pokušava raditi s tzv. **propalom omladinom?** (Tako se do jučer nazivala).

Usudio bih se ustvrditi — možda to opet zvuči kao paradoks — da je kateheza sjemeništaraca u HC također periferna tema. Zato ću pokušati nešto o tome reći, postaviti neka pitanja, iznijeti neke probleme, usmjeriti se prema traženju rješenja i podići glas na uzbunu.

Dakle, prijeđimo na problem.

Sjemeništa postoje i ona su rasadišta i klijališta duhovnih, posebno svećeničkih zvanja. Svi mi svećenici ovdje skupljeni i svi svećenici u HC prošli smo kroz sjemeništa. Sjemeništu se može mnogo toga zamjeriti, tražiti izmjene, nešto je već izmijenjeno ili još treba da se izmijeni, ali uza sve to sjemeništa i to ona, nazovimo ih tako, tridentinska odigrala su svoju pozitivnu ulogu. Ona su nam davala i danas daju svećenike.

Može se raspravljati kakvo nam sjemenište treba, što u sjemeništu moramo, a što trebamo, a što možemo mijenjati, da li nam uopće treba to tzv. sjemenište. Ne bih htio ulaziti sad i ovdje u tu problematiku. Uzimam sadašnje naše stanje kao činjenicu i polazim od nje. Vjerojatno da će ovakvo sjemenište u našim prilikama još uvijek biti glavni izvor duhovnih, posebno svećeničkih zvanja.

Smatram potrebnim upozoriti na saborski dekret »Optatam totius«: »U malim sjemeništima, koja su ustanovljena da se u njima gaje klice zvanja, neka naročit vjerski odgoj, a ponajviše podesno duhovno vodstvo pripravi pitomce da slijede Krista Otkupitelja nesebično i čista srca. Pod očinskim ravnanjem starješina, uz prikladnu suradnju roditelja neka provede život koji će se slagati s mladenačkom dobi, mladenačkim duhom i razvitkom i neka se taj život posve prilagodi zahtjevima zdrave psihologije, ne zanemarujući odgovarajuće iskustvo iz života ljudi i povezanosti s vlastitom obitelju... Školovanje učenika treba tako urediti da ga učenici mogu nastaviti drugdje bez ikakve teškoće, ukoliko odaberu drugi životni poziv« (br. 3).

Sjemeništa prvotno odgajaju mladiće za svećenike. Stoga mnogi misle da će budući svećenici imati dosta »vjeronauka« u studiju teologije. To je samo djelomično istina. Ako neki sjemeništarci u doba razvoja i formacije osobnosti ne postave i solidne temelje svoje životne orijentacije baš na bazi solidnoga vjerskog znanja (jasno i odgoja), teško će se od-

lučiti na studij teologije. U svakom slučaju baš u tim godinama svakako mu neće škoditi znanje stečeno u gimnaziji. Ovdje se treba sjetiti da oko 20% mladića koji su stupili u sjemenište završava teološki studij i prima svećeničko ređenje. Ako pomislimo da oko 80% mladića koji su se zaputili prema svećeništvu napušta započeti put — a od svršetka rata to su već tisuće — onda se samo od sebe nameće pitanje: jesmo li svjesni da nismo dužni katehizirati samo buduće svećenike, nego i taj veliki postotak naše omladine, sutrašnjih intelektualaca? Za njih uglavnom s izlaskom iz sjemeništa prestaje i religiozna naobrazba. Budući da je to veliki postotak mladih ljudi i s obzirom na naše specifične prilike, to smatram da je od presudne važnosti imati pred očima baš tu činjenicu, kad se govori o vjeronauku u našim crkvenim gimnazijama. Zar baš taj postotak »koji odlazi« ne može biti jezgra sutrašnje katoličke inteligencije i aktivni katolički laikat? Duboko sam uvjeren da je dosadašnji naš stav prema onima »koji odlaze« bio — najblaže rečeno — manje kršćanski. Dakle, imajmo na pameti dvije vrste sjemeništaraca: onih 20% budućih svećenika i 80% ostalih.

Sadašnje stanje na našim crkvenim gimnazijama ne zadovoljava. Najčešće je vjeronauk predmet s relativno malo sati. Često ga predaju ljudi koji se time ne bave isključivo. To se zna podijeliti na prvoj sjednici profesorskog zbora onima koji imaju najmanje sati, ili drugih zaduženja. U nekim crkvenim gimnazijama to nije ni maturalni predmet, iako je idejno i praktično neshvatljivo da na vjerskoj školi nauk o vjeri nije predmet tako važan da je obavezan na ispitu zrelosti.

Poseban problem su udžbenici. Smatram da je neoprostiva greška HC s biskupima na čelu što se nitko nije našao da se ozbiljno pozabavi tim problemom. Pojedini predmeti kao: hrvatski jezik, matematika, povijest i dr. imaju sve knjige za svaki razred, jer se netko u ovom društvu za to brine, jer ih je izdala »Školska knjiga« i odobrio Sekretarijat za prosvjetu i kulturu i fizičku kulturu SRH. Jedini predmet za koji ŠK nije izdala priručnik jest vjeronauk. Svakako je ta činjenica negativan poen u ocjeni naše brige i dokaz našega još jednog propusta. Još uvijek pastiri HC nisu našli rješenje. Meni se čini da su oni prvi pozvani. Biskupska konferencija je morala uvidjeti taj problem i naći mu rješenje. 30-ak poslijeratnih godina bilo je dovoljno vremena da se udovolji glasu vapijućeg u pustinji. Zato se još uvijek u dobroj mjeri

služimo tekstovima dra Oberškoga, Ercegovića, Selca i dr. koji danas ne mogu zadovoljiti. Živeći u takvim brigama i mukama svaka je škola pronalazila svoja mala rješenja. Ovdje posebno treba istaknuti brigu da se barem u četvrtom razredu dade učenicima znanje koje im u tim godinama treba.

Bilo bi preuzetno reći da se dosada baš ništa nije učinilo, a jednako bi bilo preuzetno reći da će sad sve biti rješeno. Na inicijativu pojedinaca htjelo se nešto učiniti i na širem planu. Tako je uz nastojanje oko poboljšanja katehizacije mladih općenito dodirnuto i pitanje učenika naših crkvenih gimnazija. Sjetimo se npr. susreta i savjetovanja na Bolu i Čiovu. Bilo je i drugih inicijativa. Tako je 2. ožujka t. g. (1973.) održan u Splitu sastanak direktora i profesora vjeronauka triju naših gimnazija (Nadbiskupske u Splitu, Franjevačke na Poljudu — Splitu i Franjevačke u Sinju). AKSA je donijela kratku vijest za našu javnost. Taj je sastanak ostvaren iz želje i potrebe da se zbilja nešto poduzme. Sastali su se prostorno najbliži, jer je to bilo najlakše ostvarivo.

Konstatirano je u tzv. »snimanju terena« da broj sati tjedno ne odgovara važnosti predmeta, da se u nedostatku udžbenika moralo ići na priručnike koji danas uglavnom više ne odgovaraju (Oberški, Apologetika; Ercegović, Dogmatika; Selec, Moralka; Kuničić, Put u život; Franzen, Povijest Crkve i Novi katekizam). Stari tekstovi nisu dovoljno svježi, a novi nisu ni pisani kao školski priručnici ili udžbenici. Dakle, ostvarila se ona ex necessitate fac virtutem.

Zaključke sastanka ne donosim ovdje, jer će biti navedeni na kraju.

Uz probleme nastavnih programa, planova, udžbenika i samih predavača treba uzeti u obzir i specifične okolnosti katehizacije sjemeništaraca. Najprije treba upozoriti da u sjemenište dolaze mladići koji su završili osmoljetke uglavnom na selima i često su te osmoljetke dosta loše. Tu se još nije uspjelo stvoriti osmoljetke kakve bi trebale biti, a osim toga materijalno stanje učenika, obiteljski problemi, rad u poljoprivredi, itd. onemogućuju da učenik normalno svladava materijale posebno u višim razredima i često je to izgubljeno vrijeme za gimnaziju. To je opći obrazovni problem. A što je tek s vjeronaukom! Često je nevjerojatno s kako malim znanjem netko dolazi u sjemenište.

Drugi moment koji nam ne smije pobjeći jest da je sjemenište odgajalište budućih svećenika, a ne samo škola u kojoj se uz druge predmete uči i vjeronauk. Posebno bi trebalo govoriti da li je vjeronauk »predmet«, treba li ga ocjenjivati, nije li cijeli odgoj i život vjeronauk itd. Meni se čini da je religiozni odgoj i duhovni rad u sjemeništu preko Euharistijskog slavlja, sakramenata, molitve liturgijske i privatne, vjerskog tiska i knjiga i uopće rada duhovnika ili duhovnog savjetnika s gojencima svakako izvanredno znači za rast i duhovnu formaciju. Sve to pomaže da mladi ljudi bolje uđu u bit religije.

O svemu tome ovdje neću govoriti posebno. Htio bih samo naglasiti da uza sve to smatram potrebnim da na našim crkvenim gamnazijama mora biti i školski sat vjeronauka kao predmeta koji treba znati i kao pomoći za životno usmjerenje mladih ljudi. Taj »predmet« ne daje samo određena znanja kao drugi predmeti, nego i odgaja i usmjeruje. I baš zato mu treba pokloniti posebnu pažnju.

Ne bih želio da me tko shvati kao da sam htio reći da je rad duhovnika (duhovnog savjetnika) jedno, a profesora vjeronauka sasvim drugo. Naprotiv, dobro bi bilo da jedan i drugi posao obavlja ista osoba, ali bih svakako htio naglasiti da postoje razlike između npr. službe riječi i školskoga sata, između razmatranja o Crkvi kao otajstvenom Kristovu tijelu i školskog predavanja o cezaropapizmu ili inkviziciji. Uostalom, ako je to sve isto, onda je nepotreban i studij teologije, a dosta je ono što u kršćanskom životu odgovara religioznoj atmosferi u sjemeništu bez školskog sata vjeronauka. Za mene je apsurd nešto tako tvrditi.

Na sastanku u Splitu bilo je zaključeno da treba u sve tri gimnazije provesti anketu koja bi se sastojala od četiri skupine pitanja: odgoj (13 pitanja), vjeronauk (11), zvanje (7) i škola (20). Kao informaciju donosim pitanja iz vjeronauka. A možda će kome i poslužiti u radu s mladima:

1. Da li se vjeronauku daje u vašoj školi:
a) previše b) osrednje c) premalo važnosti

2. Da li su profesori za vjeronauk:
a) dobro b) osrednje c) nedovoljno spremni i kvalificirani

3. Da li vjeronauk u vašoj školi ima:
a) previše b) dovoljno c) premalo sati

4. Da li je metoda predavanja vjeronauka:
a) suvremena b) zadovoljavajuća c) osrednja d) nesuvremena

5. Da li vjeronauk u rješavanju tvojih životnih problema:
a) zadovoljava b) osrednje zadovoljava c) ne zadovoljava
6. Da li na vjeronauku dobivaš religioznog znanja:
a) mnogo b) osrednje c) premalo
7. Da li te vjeronauk odgaja:
a) mnogo b) osrednje c) nedovoljno
8. Da li je ocjenjivanje na vjeronauku potrebno:
a) da b) ne
9. Da li ti vjeronauk pruža mogućnost da sazriješ:
a) dovoljno b) osrednje c) nedovoljno
10. Da li je nužna knjiga za vjeronauk kao i za ostale predmete:
a) da b) ne
11. Da li vjeronauk učvršćuje tvoje zvanje:
a) da b) indiferentan c) škodi zvanju.

Anketa je provedena prvih dana lipnja. Odgovaralo se anonimno i to samo podcrtavanjem radi lakše obrade. Zbog nedostataka vremena još nije potpuno obrađena. Bit će vrlo zanimljivo vidjeti što o svemu tome misle učenici. Npr. svi su za to da vjeronauk kao predmet mora imati svoju knjigu (priručnik) kao i drugi predmet. Budući da sam obavio dio posla na obradi ankete, smatram da treba naglasiti slijedeće:

1. sadašnje činjenično stanje vjeronauka na našim gimnazijama ne zadovoljava,
2. svakako treba misliti i na one koji odlaze i kojima je to zapravo posljednja mogućnost stjecanja religioznog znanja,
3. vjeronauk je odgoj i život, ali i znanje,
4. u našim gimnazijama mora biti glavni predmet ne samo de nomine nego i de facto,
5. u prva tri razreda trebalo bi biti po tri sata tjedno, a u četvrtom razredu četiri,
6. svakako mora biti maturalni predmet,
7. neophodno je stvoriti priručnik za svaki razred: ili napisati, ili prevesti s kojeg stranog jezika,
8. priručnici moraju biti jedinstveni za sve naše škole,
9. sav posao raditi preko Katehetskog vijeća BK,
10. profesori vjeronauka na crkvenim gimnazijama trebali bi po mogućnosti imati licencijat iz teologije i svakako bi trebalo da jedan isti predaje u svim razredima. Npr. prije više od sto godina na Franjevačkoj gimnaziji u Sinju u svim razredima je predavao vjeronauk o. Špiro Tomić.

Priručnike bi trebalo zamisliti kao osnovni tekst za učenike i to za svaki razred posebna knjiga. Dakle, za 1., 2., 3. i 4. razred srednjih škola. To bi bilo ne samo za naše crkvene gimnazije, nego i za sve srednje škole. U tom slučaju bi župnici i njihovi polaznici vjeronauka dobili u ruke prave priručnike. To bi onda omogućilo tiskanje velike naklade, a time bi prodajna cijena bila dostupna i siromašnijim, odnosno svima.

Budući da će u crkvenim gimnazijama biti više nastavnih sati tjedno nego će ih moći održavati pojedini župnici sa svojim skupinama srednjoškolaca, postoji uz druge mogućnosti i tehničko rješenje da pojedine metodičke jedinice budu označene kao one koje se mogu, ali ne moraju obraditi u toku školske godine. Svakako je dobro da ih svi srednjoškolci imaju tiskane u svojim knjigama, pa ako i ne budu obrađene na satovima vjeronauka, moći će ih u slobodno vrijeme pročitati.

O svemu tome dalo bi se još dosta reći. Mislim ipak da sam upozorio na problem i pokušao stvar usmjeriti prema rješenju. Nadam se da bi se moglo u ovom trenutku ostvariti ono najvažnije: stvaranje priručnika za sva četiri razreda gimnazije, odnosno srednje škole. Suvišno je dokazivati kako je potrebno da u srednjoj školi i profesor i učenik mora imati u ruci osnovni tekst.

Mogu vam saopćiti i prvu ohrabrujuću vijest: već je učinjen prvi korak. Stvoren je nastavni plan i program za sva četiri razreda. Trebalo bi taj program i plan tiskati i dati ga svima zainteresiranim da dadu svoje primjedbe a onda bi Redakcijski odbor kroz slijedeću šk. godinu mogao uvažiti primjedbe i pristupiti ostvarenju.

Dakle, neodloživ je imperativ **stvoriti priručnike.** Treba tražiti načelo da ih što prije dobijemo. Nadam se da će vodstvo KLJŠ i KVBK ostvariti tu našu želju i potrebu. Još jednom ponavljam: ako nismo u stanju napisati svoje — u što ne vjerujem — onda budimo realni i prihvatimo koji strani tekst. Uvjeren sam da imamo i ljude i mogućnosti. Potrebna je svijest imperativa i potez odgovornih, u ovom slučaju, po mome skromnom mišljenju, potez je na Biskupskoj konferenciji preko njezina Katehetskog vijeća.

Hrvatin Gabrijel Jurišić

JEDNA ZANIMLJIVA INCIJATIVA

U mirno doba, pred rat, sve nas je više bilo protiv prakse ženskih »redovničkih sjemeništa«. I ja sam bio protiv njih. Smatrali smo ih jednim od glavnih uzroka, što je po ženskim samostanima bilo i dosta svijeta, koji u njih nije spadao. Redovnicâ bez pravoga zvanja. Osoba, koje su se u samostanu osjećale nesretnima. I samo su preko volje u njemu ostajale. Jednim su okom škiljile u svijet. I polijetale za njim, kad bi im se pružila prilika. Nijesu uvijek bile na čast ni Redu ni Crkvi. »Sjemenište« ih je umjetno ubacilo u samostan. Čitav taj mehanizam. Bile su to redovito djevojčice sa sela. Uvijek skoro iz kršćanskih obitelji, pa i sa željom, da postanu »časne«. Njihove su ih mame oduševljavale za samostan; njihovu su mladu maštu privlačile dostojanstvene, otmjene, ženske spodobe u crnim, slikovitim, odorama do zemlje: tako u svemu različne od običnih seoskih žena i djevojaka. Pa bi, bez skanjivanja, ušle u »sjemenište« i veselo se svrstale u mlade redove svojih kolegica, »seminarki«, sve jednako odjevenih i počešljanih. I sve bi to lijepo išlo do šesnaeste godine: dok se u djevojčici ne bi probudila djevojka. Tek tada bi došlo veliko razočaranje. Mnoga bi tada, instinktivno, otkrila, i samoj sebi priznala, da to u samostanu nije njezin životni poziv ni put. Tijesan bi joj postao samostan: sa svojom izolacijom i disciplinom; sa svojim ambijentom samo od onoga svijeta. Sve bi češće pomišljala na život onih »običnih«, u svijetu: s više slobode, s više buke i smijeha, i s više radosti. Počela bi im zavidjeti. Stala bi i ona čeznuti za takvim životom i o njemu maštati. A ono specifično samostansko i »sveto«, molitva, povučenost, suzdržljivost, posluh, postajalo joj je sve teže i mrže. Teret, tvrd i nemio. Sve bi joj, s vremenom, bivalo jasnije, da zapravo nije pozvana na redovnički, samostanski, život: da »nema zvanja«. Osjećala bi, da bi i za nju i za samostan bilo bolje, da iz njega ode. Njezin djetinji ideal nije za nju više bio stvarnost, nego himera: isplavio je i izblijedio. Prevarila se je.

Jest, ali sada je već kasno. Pred takvima bi se, osobito pred onima, koje su u samostanu već bile pošle u više škole ili ih, možda, bile i završile, najednom ispriječila kruta zbilja života. Nijesu one više seljanke ni seljančice. Imaju one sada veće zahtjeve. Naučile su se na jedan viši i kulturniji

život. A zar bi ga, takav život, mogle realizirati, da se sada vrate u svijet? Tko bi ih dalje školovao? Tko bi se za njih brinuo? Tko bi im našao mjesto i zaposlenje? Nitko. Morale bi ili opet postati seljanke ili se potucati po svijetu od nemila do nedraga, polugladne, sa kvalifikacijom ili bez kvalifikacije. A za to nemaju više snage. Takve bi ih perspektive strašile. Pa bi kapitulirale. Radije će ipak ostati u samostanu. Moraju. Ne mogu više natrag. Položit će zavjete, pa i dalje nositi taj svoj teški križ. A snalazit će se, kako znadu. Tražit će i pravit će kompromise sa zvanjem i savješću. Činit će ono, što se baš »mora«, makar i preko volje. Ali će zato, potajice, gdje im ispane prilika, uzimati i od svijeta. Lavirat će. Sjedjet će na dvije stolice. I — griješiti.

Samo, ipak je danas situacija drukčija, reflektirao sam ja dalje. Danas nema više pred nepozvanima u samostanu toga negdašnjega strašila. Danas ne moraš više, ako si istupila iz »sjemeništa« ili iz samostana, ostati ni na nebu ni na zemlji. Prilike su se s te strane iz temelja promijenile. I seoski, i siromašni, svijet ima danas sto mogućnosti, da se iškoluje, a pogotovu da se doškoluje: i uz pomoć društva, i uz pomoć države. Nema više dileme: ili samostan ili selo i njegova bijeda. Sto ima otvorenih vrata za zaposlenje i za egzistenciju. Ima i radnih mjesta svake ruke. Gradovi su masi seljaka i sirotinje ponudili kruh. A najviše baš onima, koji već imaju neke kvalifikacije: pa i ako su ih stekli u samostanu. Svima onima, koji su ambiciozni i spremni da se potrude. A kao skrajnje rješenje ostaje im uvijek — inozemstvo.

Problem je s te strane dobio nakon rata sasvim drugo lice. A sestre su to odmah, svojim prirođenim ženskim instinktom i intuitivnošću, osjetile. Žene su u tom, davno je to već uočila psihologija, uvijek jače od nas muškaraca. Pa su odmah iz toga povukle i konsekvencije. Neće danas više nijednoj toj maloj, ako otkrije, da nije za samostan, i izgubi za nj volju, biti moralno nemoguće, da ode. Neće se imati čega bojati. A nitko je danas više ne može, ni da hoće, ni potpuno, hermetički, izolirati od svijeta. Ići će dijete u školu: bit će jednako otvoreno utjecajima s obje strane. Ako je u samostanu okružuje ambijent kršćanstva, u školi će je okruživati onaj svijeta. Čut će i zvonjavu drugih zvona. Moći će se, i morat će se, sama opredijeliti: jedino je u njezinim rukama, »kojem će se privoljeti carstvu«. Potpuno s te strane

mogu biti zadovoljni i »novi« katolički pedagozi, koji danas toliko urgiraju, da i duhovni ljudi moraju najprije »upoznati svijet«, pa tek onda prema njemu zauzeti stanovište i s njim i u njemu raditi.

A ako im, djeci, Red ili samostan, svojim gostoprimstvom, pomaže da se u toj dilemi radije opredijele za ono, što je više i Božje, tim im samo, objektivno i pred Bogom čini uslugu. To je apostolat: ovdje, konkretno, apostolat zvanja. To je ono, što smo dosada, u klasičnoj teologiji, zvali »vanjska milost«: »gratia externa«. A prava se na to kršćanstvo i Crkva nikada neće odreći. Ni ne smiju. Evanđelje je, uvijek je to bilo, blagovijest, navještaj, propovijed, ponuda, Kristove istine i Kristovih darova. I onih viših, što se broje među »charismata meliora« (1. Kor. 12, 31), kakvi su i evanđeoski savjeti, kakav je i Bogu posvećeni, djevičanski i samostanski, život (1. Kor 7, 35). Nema sa kršćanskog, pa ni sa ljudskog, stanovišta ništa apsurdnije od, danas toliko od modernista razvikanog, zahtjeva: da se na čovjeka ne vrši nikakav duhovni utjecaj sa strane, pa ni u interesu onoga, što čovjek, koji to radi, koji intervenira, smatra istinitim i dobrim: dobrim i korisnim i za onoga, na koga djeluje. Sa filozofskog gledišta to je totalni etički relativizam i anarhija, sa religioznog skepsa i nevjere: napušta se pozicija, da postoji objektivna religiozna istina, evanđeoska objava, misija i apostolat Crkve. Dobro je, štogod čovjek pojedinac odabere. Dobro je, i ako se opredijeli protiv Boga: samo ako je to učinio »slobodno« i »po svojoj savjesti«. Nema mu nitko prava ništa ni sugerirati ni savjetovati. A za čim će, u tom slučaju, čovjek, a osobito onaj mladi, poći, jasno je. Za svojim instinktom. Za onim, što je u njemu zlo, ali jako. Univerzalno ljudsko iskustvo, praksa svih naroda, otklanja stoga takav »odgojni« sistem. Uvijek su ljudi djecu odgajali prema nekome objektivnomu kriteriju. Ali uvijek joj, dakako, i ostavljali slobodu, da se, kad postanu svoja i punoljetna, ako htjednu, i drukčije opredijele. Morali su: djeca ih više nijesu ni pitala.

Sestre, eto, sasvim kršćanski postupaju. One samo uporedo aktiviraju i paraleliziraju utjecaj kršćanske obitelji i utjecaj jedne crkvene institucije na religiozno i moralno opredjeljenje djeteta. Posve logično. Ali i posve lojalno. U njihovo »sjemenište« dolazit će djeca po volji svojih roditelja: svojih prvih, prirodnih, odgojitelja. I dolazit će, redovito, s

pozitivnom predispozicijom i s dobrim odgojnim temeljem. A samostan će, i Crkva preko njega, samo dalje na tome raditi. Utirat će puteve Božjoj milosti u te mlade duše.

Načelno ne može nitko tome prigovoriti: barem sa kršćanskog stanovišta. A kakvi će biti praktični rezultati, vidjet ćemo. Pravo je sestara da pokušaju. Njihova je inicijativa, očito, dobronamjerna. U njoj dolaze do izražaja iste one premise, kojih se je Crkva, kroz stoljeća, držala, kad je za svoje svećeničke kandidate osnivala sjemeništa, a probandate za one redovničke. Bio je to sistem anticipiranja i zaštita zvanja.

Ne vidim, zašto to ne bismo smjeli činiti i danas. Pa i ovako od najmlađih godina, kako su to počele sestre: po primjeru starih, oblatskih, vremena. Pola nas je i dosada na taj način sticalo zvanje. Usadila bi nam ga kršćanska obitelj, a odnjegovala bi nam ga Crkva: u sjemeništu.

Nego, zar ne bismo i mi svećenici u ovoj stvari mogli poći za našim sestrama? Pa da i muški redovnici primaju u svoje samostane dječake iz dobrih kršćanskih obitelji i šalju ih, iz samostana, u školu. Ali ih, uporedo s tim, i odgajaju, u samostanu, za njihov budući redovnički život i ideale. Sustavno, brižno, široko. A župnici isto tako, u svoje župske stanove, a s namjerom, da sebi odgoje nasljednika, a Crkvi i biskupiji daruju svećenika.

No, dakako, ima to i svoje preduvjete. I na župi, i u samostanu, muškom i ženskom. Atmosfera u svakoj takvoj duhovnoj kući mora biti Božja. Sva prožeta duhom vjere i idealnim shvaćanjem svećeništva i redovništva. Sve u njoj mora pobuđivati i graditi, ništa u njoj ne smije sablažnjivati i razgrađivati. Dijete mora u njoj naći unaprijed realiziran, ostvaren, svoj ideal. Samo pravi svećenici, pravi redovnici i redovnice, smiju tu djecu dobiti u ruke. Ne može im nitko dati ono, čega sam nema. I mora, ta atmosfera, biti evanđeoski široka. Ne smije nikada artificijelna tehnika kreiranja zvanja zamijeniti slobodno, nadnaravno, djelovanje milosti Božje. Djetetu valja veledušno prepustiti punu slobodu u konačnom izboru. Bez tjesnogrudnosti i krivoga zelotizma. Tko se ne osjeća pozvanim, neka bez smetnje ode u miru Božjemu, ispraćen našim blagoslovom i našim dobrim željama. U ugodnoj uspomeni valja da mu ostanu ti dani.

U tomu je zapravo problem. Nije u principu. Princip je evidentan.

A neće nam, to se zna, ni tada, ni ako im sve damo, svi i sve ostati. Ni ne treba da ostanu. Nerealno bi bilo s tim računati. Ali »neki« će i »neke« ostati. Oni sigurno pozvani. Oni najbolji. A to je dosta. Ostat će nam oni, u kojima je milost, konačno, odnijela pobjedu nad svijetom i tijelom: oni, koji iz najčišćega i najdubljega uvjerenja hoće da Bogu služe i da mu se posvete. I da dalje ponesu, neokaljanu, zastavu svetoga svećeništva i redovništva. A nikomu od njih, ni onima, koji se povuku, neće te godine, provedene u pravoj duhovnoj kući i u atmosferi vjere i životnog idealizma, škoditi. Ne riskiramo ništa.

Pa, eto, zašto ne bismo s tim makar pokušali? Ili, u najmanju ruku, o tomu mislili i razgovarali?

Č.

AMEN

Sveti vidjelac s Patmosa, »učenik koga je Isus posebno ljubio« (Iv 21, 20) vidio je ne samo apokaliptičko zbivanje na koncu vremena nego i uzvišeno klanjanje stvorenja koje nadilazi svaku zemaljsku veličinu svome Stvoritelju, vječnome Bogu. Začuo je kliktanje i glasove zborova koji su pjevali: »Aleluja, Aleluja! ... Dvadeset i četiri starješine i četiri živa bića (kao zastupnici čovječanstva i čitavog stvorenja) padoše ničice i klanjahu se Bogu, koji je sjedio na prijestolju, i povikaše: »'Amen. Aleluja!'« (Otk 19, 1—4).

Kako je molila prvotna kršćanska zajednica, molimo i mi puni čežnje: »Amen. Dođi, Gospodine Isuse!« (Otk 22, 20). Posljednja riječ knjige Otkrivenja glasi: »Milost Isusa Gospodina neka bude sa svima svetima (krštenicima). Amen« (Otk 22, 21).

Budući da je sam Krist tako često izgovarao riječ Amen, učinio je Duh Sveti da se ona sačuva i u Crkvi Božjoj. To nam dokazuje vezu kršćanske molitve s bogoštovljem židovskog naroda. Mnoge apostolske poslanice završavaju s Amen. U skoro svim kršćanskim liturgijama ona tvori pečat blagoslova i molitava.

Koji duhovni sadržaj izražava riječ Amen? Smisao ove riječi bit će jasniji, ako pođemo od odgovarajućeg glagolskog korijena. Glagol glasi: 'aman, a prevode ga: ustrajati, biti čvrst, pouzdavati se, vjerovati. U Svetom Pismu ova se

riječ po prvi put upotrebljava u vezi s Abrahamom. Bog izvede Abrama van i reče: »Pogledaj na nebbo i zvijezde prebroj ako ih možeš prebrojiti! ... Toliko će biti tvoje potomstvo« (Post 15, 5—6). Abramova vjera je pouzdanje u ispunjenje, koje se biološki čini nemogućim. Abram, čovjek, odgovori Bogu. To je bio početak dijaloga koji ni danas još nije završen, a niti će ikada biti završen.

Glagol 'aman ima domet, koji seže iznad našeg vjerovati. Izvorno znači: »Odnos u koju Bog stupa prema čovjeku, spoznati i priznati«. U Abrbamu, »ocu svih vjernika« (Rim 4, 11) zasjala je vjera kao životni oblik pred Bogom, koji zahtijeva i uključuje čovjekovu egzistenciju. Abramova je vjera spasiteljska vjera. On polaže samoga sebe, sva svoja iščekivanja, svoju nadu, sav svoj život sada i ubuduće u Božju 'sredinu', u 'srce' ovoga sasvim drugoga 'ti'. Vjera je prema tome cjelokupni čovjekov čin, u kojemu čovjek tako reći zahvaća samoga sebe, baca se u Boga, poslije nego li je napustio svako uporište u sebi i za samog sebe.

»Abram je povjerovao Bogu« mogli bismo prevesti: »Našao je uporište u Jahvi (he 'emin, pf. hifila). »Vjerujem da ...« — to je prvi rezultat.

U Novom Zavjetu se traži obuhvatnija vjera, takva koja nadvisuje vjeru u Starom Zavjetu, »cjeloviti neograničeni odnos prema Bogu«, predanje čitave sadašnje egzistencije kao i budućnosti kao neraskidivu vezu s Bogom u Isusu Kristu. Vjerovati u Krista znači: Kristov način življenja učiniti svojim načinom življenja. Stari Zavjet izvješćuje, da je Bog stupio bliže k Abramu poslije nego li je on pokazao spremnost vjere, i poslije nego li je 'našao' svoje uporište u Jahvi. »I Jahve sklopi savez s Abramom« (Post 15, 18). Božji savez s ljudima je savez vjernosti.

I hebrejska riječ za vjernost — 'eman — etimološki izlazi iz istog korijena kao i 'amen ... Bog je ne samo vjeran, on je vjernost, Bog »vjerosti« (Pnz 32, 4). Pravovjerni se Židovi još i danas uzdaju u ovu Božju 'Emuna. Za kršćane je ovaj savez vjernosti Božje još dublji: Taj savez je zauvijek zapečaćen krvlju utjelovljenog Sina Božjega za svu vječnost. Vjernost znači dvoje: Najprije Božju vjernost prema svome hodočasničkom narodu, s kojim je on sklopio vjerost u savezu, i kao odgovor na našu vjernost. U razvoju riječce 'Amen do 'Emuna, vjernosti, mi vidimo Božju spasiteljsku vjeru, njegovu ljubav prema čovjeku i bolje shvaćamo na kakvu vjeru Krist misli, kakvu jedva više shvatljivu dubinu

pouzdanja i naše vjernosti on iščekuje: »Kad biste imali vjere koliko je zrno gorušično, mogli biste reći ovoj gori: Prođi odavde onamo, i prešla bi i ništa vam ne bi bilo nemoguće« (Mt 17, 20).

'Vjerovati' naime znači skloniti se u vjernost nekog drugog, Bogu se svom povjeriti, tako se duboko s njim sjediniti, samoga sebe napustiti i njemum se prepustiti, da njegova svemoć po nama djeluje. Sveci su vjerovali, i Bog ih je učinio oruđem, ili bolje reći: suradnicima svojih čudesa. Bit vjere i čovjekova pouzdanja u Boga jest udioništvo u biti samoga Boga.

Ponovimo još jednom: »I Jahve sklopi s Abramom savez«. Upotreba Božjeg imena ovdje se anticipira. Ono će biti objavljeno Mojsiju nekoliko stoljeća kasnije. 'Jahve' je ime Boga saveza za njegov izabrani narod: »Ja ću biti onaj koji ću biti« (Izl 3, 14). »Zazovi me, i odazvat ću ti se i objavit ću ti velike i nedokučive tajne koje ti neznaš«. — »Gle, ja sam Jahve, Bog svakoga tijela! Zar je meni išta nemoguće?« — — »Ljubavlju vječnom ljubim te, zato ti sačuvah milost« (Jer 33,3; 32, 26; 32, 3). U ime Boga saveza Božja vjernost koja nadilazi svako ljudsko shvaćanje postala je očitom prema njegovu narodu. Bog se tako reći priljubio uz čovjeka, to je pokret od Boga prema čovjeku, 'prva blaga vijest'. U Novom Savezu, što ga je Jahve sklopio u svome Sinu s Božjim narodom kršćana, Bog je po Isusu Kristu uvijek prisutan. Božja 'Emuna se očituje za nas u Isusu. Isus — Ješua — Jošua je hebrejska skraćenica a znači Jahve je spasenje. To je »ime nad svakim imenom« (il 2, 9), novo ime sasveza za nas otkupljene. U Isusu Bog se doslovno priljubio uz čovjeka, ukovao se unutra u čovječje-tjelesno. »On, božanske naravi, nije se ljubomorno držao svoje jednakosti s Bogom, nego se nje lišio uzevši narav sluge i postavši sličan ljudima. Kad postade kao čovjek, ponizi sam sebe postavši poslušan do smrti, i to do smrti na križu« (Fil 2, 6—8). Takvom nam se pokazuje vjernost Boga saveza, a njezin je pečat u Novom savezu krv propetoga Gospodina. U našim svetohraništima on je uvijek prisutan, jednako kao i Jahve: »Ja sam tu onaj koji sam tu!« Riječ je: Vjernost za vjernost! »Vjernost savezu mi je mila, a ne žrtve, spoznaja Boga a ne paljenice« (Hoš 6, 6). Spoznaja Boga u hebrejskom znači isto što i ljubav prema Bogu. Neki prevodioci i riječ vjernost savezu (hesed) na početku retka prevode s 'ljubav'. Ako Bog od čovjeka očekuje vjernost savezu, onda je to ona djelatna

vjernost koja se očituje u bratskoj ljubavi. Bog je punina života, života u sebi. Vjernost, koja se sastoji samo u tom, da ne prijeđemo na stranu neprijatelja, malo je živa. Živu vjernost saveza dokazuje prije svega onaj kršćanin, koji iskazuje ljubav i vjernost prema bratu saveza i sestri saveza. Tu se proširuje savez preko hodočasničkog Božjeg naroda u savez sa svim ljudima svih rasa i religija. Savez Boga sa svim ljudima stariji je od onoga što je sklopljen s Abramom i s izabranim narodom. Noev savez, kome je znak dúga širi se na čitavo stvorenje. »Reče Bog Noi i njegovim sinovima: Gle, ja sklapam svoj Savez s vama i s vašim potomstvom poslije vas... Dugu svoju u oblak stavljam, da zalogom bude Savezu između mene i zemlje...« (Post 9, 9—13).

»Dei dilectio prior est ordine praecipiendi, proximi autem dilectio prior est ordine faciendi — Ljubav prema Bogu dolazi ponajprije u zapovijedi, dočim ljubav prema bližnjemu dolazi najprije u djelu« (Sv. Augustin, Tract, in Jo. 17, 8; PL 35, 1531). Djelatna vjernost zahtijeva također, da darove i talente što smo ih primili ne ostavimo neiskorištene, nego da s njima radimo, kako je to Isus izrazio u prispodobi o talentima i minama. Djelatna vjernost zahtijeva nadalje, da iz zavisti, te antisocijalne »velesile« spriječimo drugoga da razvije svoje talente, nego da ih on našom pomoću, koliko je samo moguće više, radi Boga, koji je dao te darove, promiče.

Apostol Matej dvaput navodi Kristovu riječ, koja doslovno ponavlja Jahvinu riječ proroku Hošeji: »Vjernost savezu ja hoću a ne žrtve« (Mt 9, 13; 12, 7). Doduše, mnogo puta hebrejsku riječ hesed prevode s »milost«, »dobrota«. A sve to ima svoje izvorište u 'Emuni Jahvinoj i njegova Sina Isusa Krista. »Stvarni partner Božji je samo onaj, koji priklanjajući se čovjeku posvjedočava volju Boga saveza« (Deissler). Po pojedincu i u pojedincu se nalazi Jahve, nalazi se uvijek Krist prisutan i opipljivo bliz svakome kome iskazujemo bratsku ljubav.

Riječ 'Emuna znači u našem jeziku ne samo vjernost, nego i istinu. Jedan drugi izraz koji spada na istu familiju kao i 'aman pokazuje još jasnije pojam istine: 'Emet. Jahve je istina. »Gospodine Jahve, ti si Bog, i tvoje su riječi istina« (2 Sam 7, 28). »Svi su putovi Gospodnji smilovanje (dobrota) i istina (vjernost)« (Ps 24, 10). O Kristu veli Duh Sveti: da je on »pun milosti i istine« (Iv 1, 14). Sam Krist o sebi

veli: »Ja sam istina« (Iv 14, 6). On je egzistencija istina, utjelovljena istina, sjajući od istine za svoju braću i za svoje sestre. Istina Kristova u sebi uključuje puninu sigurnosti, snage, radosti, svjetla, ljepote, dobrote i neiscrpive ljubavi. — Jedan obraćeni Židov, koji je zbog kršćanskog uvjerenja štošta kroz dulje vremena trpio (R. Wurmbrand) upozorava da se riječ 'emet u hebrejskom pismu sastoji iz triju suglasnika, naime prvog, srednjeg i posljednjeg u hebrejskom alfabetu (alef-mem-tau). 'Emet = istina je početak, sredina i svršetak, inače nije nikakva istina. Tko ne cijeni istinu, kako može pravo i čvrsto vjerovati u Krista? Neistinitošću on niječe vječnu istinu, prema tome svakom laži u riječi i djelu praktično niječe Boga.

Misliti i govoriti o riječi 'Amen zahtijeva dakle od čovjeka da razmišlja i vrednuje riječ 'aman = vjerovati, 'emuna = vjernost, vjernost Boga saveza i našu vjernost savezu. Riječju Amen mi priznajemo da sasvim pripadamo Kristu i Crkvi. Nije potrebno da mislimo na sve postavke obrasca naše vjeroispovijesti i na daljnje formulacije Crkve. U riječi Amen sve je sadržano. Amen! Neka bude tako, ja tako vjerujem, ja se tako pouzdajem, ja tako priznajem. Nema nešto izrazitije od jednostavnog Amen. Vjera voli jednostavnu, jaku, jednoznačnu riječ. Tko dakle u ovoj molitvi provodi svoj život, taj ima u njoj zbroj kršćanske mudrosti i života. Ta je molitva, kako jednom reče Tertulijan (+ 220 po Kr.), sažetak čitavog Evanđelja. Mi kažemo »da« i »Amen« s obzirom na Presveto Trojstvo i svu objavu u Kristu onako kako je Crkva izlaže uz pomoć i pod vodstvom Duha Svetoga. Kad molimo Amen mi kao da udaramo pečat svoje vjernosti, ne otpadamo od Boga, ne postajemo ateisti, pa ni »samo« praktični ateisti, cijeneći više materijalizam nego Boga i svoju braću. Mi ne otpadamo od Krista, kad nas uvjeravaju: »Mesija je ovdje« ili »On je tamo« (Mt 24, 23). Razumljivo je po sebi, da mi ne možemo kod svakog Amena duboko zalaziti pameću u posljednju dubinu i puninu, ali ako o ovim riječima uvijek ponovno razmatramo, padne nam polako jedna ili druga misao na pamet u našoj molitvi i u našem životu.

Kad na koncu svojih molitava kažemo Amen, onda je to odgovor, naš da, neka bude, ja se s tim slažem. Sam je Isus na početku mnogih svojih govora izgovorio tu riječ. Isus je upotrijebio stil govora kakav je u njegovo doba bio

u običaju kod židovskog naroda. Slušaoci su napinjali uši, dok je Isus stavljao staru riječ 'Amen, izraz pristanka i ukrijepljenja nekoj predhodnoj molitvi.

»Amen, ja vam kažem: Ako budete imali vjeru kao zrno gorušičino...« (Mt 17, 20). — »Amen, ja vam kažem: što god razriješite na zemlji...« (Mt 18, 18). — »Amen, ja vam kažem: Što budete učinili najmanjem od moje braće, meni ste (niste) učinili« (Mt 20, 40—50). Apostol i evanđelist Ivan u Isusovoj izreci podvostručava riječ Amen. »Zaista, zaista, kažem vam. Sin ne može ništa sam od sebe učiniti, nego samo ono što vidi da čini Otac: Što ovaj čini, to jednako čini, i Sin« (Iv 5, 19). — »Zaista, zaista, kažem vam, tko sluša moju riječ i vjeruje onomu koji me posla, ima vječni život. On ne dolazi na sud, već je prešao od smrti na život. Zaista, zaista, kažem vam: dolazi čas...« (Iv 5, 24—25). Kakav smisao ima na početku ovih rečenica riječ Amen? Luka je pokušao da je prevede na grčki jezik, a tako se onda prevodi i na druge jezike: 'Zaista' ili 'Uistinu', ja vam kažem... — 'Zacijelo' ja vama kažem... — Riječ Amen na početku rečenice, kako ju je upotrijebio sam Isus, u njegovim ustima ima jedno sasvim posebno značenje, koje se sa svim mogućim prijevodima ne da potpuno prevesti. U toj se riječi krije veliki Isusov zahtjev, stavljanje do znanja da je on Božji poslanik, da je on Sin Božji. Nikakav patrijarh nikakav prorok prije njega nije mogao niti smio na ovaj način izgovoriti riječ Amen. A i poslije njega nitko se na to ne može usuditi, a da ne pogrdi Boga. Isus sam ima zahtjev na punomoć Jahvinu, kojega on nazivlje Ocem. On ne treba da se u svojim govorima pozivlje na riječ Sv. Pisma (SZ), osim ako mu netko postavi pitanje s obzirom na SZ. On sam je Božji objavitelj. Doduše, može i neki obični čovjek davati izjave istinski, valjano. Kod Isusa se radi o nečem višem, kad on izgovara Amen na početku jezgrovitih rečenica. To je isto kao da on kaže: »Ja, Isus iz Nazareta, Sin Marijin, imam poslanje od Jahve, koji je moj osobni Otac, ne posinovljenjem kojeg sam ja jedinorođeni Sin odvijeka, da vam objavim: »Kažem vam, tko god mene prizna pred ljudima, i njega će Sin Čovječji priznati pred anđelima Božjim« (Lk 12, 8), »onoga ću ja priznati pred svojim Ocem nebeskim« (Mt 10, 32). U riječi Amen, na početku rečenice Isus izražava svoju božansku punomoć.

Još jedna misao na Isusov Amen. Kad Isus na početku svojih riječi stavlja Amen, time se ne izražava samo njegov

zahtjev na punomoć. Ta riječ pokazuje na tajnu njegove osobe kao inače jedva što drugo. Čineći zaključnu riječ početnom riječju Isus stavlja do znanja: Prije nego li vam ja počnem govoriti, ja sam davno, davno govorio svome Ocu. I ono što vam dalje predajem to sam ja već ranije primio od njega. Prije nego li Isus otvori usta, da govori nama ljudima, on već za sobom ima razgovor s Ocem i završavao je svoj govor s Amen — s »da« na Očevu riječ, s predanjem u njegovu volju. Ljudi koji su ga slušali, shvaćali su upravo još ovu posljednju riječ. Oni su zapravo doživljavali, kako se on u svom razgovoru rastaje sa svojim Ocem, kako se k njima okreće i dalje predaje ono, što je on sa svojim »da, Oče!« ukrijepio.

U riječi Amen krije se iskonski Božji »da« s obzirom na čovjeka. U savezu vjernosti s nama on očekuje također našu vjernost, ne samo prema njemu, nego i našu vjernost prema bilo kome od živućih ljudi a i prema pokojnicima. Uistinu i pokojnici žive. »Bog nije Bog mrtvih nego živih« (Mt 22, 32). Naši su pokojnici umrli samo za naš vidljivi svijet, no oni žive dalje u Bogu, »jer za nj svi žive« (Lk 20, 38). Oni su živi »kod Gospodina« (2 Kor 5, 8). No mi ne znamo, koliko je bliz ili dalek taj njihov boravak kod Gospodina. Stoga mi moramo biti za njih u najmanju ruku isto onako zabrinuti kao i za svoju braću i sestre, koji s nama još hodočaste na zemlji. Sva »zajednica svetih« je Božji partner saveza, a i mi smo svi jedni s drugima braća i sestre Saveza. Mi kršimo glavnu zapovijed povelje Saveza, ako zaboravimo jednog i najmanjeg. Zapovijed glasi: »Ljubi Gospodina Boga svoga kao samoga sebe« (22, 37—39). Druga zapovijed, koja u svome zahtjevu seže još dublje glasi: »Kao što sam ja ljubio vas, ljubite i vi jedan drugoga« (Iv 13, 34). Isus nas ljubi s istom ljubavi kojom Otac ljubi svoga jedinorođenoga Sina! Tko da to shvati njega ljubi njegov Otac: »Kao što je Otac mene ljubio, tako sam i ja vas ljubio« (Iv 15, 9). Naša ljubav prema drugima mora prema tome biti jednaka onoj ljubavi kojom Otac ljubi svoga jedinorođenog Sina! Tko da to shvati! No mi moramo oko toga nastojati, jer Bog je s nama sklopio Savez.

Apostol i evanđelisti Ivan razvija svoje misli o Amen još uzvišenije. On prima uputu da piše. Krist mu diktira: »Ovako govori onaj, koji se zove 'Amen', ‚vjerni' i istiniti ‚Svjedok', ‚Početak' Božjega stvorenja« (Otkr 3, 14). Krist sebe označuje riječju 'Amen, ona postaje Božjim imenom,

kako ju je upotrijebbio već prorok Izaija: »Tko se u zemlji bude blagoslivljao, nek se blagoslivlje Bogom Emen-om, i tko se u zemlji bude kleo, nek se kune Bogom Emen-om (neki prevode Bogom vjernost ili Bogom vjernim). »Isus Krist, vjerni svjedok, prvorođenac od mrtvih i vladar zemaljskih kraljeva« (Otk 1, 5) daje riječi Amen jedan novi uskrsni smisao. Govoreći Amen mi priznajemo njegovo uskrsnuće, njegovo božansku slavu, na koju smo i mi pozvani. Ta Krist je izvršenje svih Božjih obećanja pa stoga i vječni Amen. Pavao veli: »Uistinu, sva Božja obećanja imaju u njemu svoj 'da'; zato i mi po njemu velimo svoj 'Amen na slavu Boga« (2 Kor 1, 20).

»Reče Jeremija prorok: 'Amen! Učinio Jahve tako. Ispunio Jahve riječi koje si prorokovao« (Jer 28, 6).

Evanđelist Luka izvješćuje o naviještenju Isusova rođenja Mariji. Luka piše grčkim jezikom. Mi ne znamo kako zvuči Marijina riječ na hebrejskom odn. na aramejskom jeziku, koju Luka bilježi s »Neka mi bude po tvojoj riječi« (Lk 1, 38). Prema smislu i Marijinu držanju, koja je ovdje bila u sličnom položaju kao i Abram, no izdignuta na božansku razinu, mogla je ona »dati pristanak na Božju riječ« (Lg VII, II, 56). Možda je ona upotrijebila etimološku riječ 'aman ili odatle izvedenu riječ 'Amen. Jedno je u svakom slučaju točno: Marijino potpuno predanje Jahvinoj volji izraženo je sasvim i potpuno jednom riječju 'Amen. Kad bi 'Amen u nama bio tako živ kao što je bio u njoj, bilo bi potpuno naše nasljedovanje Krista, koji od nas ne traži ništa drugo nego neograničeni 'Amen. Ovaj 'Amen izgovarali bismo tada promišljeno i svjesno, i ne bi bio brbljanje neke ukočene formule. Svojim 'Fiat', 'Neka mi bude', Amen-om Marija je naš put prema Kristu, a Krist je naš put prema Ocu (Usp. Iv 14, 6). Svaki koji dugo boravi kod 'Amen, tome će biti produljeni njegovi dani i njegove godine« (Talmud), one su vječni život kod Boga!

»Riječ Amen na koncu molitava znači, da će nam ono što prosimo, Gospodin nedvojbeno udijeliti« (Augustin). Amen je naš poklik Bogu, njegovo sveto ime, Amen je naše ispovijedanje vjere u njega, izričito izjavljivanje da ćemo biti istiniti i vjerni, vjerni njegovu savezu i djelatnoj ljubavi prema braći i sestrama. Amen je riječ, koja obuhvaća sve naše moljenje i sav naš život. On je naša pohvalna pjesma u vječnoj slavi. »Blagoslovljen bio Jahve, Bog Izraelov od vi-

jeka. Amen! Amen!« (Ps 41, 14). »Amen! Dođi, Gospodine Isuse. Milost Isusa, Gospodina, neka bude sa svetima (kršćenicima). Amen.« (Otk 22, 20—21). To su posljednje riječi Sv. Pisma.

M. Luitgardis Fischer O. C.

Preveo o. Franjo Carev, OFM

RAZGOVOR NAM S BOGOM OTKRIVA NJEGOVU PRISUTNOST

Papa Pavao VI održao je u generalnoj audienciji 14. veljače 1973. ovaj govor što ga donose »Notitiae« (ožujak 1973, br. 81).

Da li se danas moli? Shvaća li se što molitva znači u našem životu? Osjeća li se njezina dužnost? Potreba? Utjeha? Njezina uloga u okviru našega mišljenja i djelovanja? Kakvi su spontani osjećaji koji prate naše časove molitve: žurba, dosada, povjerenje, intimnost, moralna snaga? Možda i osjećaj otajstva? Tama ili svjetlo? Da li napokon i ljubav?

Prije svega bismo morali pokušati da svatko na svoj račun izvrši to ispitivanje i da svatko za svoju osobnu porabu oblikuje definiciju molitve. Možemo predložiti jednu vrlo osnovnu: molitva je dijalog, razgovor s Bogom. Kod nje odmah vidimo da ona ovisi o osjećanju Božje prisutnosti. Njega uspijevamo svojemu duhu predočiti ili naravnom intuicijom, ili nekim pojmovnim izrazom, ili činom vjere. Naš je onda stav kao u slijepca koji ne vidi ali zna da se nalazi pred Bićem, stvarnim, osobnim, beskonačnim, živim, koje molitelja gleda, sluša, ljubi. Tada nastaje razgovor. Netko Drugi je tu, a taj Drugi je Bog. Ako bi manjkala svijest da taj Jedan, dakle On, Bog, na neki način opći s čovjekom koji moli, onda bi se taj izlio u monolog a ne bi uspostavio dijalog. Tada za nj to ne bi bio istinski religiozan čin koji traži da se bude u dvoje, čovjek i Bog, nego bi to bio monolog, lijep, katkada možda i uzvišen, kao krajnji napor prema neprozirnom i beskrajnom nebu, ali koji viče i u tom slučaju plače u prazno. S time bismo se našli u carstvu veoma lirične i duboke duhovne pojave, ali bez sigurnosti, bez nade, još više ucvijeljeni, uz zamuklu muziku.

Nije to slučaj kod nas koji znamo da je molitva, dakle susret s Bogom, zapravo veza s Bogom koja je moguća i zaista prisna. Tu tvrdnju uvrstimo među neosporne sigurnosti našega shvaćanja istine i realnosti u kojoj živimo. Posve jednostavno rečeno: religija je moguća, a molitva je odličan čin religije (Sv. Toma II—II 3). O tome smo govorili u dru-

goj prigodi i zaključili da postoji Bog, ali ne kao odsutno i bezosjećajno Biće, već Bog koji se brine i bdi nad nama, Bog koji nas ljubi (usp. 1 Iv 4, 10) i koji od nas nadasve očekuje da ga ljubimo (usp. Pnz 6, 5; Mt 22, 37). Odatle može u duši onoga koji moli nastati osnovno i vrlo važno raspoloženje koje je plod dvaju osjećaja, naizgled suprotnih: spoznanje o Božjoj transcendentnosti koja nas zasljepljuje i tišti (usp. Post 18, 27; Lk 5, 8) i ono o njegovoj blizini, o njegovoj neizrecivoj prisutnosti. Ta se dva osjećaja u malenoj i siromašnoj ćeliji našeg duha upotpunjuju i tu odmah potiču izvanrednu religioznu živahnost. Iz te može namah proisteći dvostruki molitveni izraz, hvala i zazivanje, ili se u nekim mističnim dušama može uznijeti do kontemplativne i skoro neopisive šutnje (usp. H. Bremond, Introduction a la philosophie de la priere).

Na taj način nastaje molitva koja, kad je vjera uzdigne na stepen što joj ga pruža škola evanđelja, preuzima miran i sladak glas koji je nekako sukladan s našim ljudskim govorom. On je pak ovlašten da Boga bezdanâ zaziva ljubeznim i povjerljivim imenom Oca. Naš nas je Učitelj naučio: »Ovako se molite: Oče naš koji jesi na nebesima« (Mt 6, 9).

Uzvišeno je sve to. No moramo ustanoviti da današnji svijet ne moli rado, ne moli lako; redovito ne traži molitvu, ne uživa u njoj, često je i neće. Sami analizirajte poteškoće koje dandanas nastoje ušutkati molitvu. Spomenimo neke. Nesposobnost: kamo nije prodrla vjerska pouka vrlo teško može molitva prodrijeti sama od sebe, i tada čovjek, dječak, ostaje pred Božjim otajstvom nijem. Gdje je pak vjera u Boga negirana, ili se smatra ispraznom, suvišnom i čak štetnom, koji sve glasovi ne zamjenjuju molitvu? Poslije upornih naučavanja suprotnih svakoj duhovnosti, bilo naravnoj bilo onoj koju odgaja vjera, naučavanja naturalizma, posvjetovnjačenja, poganstva, razvratnog uživanja, a ta naučavanja potpomažu svojevoljnu vjersku suhoparnost kojom je velik dio moderne pedagogije asfaltirao duhove mnoštva, zasićene materijalizmom, kako će u srcima procvjetati poezija molitve?

Dandanas se molitvi suprotstavljaju dvije tipične poteškoće. Jedna je psihološke prirode i potječe iz opterećene, fantastične i često senzualnošću i raspuštenošću zagađene rasprostranjenim sjetilnim slikama kojima suvremena, po sebi divna sredstva društvenog saobraćaja ispunjavanju socijalnu psihologiju. Soba osjetnog iskustva nije sama po sebi

prikladna za religiozan život, ali može poslužiti kao predsoblje, ako se mudro poveže s onom sobom koja je određena za život duha i za strahopočitanje pred svetim. Druga se poteškoća za molitveni život sastoji u gordosti čovjeka koji je toliko uznapredovao na polju znanosti i tehnike, koje su također veličanstvene ali ujedno i opterećene iluzijom da su same sebi dostatne. A molitva je doista čin poniznosti koja traži višu mudrost, ali i lako nalazi svoje logičko opravdanje i svoju krasnu apologiju (usp. Sv. Toma, II—II 82, 3).

Srećom divni primjeri, i to suvremeni, još uvijek potiču našu prirodnu težnju da tražimo Boga, koji jedini može usavršiti naše ograničenosti i blaženo ispuniti naše želje i naše nade.

O BIBLIJSKOM TEKSTU U LITURGIJI

»Notitiae« (br. 79, str. 39—40) navode koji je latinski biblijski tekst donesen u obnovljenim liturgijskim knjigama. Uzet je onaj najbolji koji je bio pri ruci: za »Misna čitanja« iz Vulgate, a psalme za Časoslov iz Nove vulgate, jer je dotična Papinska komisija već god. 1969. izdala ispravljeni »Liber psalmorum«. Isto tako su za razne obnovljene obrede čitanja Novog zavjeta uzeta iz Nove vulgate, jer je Komisija izdala čitav ispravljen tekst NZ u god. 1970. i 1971.

Međutim, kod par slučajeva »sačuvani su neki izrazi kako ih je imala liturgija i sveti oci«. Saopćenje ističe da je Kongregacija za bogoštovlje te slučajeve predložila Komisiji za Novu vulgatu i da je ta odobrila taj postupak.

Evo tih slučajeva:

Ps 96, 7 Nova vulgata: Adorate eum, omnes dii.
Liturgia horarum: Adorent eum omnes andeli eius.

Ps 100, 5 i 8 NV: hunc interficiebam . . . interficiam omnes.
LH: hunc cessare faciam . . . cessare faciam omnes.

Ps 117, 16 NV: Dextera Domini exaltata est.
LH: Dextera Domini exaltavit me.

Iz ovoga se može s pravom zaključiti da se i kod prevođenja biblijskih tekstova u živi jezik mora imati pred očima ne samo »hebraica veritas« nego i opravdani liturgijski i pastoralni obziri, što kod nas redovito nije slučaj.

M. K.

ODGOVORI SV. KONGREGACIJE ZA BOGOŠTOVLJE

(Notitiae 1973, 150—2)

Da li u Časoslovu, kad ga moli pojedinac, mora riječi Čitanja izgovarati ili ih je dovoljno očima čitati?

Odgovor: Dovoljno je očima ih čitati. U saborskoj naime Uredbi o sv. bogoslužju i u Općoj uredbi Časoslova ništa se ne govori o obavezi da se usmeno recitira kad tko sam moli, iako su o tome raspravljali saborski oci. Oni su odredili da se »brevijar« obnovi ne zato da se skrati vrijeme moljenja već da svi koji mole Časoslov imaju vremena bolje ga moliti. Stoga svi dokumenti, koji govore o obnovljenom Časoslovu, potiču neka se »duh slaže s glasom« i da molitva Crkve bude »izvor pobožnosti i hrana za osobnu molitvu« (SC 90). Zato se traži da se čitanje Sv. pisma ili Otaca kao i recitacija psalama, kojima Bog govori svojemu narodu i taj odgovara Bogu (33), ne obavlja tako da se »brevijar čita letimice« (kako su se izrazili neki saborski oci, v. »Modi« IV 13) nego osobnim razmišljanjem. Inače, iako recitira Časoslov, dotični istinski ne »moli«, Božja ga riječ ne prožima. Naprotiv, »treba da budemo svjesni: dok molimo Časoslov, naši glasovi odzvanjaju u Kristu, a njegovi u nama« (Pavao VI u Konstituciji »Pjesmu hvale«). Na taj način Časoslov postaje istinska, iskrena i plodna molitva, izvor pobožnosti, hrana duhovnog života i svagdanjeg apostolskog rada, jačaju veze između molitve Crkve i osobne molitve, a umsko razmatranje crpi iz Čitanja, psalama i ostalih dijelova Časoslova neiscrpivu hranu (nav. mj.). Ta se svrha Časoslova katkada lakše postizava kad se u pojedinačnom obavljanju recitira, osobito Čitanja, bez usmenog izgovaranja riječi.

Da li redovnici, koji imaju vlastiti kalendar, mogu misu i Časoslov slaviti prema kalendaru mjesne crkve, biskupije, pokrajine ili naroda u kojima se nalaze?

Odgovor: Treba se podsjetiti propisa koje o tome donose razne liturgijske knjige.

Što je vlastiti kalendar? Vlastiti kalendari sadržavaju posebna slavlja koja su na odgovarajući način organski povezana s općim ciklusom. Pojedine crkve ili redovničke obitelji treba da na poseban način štuju svece koji su im vlastiti iz posebnih uzroka. Vlastiti je kalendar sastavljen tako da su u opći kalendar unesene vlastite svečanosti, blagdani

i spomendani. Redovnici su ipak dužni još slaviti i obljetnicu posvećenja katedrale kao i glavne patrone mjesta ili pokrajine u kojima se nalaze.

Časoslov se u koru ili u zajednici mora obavljati prema vlastitom kalendaru. Kad ga obavlja pojedinac, može se držati mjesnog kalendara ili vlastitoga, osim na vlastite svečanosti i blagdane.

Misu na svečanosti misnik slavi prema kalendaru crkve u kojoj misi. U nedjelje, u obične dane Došašća, korizme i vazmenog vremena kao i na blagdane obavezne spomendane: ako je misa s narodom, misnik slijedi kalendar crkve u kojoj misi; ako je misa bez naroda, misnik se može odlučiti za kalendar te crkve ili za vlastiti kalendar.

Iz svega se ovoga može zaključiti slijedeće:

1) Kad pojedinac slavi časoslov ili misu, redovnici se mogu držati vlastitog kalendara ili kalendara mjesne crkve.

2) Kod slavljena u koru ili u zajednici samo po sebi se uvijek mogu držati vlastitog kalendara. Ipak se čini da treba pohvaliti one redovničke zajednice koje se žele tješnje uklopiti u život i molitvu mjesne crkve. Stoga je Sv. kongregacija za bogoštovlje dozvolila nekim redovničkim obiteljima da mogu slijediti kalendar biskupije i uvijek nadodati svoja vlastita slavlja. No da se potiče jedinstvo između članova jedne te iste redovničke obitelji, izbor se između vlastitog i biskupijskog kalendara, uz vlastita slavlja, ne prepušta pojedincima već dotičnim poglavarima, barem onih na području te pokrajine ili naroda.

3) Kad se održava vlastiti kalendar i nastupe neke razlike s kalendarom pokrajine ili naroda, osobito na dane vlastitih slavlja ili s obzirom na stupanj nekih slavlja, čini se prikladnim da redovnici dotične pokrajine ili naroda usklade svoj kalendar s onim toga naroda ili kraja. To su dužni učiniti u slavljenju s narodom.

Da li se u cijeloj biskupiji slavi obljetnica posvećenja sustolnice?

Odgovor: Ne. Obljetnica se posvećenja katedrale na dotični dan slavi u katedrali kao svečanost, a u ostalim crkvama biskupije kao blagdan. Kad u biskupiji postoje i sustolnice, obljetnica se njihova posvećenja slavi samo u dotičnoj crkvi, a ne u biskupiji. Naslov se sustolnice općenito daje crkvama zbog njihove posebne važnosti u životu biskupije.

No katedrala je znak jedinstva mjesne Crkve kao takva jedina i samo se obljetnica njezina posvećenja mora slaviti u cijeloj biskupiji.

Kad se biskupija sastoji od više sjedinjenih biskupija i pojedine su bivše biskupije još sačuvale neko jedinstvo, npr. imaju svoju kuriju ili kaptol, svaka od njih može slaviti obljetnicu posvećenja svoje katedrale.

ZAPISNIK

prve sjednice Hrvatskog liturgijskog vijeća pri BKJ, održane 4. travnja 1973. godine u Zagrebu

Prisutni: Mons. Alfred Pichler, biskup (Banja Luka), predsjednik
Dr Josip Salač, biskup (Zagreb)
Vilim Hiršnhauzer, kanonik (Đakovo)
Ivan Starčević, kanonik i profesor (Sarajevo)
Didak Ćorić, franjevac-župnik, Gradnići (Mostar)
Dr Vojko Devetak, profesor (Šibenik)
Dr Vlado Zagorac, profesor (Zagreb)

Odsutni: Mons. Marijo Oblak, nadbiskup (Zadar)

Sjednici je prisustvovao i Dr Vjekoslav Milovan, tajnik BKJ.

U pozivu na sjednicu predsjednik je najavio slijedeći program:

1. Biranje radnog tajništva Vijeća prema čl. 4. Statuta.
2. Izmjena mišljenja pojedinih članova kako bi se najbolje mogao ostvariti član 2. Statuta.
3. Eventualia.

Sjednica je započela molitvom u 9,15 sati.

Odmah nakon molitve predsjednik je konstatirao da sjednici ne prisustvuje Mons. Marijo Oblak, nadbiskup iz Zadra, te pročitao pismo Dr Martina Kirigina OSB i brzovaj Dr Jure Radića, kojima ova dvojica ne prihvaćaju članstva u ovom Vijeću. Vijeće je tu obavijest primilo sa žaljenjem.

Tada je počeo rad po najavljenom programu.

1. Budući da su članovi izrazili mišljenje, kako bi radno tajništvo Vijeća trebalo biti u Zagrebu, ono je izabrano ovako:

tajnik: Vlado Zagorac
članovi: Vilim Hiršnhauzer
Ivan Starčević

2. U raspravi o svrsi Vijeća prema njegovom Statutu konstatirano je da je ono za izvršenje svoje zadaće preusko. Zato je odlučeno na prijedloge pojedinih članova da se u Vijeće pozovu:

— Mo Ljubomir Galetić, Zagreb
— Dr Benedikt Vujica, Sarajevo
— Dr Anton Benvin, Rijeka
— Dr Anton Tamarut, Rijeka

Vijeće će prijedlog novih članova podnijeti BKJ na njezinom proljetnom zasjedanju. Predsjednik je preuzeo obvezu da s Ordinarijama predloženih kandidata riješi eventualne poteškoće, kako s te strane ne bi bilo nikakove smetnje.

Vijeće bi prema čl. 4. Statuta trebalo izabrati referente za pojedine liturgijske djelatnosti. No to nije moguće učiniti prije nego što u vijeće uđu gore spomenuti stručnjaci.

Konkretno se diskusija o svrsi i djelovanju Vijeća svodila na slijedeće točke:

a) **Uloga Vijeća u priređivanju liturgijskih prijevoda.**

Ivan Starčević je postavio predsjedniku pitanje, ulazi li u naše Vijeće i sadašnja prevodilačka grupa.

Predsjednik odgovara negativno. Ta grupa samo dostavlja prijevode Vijeću, a ono ih predlaže plenumu BKJ.

Starčević misli da bi Vijeće trebalo imati komisiju koje bi dostavljene prijevode predlagala i konačno utvrdila.

Predsjednik zatim objašnjava: To sadašnjim zakonodavstvom nije predviđeno. Prevodilačka je grupa sastavljena od stručnjaka u koje treba imati povjerenja. Pojedini Ordinariji, uostalom, dobivaju prijevode na vrijeme, daju ih svojim stručnjacima te donose na plenum s primjedbama. KS je uvažavala takove primjedbe. Tako je uvažila primjedbe Škrinjara na biblijske tekstove.

Tajnik dodaje da su i njegove primjedbe na tekst Obreda krštenja djece uvažili.

Starčevič inzistira: Sarajevskih i splitskih primjedaba nisu uvažili. Radilo se upravo o primjedbama što su ih dali Ordinariji.

Predsjednik odgovara: Primjedbe su stigle prekasno.

Još se govorilo o jeziku liturgijskih prijevoda i o pojedinim izrazima u njima, te su o tome izražena različita mišljenja.

b) **Priređivanje onih dijelova što su u tipskim izdanjima lit. knjiga prepušteni Biskupskim Konferencijama.**

To će biti jedan od poslova Vijeća. Radno tajništvo Vijeća organizirat će izradu prijedloga u tim stvarima u suradnji s članovima Vijeća ali i u suradnji s drugim stručnjacima.

Konkretno je predsjednik predložio da se zamole Ordinariji da Vijeću dostave mišljenja i prijedloge svoga klera o uređenju discipline Kvatri i Prosnih dana.

Na prijedlog tajnika usvojen je u tome ovaj postupak: izraditi stručni elaborat o Kvatrima i Prosnim danima i dati ga Liturgijskim komisijama i pastoralnom kleru svih biskupija, da na temelju njega dadu svoje konkretne prijedloge.

Devetak je predložo da se to povjeri O. Martinu Kiriginu. To je bez daljnjega prihvaćeno.

Isto je tako predloženo da se ispita stadij izrade proprija pojedinih biskupija. Konkretno, da se pita KS, nije li što od toga već stiglo k njima.

c) **Funkcioniranje samog Vijeća.**

Predsjednik je izrazio bojazan izostanaka pojedinih članova Vijeća sa sastanaka. Moglo bi se tako dogoditi da na sastanku ne bude kvoruma, te bi u tom slučaju bio uzalud trud onih koji su se odazvali.

Zaključeno je da se pozivi na sastanak upute preko radnog tajništva Vijeća na vrijeme te da se isto tako na vrijeme unaprijed jave opravdani izostanci, kako bi se u slučaju nedostataka kvoruma sastanak mogao odgoditi.

c) **Organiziranje liturgijskih tečajeva.**

Biskup Salač napominje da su prvi svečenički tečajevi u Zagrebu bili upravo liturgijski, a organizirao ih je ILO.

Predsjednik predlaže održavanje jednog liturgijskog tečaja o Časoslovu i to u Sarajevu. Prije održavanja takovih tečajeva trebalo bi u svim biskupijama osnovati Liturgijske komisije ili bar postaviti referente za liturgiju, koji bi te tečajeve konkretno organizirali.

Tajnik je još iznio iskustvo s tečajeva za čitače, što ih je organizirao u Zagrebu.

e) **Liturgija u našoj katoličkoj štampi.**

Predsjednik sugerira da se »Služba Božja« pretvori u izrazitije liturgijsko glasilo ili da se pokrene novi liturgijski časopis.

Didak Ćorić misli da nije potrebno ići na novi časopis. Postojeći bi časopisi trebali prije toga uvesti liturgijske rubrike.

Vojko Devetak predlaže to isto i to tako da pastoralni kler postavlja pitanja s područja liturgije, a uredništva da odgovaraju.

Predsjednik upozorava da u uredništvima ima ljudi koji u tim pitanjima naginju ekstremnim rješenjima. A ekstreme bi i u tim pitanjima i u odgovorima trebalo eliminirati.

Vojko Devetak je obavijestio Vijeće da je predao KS rukopis tumačenja mise za štampu.

Ivan Starčević upozorio je na rukopis O. Belića DI »Građa za liturgiju«, gdje je skupljen velik dio liturgijske bibliografije na hrvatskom jeziku.

f) **Odnos Vijeća prema odredbama pojedinih Ordinarija s područja liturgije.**

Na pitanje, što učiniti u slučaju kada koji Ordinarij naredi na području liturgije nešto što nije u skladu s općim odredbama, Predsjednik predlaže da se taj Ordinarij upozori na to ili da se stvar pošalje »Službi Božjoj«.

Izražena je bojazan da se to ne shvati kao neka vrsta obračunavanja.

3. Eventualia su sadržavala ova pitanja:

a) **Osnivanje liturgijsko-pastoralnog instituta.**

Tajnik je predložio da Vijeće razmotri mogućnost osnivanja jednog liturgijsko-pastoralnog instituta.

Ivan Starčević je konkretno razlagao, kako si on zamišlja taj institut: s istraživačkim i pastoralnim smjerom.

Vjekoslav Milovan je obavijestio Vijeće da Tajništvo ima već nekoliko prijedloga za osnivanje takovih instituta. Dosada su svi pokušaji propali zbog manjka personala i financijskih sredstava. On misli da bi bilo bolje osnovati jedan pastoralni institut s različitim usmjerenjima. (Njegova je struka pastoral!)

b) **Tekstovi za pučko pjevanje.**

Ivan Starčević je izrazio potrebu da BKJ precizira svoju odredbu o pučkim popijevkama, odobrenim za liturgijsku uporabu.

Tajnik je zatim obavijestio Vijeće da Institut za crkvenu glazbu pri Bogoslovnom Fakultetu u Zagrebu radi na izdavanju pjesmarice. Bilo bi dobro da Vijeće bude u vezi s Institutom i da novu pjesmaricu predloži na odobrenje BKJ za liturgijsku uporabu.

Sjednica je završena molitvom u 12,15 sati.

U Zagrebu, 4. travnja 1973.

Vlado Zagorac, v. r.
tajnik

DUH, SMISAO I SREDSTVA JEDNOG PASTORALA ZVANJA

(Francuska biskupska konferencija — Lourdes, studeni 1971.)

Mi ovdje želimo, prije svega, dati jedno svjedočanstvo nade. Kršćanska nada nije irealizam, manjak bistrovidnosti, ili naivni optimizam. Ona nas obvezuje priznati da će se prosjek dobi svećenika, redovnika i redovnica povisiti, i da će oni biti manje brojni. Ipak, mi živimo u nadi. Naša se nada opire o Krista, Gospodina Crkve, i na znake što su nam već dani: premda skromni, oni nas pozivaju da obnovimo svoje napore, da budemo pozorni spram onoga što se ostvaruje, da budemo domišljati, da činimo djelo razlikovanja.

U jednom svijetu punom nada i nemira

Članovi Crkve Isusa Krista, mi sa svim ljudima dijelimo nade, ostvarenja i nemire ovoga vremena.

Naš je svijet potaknut **golemim nadama.** One su u srcu dinamizma mnogih ideologija. One prodahnjuju velik dio današnjih ljudi, osobito mlađih. One su u izvoru napora i ostvarenja na svim područjima. Ali često se te nade izrazuju prije svega u obliku **težnja** (k miru, pravdi, kulturi, jedinstvu, pobjedi nad bolesnima, razvitku, itd.).

To je znak da se one još uvijek sudaraju sa strahovitim **zaprekama:** izrabljivanjem nekih društvenih kategorija ili nekih naroda, razdijeljenošću i ratom, glađu i nerazvijeno-

b) **Tekstovi za pučko pjevanje.**

Ivan Starčević je izrazio potrebu da BKJ precizira svoju odredbu o pučkim popijevkama, odobrenim za liturgijsku uporabu.

Tajnik je zatim obavijestio Vijeće da Institut za crkvenu glazbu pri Bogoslovnom Fakultetu u Zagrebu radi na izdavanju pjesmarice. Bilo bi dobro da Vijeće bude u vezi s Institutom i da novu pjesmaricu predloži na odobrenje BKJ za liturgijsku uporabu.

Sjednica je završena molitvom u 12,15 sati.

U Zagrebu, 4. travnja 1973.

Vlado Zagorac, v. r.
tajnik

DUH, SMISAO I SREDSTVA JEDNOG PASTORALA ZVANJA

(Francuska biskupska konferencija — Lourdes, studeni 1971.)

Mi ovdje želimo, prije svega, dati jedno svjedočanstvo nade. Kršćanska nada nije irealizam, manjak bistrovidnosti, ili naivni optimizam. Ona nas obvezuje priznati da će se prosjek dobi svećenika, redovnika i redovnica povisiti, i da će oni biti manje brojni. Ipak, mi živimo u nadi. Naša se nada opire o Krista, Gospodina Crkve, i na znake što su nam već dani: premda skromni, oni nas pozivaju da obnovimo svoje napore, da budemo pozorni spram onoga što se ostvaruje, da budemo domišljati, da činimo djelo razlikovanja.

U jednom svijetu punom nada i nemira

Članovi Crkve Isusa Krista, mi sa svim ljudima dijelimo nade, ostvarenja i nemire ovoga vremena.

Naš je svijet potaknut **golemim nadama.** One su u srcu dinamizma mnogih ideologija. One prodahnjuju velik dio današnjih ljudi, osobito mlađih. One su u izvoru napora i ostvarenja na svim područjima. Ali često se te nade izrazuju prije svega u obliku **težnja** (k miru, pravdi, kulturi, jedinstvu, pobjedi nad bolesnima, razvitku, itd.).

To je znak da se one još uvijek sudaraju sa strahovitim **zaprekama:** izrabljivanjem nekih društvenih kategorija ili nekih naroda, razdijeljenošću i ratom, glađu i nerazvijeno-

šću, neljudskim značajem nekih situacija, osujećenostima i tjeskobama svake vrste, stambenom krizom, krizom zaposlenja, itd. Dakle, ljudi našega vremena suočeni su s mnogostrukim **nesigurnostima.** Oni postavljaju sebi mnoga **pitanja** o sebi samima i o budućnosti čovječanstva: jedno od najakutnijih možda je pitanje smisla čovjeka, njegova života i njegove budućnosti.

Crkva je »pozvana« služiti osnovi Božjoj

Mi smo od ovoga svijeta, vezani za nj, solidarni s njim u njegovim nadama, njegovim nemirima i njegovim nastojanjima. Ali mi smo, istodobno, svjesni da smo Kristovi, dakle vezani za nj, poslani od njega kao Crkva da naviještamo njegovo Evanđelje.

Sačinjavajući svi zajedno Crkvu, svaki po svome vlastitom stanju, mi smo svjesni da imamo **nešto jedinstveno** za prinos našem svijetu: ne konkretna rješenja, jer njih ljudi treba da traže među sobom — i dakle kršćani s njima, nego više odgovore na najdublja pitanja. Mi imamo dati smisao i nadu što će obrazložiti poduzetnije djelovanje, osporiti ostvarenja koja sebe smatraju konačnima za puni uspjeh čovjeka.

Tim odgovorima i osporavanjima izvor je u Isusu iz Nazareta: za nas je on Krist, očitovani Bog, prisutan i živ. On nam otkriva osnovu Božju. Ovaj je svijet pozvan da bude kraljevstvo Božje, gdje će čovjek dosegnuti svoju puninu u zajedništvu s Bogom i sa svojom braćom. Crkva je primila poslanje da bude znak i službenica toga kraljevstva za sve.

Ta osnova ne donosi već posve gotova rješenja. Ona podrazumijeva zauzetost i traženje. Ona uključuje to da ljudi prave planove za svoj vlastiti život, neodvojiv od života zajednica u kojima žive. Ali ta Božja osnova, ostvarena i otkrivena od Krista, na izvoru je svih ljudskih planova. Ona im daje smisao, značenje, smjer, koje ništa unutar povijesti ne može iscrpiti.

Crkva mora konkretno, životno biti narod koji služi osnovi Božjoj. Ona je to u svojim različitim i mnogolikim članovima koji sačinjavaju jedno jedino tijelo. **Bog računa sa svojim narodom,** i nitko u tome narodu **nije isključen.** Nitko ne može primati a da ne surađuje. Krštenje je od sviju učinilo »rod izabrani, kraljevsko svećeništvo, sveti narod, puk stečeni« (I. Petr., 2/9). Taj narod ima poslanje: naviještati

dobru vijest da Bog ljubi čovjeka, i učiniti od čovječanstva žrtvu hvale za Boga. Stoga svi kršćani imaju **u osnovi isto zvanje.**

Po različitim i dopunskim zvanjima

Ali, u tome narodu, nisu svi pozvani živjeti i služiti na isti način. Bog ne voli jednolikost, on je beskonačno bogatstvo života i ljubavi. Njegovi su pozivi mnogoliki. U Tijelu Kristovu ima **različitih darova** za služenje jedinstvu sviju (usp. I. Kor. 12; Rm. 12; Ef. 4). Različitost ljudskih planova nužna je za dobro i sklad društva. Narod Božji jest različitost ustrojenja u jedinstvo, a to se jedinstvo razvija u različitost.

Kršćansko zvanje konkretno se oblikuje u **različitim zvanjima.** Ta su zvanja razni načini očitovanja bogatstva ljubavi Božje, očitovanje u Isusu Kristu, i posljednjeg smisla ljudskoga života: ona su ujedno i razni načini služenja toj ljubavi i smislu. Ona se ne protive pravom jedinstvu. Ona se ne definiraju suprotstavljanjem jednih spram drugih, nego u funkciji zajedništva, pa i unutar napetosti što nužno nastaju. Ona treba da služe tome zajedništvu unutar Crkve i među ljudima. Ona su potrebna jedna drugima, za gradnju Crkve, živoga znaka Isusa Krista Spasitelja.

Svaki kršćanin mora živjeti svoje zvanje pod znakom poslanja, to jest otvorenosti svim ljudima radi dolaska kraljevstva Božjega u Kristu. Ta misijska dimenzija karakterizira sva zvanja. Ona je međutim osobito vidljiva u svećenika, redovnika ili laika, poslanih navještati Evanđelje ljudskim svjetovima koji ga ne poznaju. Ti »misionari« pripominju tako svim članovima Crkve jednu bitnu značajku njihova vlastitog zvanja.

Riječ »zvanje« definira, doista, život svih krštenih. Život je laika autentično zvanje, i samo obilježeno različitošću, jer svi ne čine sve. Pa i ako su neki od njih posebnije pozvani vršiti svoje zvanje u crkvenoj instituciji, značajka svojstvena tim laičkim zvanjima uvijek je ova: živjeti i služiti zajednicu ljudi s Bogom vršeći svoje ljudske zadaće, dijeleći odgovornosti za gradnju svijeta, spajajući se sa zajedničkim dinamizmima sredina u koje su uklopljeni.

Među kršćanima, drugi su pozvani služiti na poseban način, po sakramentu reda u biskupskom, prezbiterskom ili đakonskom ministeriju. Ti ministeriji, zajedno, preuzimaju

službu apostolskog nasljedstva, službu zajedništva i jedinstva, i nezamjenjivu inicijativu Krista — Glave Crkve.

K tome, bilo među laicima, bilo među biskupima, svećenicima i đakonima, neki su posvetili svoj život Kristu u obdržavanju evanđeoskih savjeta. Među njima, redovnici i redovnice žive to posvećenje u zajednici. Ima ih koji, posve odani kontemplaciji, osiguravaju trajnost molitve i osobitije svjedoče apsolutnost Božju. Time svi izričitije očituju kraljevstvo Božje što dolazi i punu budućnost čovječanstva.

Zvanja više nego ikad prijeko potrebna

Kršćanskim zajednicama trebaju službenici, kako za njihovo prodahnjivanje tako i za njihovu misiju evangelizacije. Mi smo svjesni da za to treba urazličiti apostolske zadaće i odgovornosti, priznajući funkcije što ih punopravno vrše redovnici, redovnice i laici, muževi ili žene.

Naša poruka ima međutim točno ograničen cilj. Mi ćemo govoriti samo o **zvanjima za ministerije** prezbiterski i đakonski te o posvećenom životu. Želimo prije svega izraziti ova duboka vjerska uvjerenja:

— U našem svijetu tako punom nada i nemira, Bog nastavlja pozivati, kako bi Crkva mogla služiti ovome svijetu koji on ljubi.

— Teološko razmišljanje o ministerijima i posvećenom životu i dalje će se nastaviti. Različita zvanja moći će se živjeti u novim oblicima, ali Crkva ih treba i vazda će ih trebati.

— Treba ići i dalje. Ljudi i svijet trebaju ih radi svoga vlastitog napretka: ne napretka materijalnog i tehničkog, nego ljudskog napretka u punom smislu riječi.

Govoreći, u nastavku ovoga teksta, jedino o zvanjima za prezbiterat, za đakonat i za posvećeni život, želimo s jedne strane istaknuti neke njihove opće uvjete, a s druge strane privući pozornost na neke aktuelnije aspekte pastorala zvanja.

1. — TEMELJI JEDNOG PASTORALA ZVANJA

Nije nam cilj dati iscrpnu teologiju ili psihologiju zvanja, koje se drugdje često i dobro daju. Mi želimo naglasiti ono što nam se danas čini bitnim za jedan pastoral zvanja.

Bog je onaj koji zove

Svako je kršćansko zvanje **milost Božja** po Kristu u Duhu Svetomu koji djeluje u čovjeku. Bog ostvaruje svoju osnovu po svojoj Crkvi. On podiže u njoj mnogostruke službe koje su joj potrebne za njezinu sveopću misiju. Treba ozbiljno shvatiti **prvenstvo i slobodu Božju:** njegovi putovi nisu uvijek naši. On nije zatvoren u naše okvire. Kad se radi o zvanju i o zvanjima, mi najprije moramo stati pred Bogom u stavu poniznosti, raspoloživosti i slušanja.

Iz toga proizlazi prva posljedica: **prijeka nužnost da molimo** Gospodina, pripominjući mu potrebe njegova naroda. On hoće da njegovi pozivi ovise o našoj molitvi. Mi u to premalo vjerujemo. Naša molitva za zvanja mora ponovno postati zaklinjuća. Da bi bila autentična, ona mora biti prodahnuta vjerom; ona pretpostavlja i to da budemo spremni i sami se odazvati ako nam se Božji poziv očituje.

Molitva je također mjesto gdje se Bog objavljuje, zove i šalje. Osobito mladi žedni su toga susreta. Oni tu mogu otkriti živoga Boga, izvor trajne stvaralačke snage, koji im otkriva potrebe svoga naroda i poziva ih da im posvete svoj život. Oni tada osjećaju da ih se tiče taj poziv, i unutar samoga toga otkrića nalaze dinamizam svoga preuzimanja obveze.

Zvanje se izrazuje u jednoj ljudskoj nakani

Svojstveno je Bogu da djeluje u ljudskome, u samom izvoru slobode. Gledano sa stanovišta osobe, zvanje se može promatrati kao životna nakana. Dakako, nije dovoljno govoriti o ljudskoj nakani, pa da bi zvanje zaista postojalo. Može se pače dogoditi da se jedno zvanje suprotstavlja jednoj ljudskoj nakani, ali svako je zvanje u sebi poziv Božji i poziv Crkve, primljen i življen u samoj unutarnjosti životne nakane.

Te se nakane oblikuju unutar ljudskih zajednica: obitelji, društvenih sredina, škole, itd. One mogu nastati veoma rano, osobito u najodlučnijim časovima života, s time da će konačno preuzeće obveze doći tek poslije. Iskustvo i najnovije ankete zaista dokazuju da su najsretniji časovi doba zrelijeg djetinjstva, zrelijeg dječaštva i ulaska u odraslost. Ne može se dakle uskraćivati djeci ili adolescentima mogućnost

razmatranja svećeničkoga ili redovničkog zvanja. Njihove nakane treba ozbiljno shvatiti. Zvanje mogu razmatrati ili prihvatiti i odrasli koji su mislili da su se zauvijek usmjerili drugim smjerom.

Takve nakane iziskuju istraživanje, pojašnjenje prije odluke. Nakani dostojnoj toga imena svojstveno je da napokon dospije do odluke: ona se ne može stalno odgađati ili beskonačno stavljati u pitanje.

Zvanje se ostvaruje u jednoj povijesti. Ona se neprestano čita s drugima. Ona je obilježena svjedocima koji djeluju u nekim časovima i koji pridonose njezinu napredovanju. Ona je dinamizam trajne obnove. Ona ide k ucjelovljenju osobe. Čak i poslije konačnog izbora i u crti toga preuzeća obveze, ona je u neprekidnom napredovanju. U toj povijesti isprepliću se djelovanje Božje, zbivanja i sloboda.

Uslijed nestalnosti našega društva, previranja u Crkvi, nesigurnosti što pritišću ministerije i posvećeni život, mnogi kršćani osobito su osjetljivi na **rizike spojene sa zvanjem.** Ti su rizici stvarni, neki su od njih posebno svojstveni našem vremenu; ne može ih se minimizirati jeftinim umirivanjem. Spada na Crkvu i na svakoga njezina člana da budu svjesni tih rizika, da ublaže opasnosti što ih oni predstavljaju, da ustraju u jednom traženju koje će omogućiti stvarnu vjernost. Ali ti rizici uvijek opstoje. Oni tvore jednu dimenziju svakoga autentičnog zvanja. Radi se o tome da se onima koji se približuju, kao i onima koji su preuzeli obvezu, pomogne da te rizike uzmu na sebe i da ih žive. Nisu li ti rizici neprestani pozivi Gospodnji na veću vjernost?
Više nego u prošlosti, danas, u jednom sekulariziranom svijetu, zvanje je predmet protuslovlja i izvor napetosti: odgovoriti pozivu Kristovu, to znači prihvatiti življenje njegova pashalnog misterija.

Crkva je ona koja zove

Reći da je zvanje milost Božja ne znači da je ono otkriće jedne unaprijed predviđene osnove, ili da ga tvori spontana želja. Ta milost **redovno prolazi kroz posredništva.** Crkva, znak i službenica osnove Božje, ima ulogu u nastajanju i razlikovanju zvanja. Njoj pripada, u raznim njezinim zajednicama, biti donositeljicom tih poziva.

Ona im je donositeljica **po životnosti svoje vjere,** po svjedočenju što ga daje Kristu, po svojoj svijesti o potrebama ljudi i o nužnosti da im odgovori.

Uloga crkvenih zajednica ide još dalje. Ono što je važno za današnje ljude bez sumnje je osobno svjedočanstvo, ali još više svjedočanstvo jedne skupine. Ne samo u tim zajednicama, nego i po njima mogu biti upravljeni i poslušani ti pozivi. Oni će biti istiniti ako budu upravljeni u funkciji potreba Crkve za njezino služenje svijetu. Konkretno, ti će pozivi proći kroz određene osobe ili skupine: svećenike, redovničke zajednice, obitelji, odgojitelje, pokrete, razna okupljanja, itd.

Mi smo svjesni da je **mjesto biskupa tu od prvotne važnosti.** On izričito nastupa za poziv na ređenje. Ali njegova je dužnost iznad svega poticati i trajno održavati apostolsku životnost tih zajednica. Na njega spada shvatiti, razlikovati i učiniti da se osjete misijske potrebe Crkve, učiniti da svi čuju pozive za ministerije i karizme. Stoga je biskup, u vezi sa svojim prezbiterijem, prvi sluga poziva Božjega.

U sadašnjem času, iz bojazni od stanovitog duha regrutacije, ili od straha pred budućnošću, oklijeva se nastojati da se taj poziv čuje. Uloga je pastorala zvanja pripominjati tu **nužnost buđenja** u različitim oblicima, uključujući i oblike pitanja, prijedloga, sugestija upravljenih nekomu, mladom ili odraslom, pa i kad nije nikad na to mislio. To bez sumnje postavlja neka pitanja. Dakako, treba izbjegavati svaki oblik prisile; sazrijevanje je nužno za slobodan pristanak. Ali nije li svojstveno jednom pastoralu da bude domišljat, ne otklanjajući unaprijed nove putove? Takav je pastoral savršeno u skladu s jednim poimanjem zvanja koje uzima u obzir ne samo želju i sklonost osobe, nego i njezina svojstva, njezine obveze, a iznad svega potrebe poslanja.

Dužnost je Crkve da prati

Pastoral zvanja podrazumijeva i odgovornost **praćenja** djece, mladića i djevojaka, muževa i žena koji sebi postavljaju pitanje jednoga zvanja za služenje Crkvi. To je **praćenje** nužno za sazrijevanje i razlikovanje. Želimo istaknuti neke njegove najodrednije aspekte za naše vrijeme, ne isključujući druge moguće putove.

To praćenje uvijek pretpostavlja aktivnu prisutnost nekih osoba (roditelja, duhovnih savjetnika, odgojitelja...). Istodobno, ono ne može mimoići **skupine ili zajednice.** Taj zahtjev proizlazi najprije iz eklezijalne dimenzije svakoga zvanja. On je još očitiji u naše vrijeme, koje je oštro svjesno kolektivnih stvarnosti. Više nego ikad, zajednice su sretno mjesto gdje se gradi osoba, gdje se odgaja vjera, gdje sazrijeva zvanje. Radi se, u prvom redu, o zajednicama u koje su djeca, mladi i odrasli naravno uklopljeni. Radi se također o specifičnijim skupinama, gdje se oni sastaju da dijele, traže i produbljuju svoju nakanu.

Pratiti mlada ili odrasla čovjeka, to znači pomoći mu da, odgovarajući pozivu Kristovu, načini osobni izbor koji će se opirati o vjeru u Njega. Radi se o tome da ga se, radi polučenja toga cilja, nauči promatrati svoj život očima vjernika, otkriti u njemu živoga Krista, dosegnuti Ga u liturgijskoj i osobnoj molitvi.

Pratiti mlada ili odrasla čovjeka, to znači i privesti ga da preuzme obvezu u službi svoje braće u ime Kristovo, a najprije u sredini gdje živi. Odgojitelji i zajednice na to će osobito paziti. Zvanja nastaju i razvijaju se unutar tih preuzimanja obveza. Ona otkrivaju i hrane njihov duboki dinamizam, koji se sastoji u služenju poslanja Crkve za svijet. Ona kroz čin uče da se bolje osjeti kako je kršćanska vjera osobni postupak, ali i podijeljeno iskustvo, slavljeno i izraženo u zajedništvu. Ona uvode u stav svjedočenja, što je stav Kristovih učenika među ljudima. Ona čine da se bolje otkrije kako je zvanje uvijek osobno preuzeće unutar jedne zajednice i za služenje njoj.

Bilo da se radi o djeci, mladima ili odraslima, jedno zvanje sazrijeva otkrivanjem potreba ljudi i poslanja Crkve u svijetu. Stoga pastoral praćenja mora biti prožet stvarnom brigom oko prisutnosti, služenja, sudjelovanja s današnjim muževima i ženama. On se, dosljedno tome, ne može ticati samo jednoga čovjeka, nego raznih osoba i skupina.

Unutar jednog pastorala usmjerenog k poslanju

Takav pastoral za buđenje i praćenje zvanja moći će dakle opstojati samo unutar jednog pastorala koji se brine za evangelizaciju. On je jedna njegova dimenzija. On stoji u jednom dinamizmu i usmjerenju redovnog pastorala.

Ima jedna veza što nerazrješivo povezuje vjeru, spasenje svijeta i zvanje, i mladi su na to posebno osjetljivi. Pastoral zvanja mora se dakle ucrtati u jedan pastoral usredotočen na buđenje i razvitak kršćanskoga zvanja, posve prožetoga nastojanjem oko naviještanja Isusa Krista. Pastoral zvanja stoji dakle unutar jednog pastorala usmjerenoga k poslanju.

Stoga treba prebroditi uzbunjene uzvike o prorijeđenosti zvanja i tugovanja nad promjenom vremena. **Jedno stalno pitanje upravljeno je Crkvi,** njezinim raznim zajednicama i svakome njezinu članu: Crkva, ne idealna, nego stvarna, ova u kojoj smo — je li to vjerujuća Crkva, koja nastoji naviještati Isusa Krista, slaveći i proglašujući svoju vjeru u srcu ovoga svijeta?

Pastoral zvanja poziv je za sve. Navlastito, on je **zahtjev žive i radosne vjernosti** za one koji djeluju u ministeriju i u posvećenom životu. On od njih traži da žive kao vjernici i da pokažu što može biti jedan ljudski život za koji je Krist Netko tko je živ.

2. — PROVEDBA PASTORALA ZVANJA

U svakodnevnom djelovanju Crkve u službi ljudi, pastoral zvanja ima posebnu zadaću. Ocrtali smo njegove bitne crte. Sad ćemo predložiti nekoliko točaka koje nam se čine važnima za njegovu provedbu.

U sadašnjim okolnostima...

Za neke, Crkva još uvijek previše izgleda kao poseban svijet hermetična govora, neprikladnih ustanova, životnih navika obilježenih prošlošću. Ako klerikalizam, u svome više puta optuženom obliku, više i nije na cijeni, on poprima druga lica. Mnoge osobe i skupine smućene su nesigurnostima glede ministerija i posvećenog života. Osobito, čak preko onoga što je nazvano krizom svećeništva, autoriteta i institucija, pitanja se danas odnose na vjeru u Isusa Krista.

S druge strane, istodobno, pribivamo znatnim naporima traženja i obnove u pastoralnim strukturama, u zavodima posvećenog života, u oblicima molitve i kršćanskog razmišljanja, u formaciji kršćana, đakona i svećenika. Crkva hoće da bude služiteljica ljudi, bliza siromasima, obzirna spram

nekršćana i bezvjeraca, pozorna spram velikih potreba svijeta. Konstatira se u mnogih osoba, posebice u mnogih mladih, prava žeđ za Bogom i traženje pravoga lica Kristova.

Takve okolnosti znače za pastoral zvanja neporecive zapreke, ali i pozive i polazišta bogata nadom.

Isto je i u pogledu **nekih bitnih težnja današnjih ljudi.** Oni su obilježeni brigom da se pronađu i da oblikuju sami sebe, idejom da je sloboda bez granica. Stoga im je teško razumjeti i prihvatiti jednu obvezu koja se preuzima jednom zauvijek. Njima je potrebno shvatiti razloge onoga što se od njih traži, i daju se samo onome što je zaista vrijedno toga truda. Žene ne izmiču toj promjeni mentaliteta. One hoće da budu priznate u društvu kao slobodna, samostalna, odgovorna bića, koja imaju reći i hoće da ih se čuje. One očituju nove zahtjeve i reakcije spram posvećenog života. Pastoral zvanja mora uzimati u obzir te značajke.

Ali, istodobno, muževi i žene ovoga vremena sposobni su za veliku plemenitost u služenju drugih, osobito najsiromašnijih. Vidi se među njima buđenje novih načina služenja Crkvi, novih likova ministerija.

Te se konstatacije čine protuslovnima. Pastoral zvanja mora uzimati u obzir te datosti. U tom duhu želimo predložiti neke pravce djelovanja. Nećemo, namjerno, reći sve, ali ćemo istaknuti neke točke koje se čine najodrednijima.

U službi buđenja zvanja

Crkva, kršćanske zajednice, kršćani imaju sigurnost da Gospodin ne prestaje zvati. U tome pozivu, koji dolazi od Krista, oni imaju nezamjenjivu ulogu. To je temelj pastorala buđenja zvanja.

Točke naglaska

Prijeko je potrebna u sadašnjem času **velika pozornost prema novim načinima buđenja zvanja** za ministerije i za posvećeni život. U svakom velikom razdoblju crkvene povijesti, nastanak zvanja poprima neočekivane oblike. Duh Kristov djeluje u novosti. Mi je danas opažamo po nekim znacima, primjerice u onih mladih koji se otvoreno pitaju da li da postanu svećenici ili redovnici. Zašto ti kršćani imaju nakanu zvanja? Koji su njihovi razlozi? Po kojim su raz-

matranjima oni čuli poziv Kristov? Na što su osjetljivi? S tih polazišta može se izraditi jedan pastoral buđenja za naše vrijeme.

Taj pastoral buđenja mora znati **prihvatiti i ozbiljno shvatiti te nakane,** ne zato da bi ih se odmah naprosto odobrilo nego zato da bi se pojasnilo i razlikovalo njihov sadržaj, njihov dinamizam, motive i očekivanja. Sve kršćanske zajednice uključene su u taj prihvat i to ozbiljno shvaćanje.

Služiti buđenju zvanja, to znači i pripominjati potrebe Crkve u svijetu, buditi misijsku svijest, činiti da se otkriva različitost darova i zvanja, komplementarnost funkcija i karizama; to znači i informirati o sadašnjim uvjetima priprave za ministerije, za posvećeni život i za slanje u misiju.

U svakom važnom razdoblju bilo je kršćana koji su bolje shvatili najglavnija očekivanja ljudi svoga vremena, i koji su im tako mogli predočiti osnovu dovoljno široku i bogatu da ih privuče. Jedan pastoral buđenja mora ići dotle da nekim mladima i odraslima **s poznavanjem stvari i na pozitivan način** predlaže mogućnost jednog ministerija ili posvećenog života.

Načini djelovanja

Te točke naglaska nalažu načine djelovanja. A prije svega **stanovit način privedbe razmišljanja** na zvanja u svim redovnim prilikama ili u nekim posebno pogodnim časovima: razgovorima, pripravi za ređenje ili za polaganje redovničkih zavjeta, susretima pokreta ili skupina, slanja u misije, itd. Radi se manje o tome da se govori o zvanjima općenito ili kao da je riječ samo o zvanju drugih. Razmišljanje treba voditi tako da svatko bude potaknut otkriti istinu svoga vlastitog zvanja u vezi sa zvanjem drugih. Buđenje jednoga zvanja nastaje osobito u susretu, gdje je svatko suočen sa svojim vlastitim pozivom i ponukan da mu bude vjerniji. Taj osnovni postupak nalaže druge oblike djelovanja.

Kao posebno podesna mjesta i prilike buđenja istaknut ćemo navlastito:

— Svjedočanstvo **zajedničkoga pastoralnog rada** svećenika, redovnika i laika. Onima koji u njemu sudjeluju takav rad omogućuje, ako i ne uvijek da definiraju svoje vlastito zvanje, a ono da ga činom žive u onome što je u njemu izvorno i dopunsko u odnosu na zvanje drugih. Takav

rad ističe vrijednost različitosti i zajedništva zvanja u službi Crkve. On je živi poziv kojim su kršćani pozvani da otkriju svoje vlastito zvanje.

— Odlučujuću važnost **osobnog susreta** s jednim svećenikom, jednim duhovnim savjetnikom, jednim odgojiteljem. Sudjelovanje u jednoj skupini ne samo da ne nadomješta takav susret, nego ga često potiče i zove.

— **Svjedočenje** što ga u nekim časovima, pojedinačno i skupno mogu izraziti oni koji djeluju u jednom ministeriju ili u posvećenom životu, kao i koji su na putu traženja i formacije. Važno je danas da se u nekim prigodama mogne izraziti smisao jedne životne nakane već odlučene ili u sazrijevanju.

— **Ozbiljno shvaćanje preuzetih obveza** što ih mladi ili odrasli već žive, pa i kad se te preuzete obveze ne čine izravno apostolskima, kao što su politička djelatnost ili služenje trećem svijetu. To ozbiljno shvaćanje mora biti više od pasivne pozornosti. Ono će pomoći mladima da prozru, otkriju i pojasne razloge, značenje i smjer svoga opredjeljenja.

— **Vjerski odgoj** što ga daju kršćanske obitelji, vjeroučitelji, katoličke škole i duhovnici državnih škola.

— **Rad katoličkih pokreta:** mi između ostaloga konstatiramo da je uloga pokreta Katoličke akcije mladih i odraslih danas sve važnija.

Uloga »služba za zvanja«

Taj pastoral buđenja povjeren je cijelom kršćanskom puku. **Posebno ga promiču službe za zvanja.** Njihova se zadaća bez sumnje sastoji u tome da predviđaju i potiču djelatnosti pogodne za buđenje zvanja. Ali njihova je dužnost iznad svega to da razgovaraju s osobama i zajednicama, pokretima i skupinama: da pripominju potrebe Crkve u svijetu, nužnost i uvjete rada. To pretpostavlja da djelatnici služba za zvanja moraju nastojati sastojati se s osobama, zajednicama, pokretima, skupinama u njihovu vlastitom radu, da bi ih slušali, radili s njima, sudjelovali u njihovu traženju i vršili među njima svoju misiju upita.

U službi praćenja zvanja

Praćenje zvanja poprima različite oblike, prema tome radi li se o zvanju za ministerije ili zvanju za posvećeni život. Ovdje nije moguće uzeti u obzir te različitosti. Zadržat ćemo se samo na najbitnijim zajedničkim točkama.

Točke naglaska

Istaknuli smo glavnu ulogu **kršćanskih zajednica** u tome praćenju. Zajednica u kojoj se zvanje probudilo od prvotne je važnosti. Ali prijeko je potrebno da u tom praćenju sudjeluju mnogolike i dopunske zajednice: obitelji, zajednice životne sredine, katolički pokreti, svećeničke ekipe, redovničke zajednice, župe, ustanove, itd. Unutar njihove različitosti, jedna zajednička točka treba da ih ujedinjuje: autentičnost i dinamizam njihova kršćanskog života. Bez toga, njihova potporna uloga u opasnosti je da se prekine.

Ali, istodobno, treba jako naglasiti važnosti **specifičnih susreta i okupljanja** za mlade i odrasle koji imaju nakanu za ministerij ili za posvećeni život. Stvarajući slične nakane, oni osjećaju potrebu sastojat se među sobom. Prigodna okupljanja rekolekcije, duhovne vježbe, zajedničko ljetovanje...), redovni sastanci studijskih skupina, život u trajnoj zajednici (»ognjišta« mladeži ili dječačka sjemeništa) pomažu im u njihovu traženju i omogućuju im da pojasne svoju nakanu. Odrasli i mladi očekuju ili zahtijevaju takve susrete. Njihovo ukinuće ili nepostojanje izvrgnuli bi budućnost teškoj opasnosti.

Pedagogija tih susreta i okupljanja nastojat će potaknuti kršćansko promatranje života u svjetlu postojeće nakane, postupno približavanje različitih zvanja i različitih životnih stanja, jaču prožetost duhovnošću. Ostaje od prvotne važnosti da mladi, koji tu sudjeluju, preuzmu obvezu najprije tamo gdje žive. Takvi susreti treba da pogoduju tim preuzećima obveze. Oni pridonose pomaganju mladima i odraslima u napretku u vjeri, u zauzimanju u službi ljudima, u tome da budu pozorni na znake Božje u svome životu i životu drugih, i da budu raspoloživi za te znake.

Laici, redovnici i redovnice, đakoni i svećenici treba da zajedno sudjeluju u tome pastoralnom naporu. Ali oni koji žive s tim mladima i tim odraslima najpodesniji su da ih

prate u njihovu traženju, da im pomognu opredijeliti se u životu, razmotriti u vjeri ono što žive, raspoznati pozive Gospodnje za danas i za sutra.

Među svima koji su, na ovaj ili onaj način, prodahnitelji tih zajednica praćenja, treba promicati zajedničko istraživanje. Oni će tako moći uspoređivati svoja iskustva, premišljati svoje stavove, usklađivati svoja nastojanja i sami također napredovati u vjernosti svome vlastitom zvanju.

Načini djelovanja

U pogledu stvarne provedbe tog praćenja već postoje neka ostvarenja, kojima treba pogodovati i činiti da ih se upozna.

Više katoličkih pokreta radi u tom smislu. U ime svoje vlastite misije, oni pomažu u traženju mladima koji imaju nakanu za svećenički ili redovnički život, i upriličuju za njih posebne susrete. Iskustvo tih pokreta ističe važnost apostolskog djelovanja i nužnost da pastoral zvanja dosegne mlade tamo gdje oni žive. Katolički pokreti odraslih imaju istu ulogu, i pozvani su da je još i pojačaju kad se radi o zvanjima odraslih. Takva je pozornost izvor nade. Svi pokreti treba da idu još i dalje u tome nastojanju.

Odgovarajući potrebama većega broja mladih ili starijih koji očituju nakanu za pristup u ministerij ili u posvećeni život, **razne stalne ustanove** (dječačka sjemeništa, »ognjišta«, bogoslovska sjemeništa, sjemništa za starije) za njih su osobito pogodno sredstvo koje im omogućuje da pojasne svoju nakanu, da je učvrste i da provjere njezino pravo značenje. Trajni značaj tih zajednica, njihova odgojna perspektiva treba da olakšaju bolje otkrivanje poziva Krista, Crkve i svijeta, preuzimanje obveze od strane tih mladih, pristup u jedan minestirij ili u jedno životno stanje izabrano u pravoj kršćanskoj slobodi.

Crkva je pozorna spram nakana onih koji su u gimnazijama, katoličkim koledžima, sveučilištima, ili već rade u svojoj struci. Treba **pojačati nastojanje** da se njima, kroz susrete ili studijske skupine, pruži **specifična pomoć kakvu iziskuje** takva nakana, dosežući ih tamo gdje žive. Uklopljeni u razne životne sredine, obuhvaćeni promjenama i nesigurnostima svijeta, pozvani biti odgovornima za svoju vjeru u dodiru s bezvjercima, ti mladi i ti odrasli trebaju takve susrete,

da bi produbili svoju osnovu za budućnost, usporedili je s osnovom drugih i došli do slobodna i prosvijetljena izbora u zajedničkom iskustvu.

Kad se radi o izboru načina praćenja nekog mladića ili nekog odrasloga, treba uzimati u obzir njegovu životnu sredinu, njegove veze i obveze, njegove težnje, ono što on može živjeti. Taj izbor treba načiniti u dijalogu s onima koji dijele njegovo življenje, koji ga poznaju i već su mu pomagali neko vrijeme.

Uloga »služba za zvanja«

To djelo praćenja tiče se osoba i zajednica, mnogolikih i različitih. Ali, u tome također, **službe za zvanja imaju** posebnu odgovornost. Ako i ne spada na njih da se postavljaju na mjesto drugih, njihova je dužnost pozorno pratiti sve što se čini i priopćivati postojeća ostvarenja. Osobito su dužne raditi s voditeljima tih raznih okupljanja. To zajedničko istraživanje pogodovat će uspostavi jedne sve bolje prilagođene pedagogije. Službe za zvanja moraju biti veza s duhovnicima pokreta koji rade na podupiranju tih zvanja, kao i veza s odgovornima za svećeničku, đakonsku ili redovničku formaciju. Ako tih zvanja nema, službe za zvanja dužne su potaknuti specifične susrete, promicati u tu svrhu mnogo suradnje među muževima i ženama koji žive u dodiru s tim mladima i tim odraslima. Jedna je od svojstvenih zadaća služba za zvanja pripominjati svima nužnost toga praćenja i nastojati da se ono uspostavi.

Te dijecezanske službe za zvanja imaju dakle **nezamjenjivu ulogu,** koja je istaknuta kroz sve ove više praktičke smjernice. Te službe ne nadomještaju razmišljanje i djelovanje, inicijative i istraživanja zajednica, svećenika, đakona, redovnika i laika, nego ih potiču. One nisu izolirana struktura u životu Crkava. One su, kako njihov naziv pokazuje, **u službi jednog pastorala zvanja,** koji obavlja cijela Crkva. One imaju svjedočiti da misija evangelizacije treba i uključuje takvo služenje, a istodobno one to služenje imaju promicati, prodahnjivati i usklađivati.

Da bi službe za zvanja mogle uspješno vršiti svoju dužnost, njihovi članovi treba da budu:

— urazličeni, da bi izrazili suodgovornost naroda Božjega;

— uklopljeni u život i djelovanje mjesne Crkve tamo gdje se ona pokazuje najdinamičnijom, a ipak dovoljno oslobođeni za obavljanje specifičnih pastoralnih djelatnosti;
— sposobni slušati, razumjeti i pomoći mlade i odrasle u traženju, poštujući različita zvanja i putove;
— pozorni spram onoga što se izmišlja i živi u zajednicama kojima je stalo do istinske obnove vjere.

To djelovanje iziskuje dogovor, kako na dijecezanskoj razini, tako i na regionalnoj i nacionalnoj. Ima istraživanja i ostvarenja koja su moguća samo u okviru širem od jednoga kraja ili mjesta.

Zaključak

Pastoral zvanja, na koncu, može postojati samo ako je mišljen i življen pod znakom kršćanske nade. To znači da ga moramo zamišljati i ostvarivati:

— **Pod znakom realizma.** — Sadašnje i buduće poteškoće ne valja minimizirati. Naša istraživanja i naše djelovanje moraju uvelike uzimati u obzir ljudsku zbilju svijeta u kojemu Duh Sveti djeluje i govori. Tome svijetu Crkva je poslana naviještati dobru vijest Kristovu i pozivati ga na spasenje. Za taj svijet njoj trebaju zvanja svih kršćana, a osobito zvanja za ministerij i za posvećeni život. O njihovoj komplementarnosti ovisi njezin život i njezina misija. Služenje narodu Božjemu ne smije čekati.

— **Pod znakom vjere.** — Upravo unutar sadašnjih poteškoća, nesigurnosti, upita, Bog je vazda prisutan svojoj Crkvi i svijetu. Naša traženja i napori u domišljanju treba da budu prožeti tom vjerom i da nam pomognu još jače živjeti od nje.

— **Pod znakom molitve.** — Nada potiče molitvu, a molitva hrani nadu. Crkva je narod koji moli ne samo za sebe nego i za svijet. Molitva za zvanja uključit će se u tu molitvu za svijet koji Bog ljubi.

— **Pod znakom domišljate i promišljene djelatnosti.** — Nadati se, to znači djelovati s Bogom. Crkvi je povjerena zadaća da radi na pronalaženju novih putova. Domišljato djelovanje Crkve mora se odnositi na sveukupni način na koji je ona znak i službenica spasenja za svijet. Unutar te perspektive pristupit će se akciji za zvanja u ministerije i u posvećeni život. Ta domišljata djelatnost iziskuje teološko i duhovno razmišljanje.

— **Pod znakom crkvenog zajedništva.** — Mi se nadamo s cijelom Crkvom, opirući se o cijelu Crkvu. Naše razmišljanje i naše djelovanje mogući su samo u okviru rada usklađenog na dijecezanskoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. To zahtijevaju sadašnje životne prilike, ali također, i to ponajprije, naša eklezijalna svijest. Naša pripadnost Crkvi zabranjuje nam da tražimo sami i samo za sebe. Raditi za zvanja, to znači otvoriti sa dimenzijama svih Crkava i cijeloga čovječanstva.

OSVRT NA NACRTE UGOVORA I STATUTA KOJIM SE UREĐUJE POLOŽAJ I DJELOVANJE REDOVNICA U ŽUPNOM APOSTOLATU

13. IV 1973, pod br. 892/73, Nadb. ordinarijat u Splitu izdao je posebni dopis, kojemu je priklopljen nacrt Ugovora i nacrt Statuta, kojim se određuje položaj i djelovanje redovnica u župnom apostolatu. Iz dopisa se vidi da u Nadbiskupiji splitsko-makarskoj djeluje u župskom apostolatu 8 raznih ženskih redovničkih družba.

Nacrt Ugovora dijeli se na 3 dijela. U prvom se označuju službe koje redovnice preuzimaju na župi. U drugom su precizirane obaveze župnika prema časnim sestrama. U trećem dijelu donose se norme o načinu poslovanja župnika prema časnim sestrama, o materijalnom nagrađivanju i drugi opći pravni pogledi.

Nacrt Statuta govori: o načelnim odredbama (1—6. točke), o brizi za duhovni život i obrazovanje redovnica (7—14. točke), o uzajamnim obavezama (15—19. točke), o stanovanju sestara i nagradi za rad (20—25. točke) i o zaključnim odredbama (26—28. točke).

Nacrti, kad se dobro prouče, izgledaju nekako jednostrani. Oni bi morali podjednako zaštićivati jednu i drugu stranu. Kad ih pročita čovjek s terena, koji Ugovor mora potpisati, dobro će promisliti prije nego to učini. Nacrte su razaslali svećenstvu na župama crkveni poglavari. Njima su na brizi jednako župnici i redovnice. Iz priloženih nacrta otskače kao da se posvetila viša briga redovnicima nego samim župnicima. Puno se govori o dužnostima župnika prema redovnicima a vrlo malo o dužnostima redovnica prema župnicima. Pošto su ovo samo nacrti, a ne već gotova pravila i zakoni, nitko neće zamjeriti ako netko s terena o njima malko javno raspravi. Privatno se o tome među župnicima dosta govori. Nije zgoreg da i crkveni poglavari a i same redovnice budu upozorene od župnika na neke nedostatke.

NUTARNJI RAZLOZI NESPORAZUMA ŽUPNIKA I REDOVNICA NA ŽUPAMA

Kod nas se dosta pisalo o sudjelovanju časnih sestara u župnom apostolatu. U tome se Crkva u posljednje vrijeme dosta angažirala. Želi se sa strane biskupa i viših crkvenih poglavara pomoći župnicima po župama. S raznim odredbama, upustvima, poticajima viši crkveni poglavari nastoje župnicima staviti na raspolaganje nove korisne sile koje će im pomoći u njihovu kućanstvu i u proširenoj suvremenoj pastorizaciji.

Prije drgog svjetskog rata nije župnicima bio problem osoblja za kućanstvo. Rado su dolazile k njima u župske kuće rođene sestre, tetke, rođakinje i pomagale svećeniku u njegovoj župskoj kući. Župnik se nije osjećao osamljenim. U takvim prilikama nisu, barem kod staloženijih i pametnijih, uskrsavali problemi svećeničkog celibata. Tko nije imao netkoga od bliže rodbine, pomagao se je s momcima ili s kojom ženskom srednje dobi i ozbiljna vladanja. Takvih se u ono vrijeme moglo naći izobilja. Danas je to nemoguće. Nitko neće na selo. Ni vlastita sestra, ni itko drugi. Također je nemoguće naći mušku poslugu a vrlo teško i koju stariju ženu da bi pomogli župnika u kućanstvu.

Pastoralni su se problemi mnogo i mnogo izmjenili. To dobro uočuju stariji svećenici, koji su radili u pastvi prije rata, a koji i danas djeluju po župama. Mnogo toga traži današnja suvremena pastva na što se prije nije ni pomišljalo po našim seoskim župama. Razumljivo da u svemu ne može jedan čovjek doskočiti. Može to biti radi veličine župe i broja pučanstva a može biti i radi njegovih ličnih sposobnosti.

Promišljalo se kako bi se i u jednom i u drugom slučaju pomoglo župnicima. Došlo se do zaključka da će tu najbolje pomoći redovničke ženske ustanove. U posljednje vrijeme radi tih razloga, u pojedinim redovničkim družbama, nastoji se što više časnih sestara osposobiti za ovakav župski apostolat. Svjedoci smo da se časne sestre nalaze već po mnogim našim župama i pomažu župnike u kućanstvu i u župskom apostolatu. U neke župe došle su časne sestre jer su to župnici tražili, a u neke su došle jer su to htjeli viši crkveni poglavari. Polazilo se s najboljim namjerama. Kao što je sve ljudsko nesavršeno, tako se dogodilo i u ovoj stvari da su na nekim župama nastali problemi, nesuglasice, pritužbe i slično.

Koliko se moglo zapaziti u našoj katoličkoj štampi većinom se apostolat časnih sestara po našim župama bojadiše superlativima. To je zato što o tome pišu oni koji na to gledaju s očima idealizma i koji u svećenicima i časnim sestrama gledaju savršene ljude. Posebno su to svećenici iz gradova koji žive u sjemenišnim ili drugim svećeničkim skupinama, ili redovnici po samostanima. Osim glavara, koji jedini komuniciraju s časnim sestrama, ostali nemaju većih veza s njima. Radi toga malo i poznaju međuljudske odnose u ovakvim stvarima. Oni s najljepšim očima gledaju na život i rad časnih sestara po župama. Takvi će rijetko razumjeti i župnike i časne sestre u slučajevima nesporazuma.

Svaka medalja ima dva naličja. Tako ima i ova o djelovanju časnih sestara u župnom apostolatu. Treba o tome saslušati osoblje s terena. I župnike i časne sestre. Od župnika ćemo saznati dvojako mišljenje. Kojima je težak pastoralni rad bilo s kojeg razloga, a župa im materijalno dobro stoji, ne mogu smoći riječi da se nahvale s radom časnih sestara na župi. Župnici, koji se osjećaju dosta sposobnim za župni apostolat i zato imaju dosta volje i elana, a materijalno oskudjevaju, davat će sasvim drukčiji sud o životu i radu časnih sestara na župi.

Također i same časne sestre sasvim suprotno će ocjenjivati svoje stanje na župama. Ako ih je župnik pozvao, i ako mu je osoblje pogodilo povoljno, a župa stoji dobro materijalno, časne sestre naći će se zadovoljne i sudit će o problemima: župnik-časne sestre na župi najpovoljnije. Ako je osoblje sastavljeno bez dogovora i veze, a župa ekonomski ne stoji najbolje, čut će se sa strane časnih sestara same jadikovke i najcrnje ocjene o problemu: župnik-časne sestre.

Lijepo je jedna redovnica naglasila: »Niti bi ja dala svakom župniku časne sestre a niti bi svaku časnu sestru dala župnicima!« Krasna konstatacija. Nametanje časnih sestara s vrhova župnicima redovito urodi slabim plodom i stvori probleme. Trebalo bi svakog svećenika, koji se premješta na župu gdje su časne sestre, upitati dali je voljan primiti takvu situaciju na župi. Tek kod pozitivnog odgovora mogao bi preuzeti takvu župu. Ujedno bi mu se začepila usta da u tim stvarima stvara probleme kad se nađe u službi. Prisililo bi ga na žrtvu.

Ne bi se smjelo nikada, bez predhodnog razgovora sa župnikom, premještati časne sestre sa župe i dovoditi novo osoblje. U tome se često griješi. Redovničko starešinstvo pazi na svoje potrebe a malo vode računa o potrebama dotične župe. Pošalju k župniku osobu koja ne odgovara po ćudi ambijentu gdje dolazi i eto nesporazuma i nevolja u najvećoj mjeri. Najgore je još ako se iz samostana na župu šalju »problemi«. Takvi će i na župama stvarati probleme. Župnika će u takvoj situaciji razumjeti samo onaj tko se je suočavao sa sličnim problemima. Drugi će ga osuditi. »Problemi« su redovito okretni u svojim makinacijama. Vješti su u zavaravanju predpostavljenih i masa. Dogodi se da na njihovu obranu redovnička družba iz nekog čudnog principa nepopuštanja mase u župi i ne misle mnogo. U sličnom sporu između župnika i »problema« pitao susjedni svećenik župljane: »Tko treba da ide iz župe: župnik ili časna?« Odgovor je bio: »Župnik!« Tek jedna se osoba našla koja im je dobacila: »A tko će ti držati misu i dijeliti sakramente?« Nažalost nisu rijetke pojave da se ovakve stvari događaju po župama. Znaju se stvoriti čitavi bulikani. Što je najgore dogodi se da baš po takvim redovnicama vjernici sude sve redovnice i redovništvo. Onda nikakvo čudo da iz dobrih vjerskih župa nemamo redovničkih zvanja. Nije nikakvo čudo da se časnim sestrama, koje su doživljavale slične stvari živeći na župi s »problemima«, ogadi život na župi i nastoje svim silama da se povuku u samostan i uživaju svoj redovnički mir. Točka 8. nacrta o Statutu određuje »da će se u svrhu župskog apostolata odabrati sestre, koje za pojedina djela apostolata pokazuju naravne sklonosti i koje u tu svrhu posjeduju potrebne sposobnosti«. Međutim mnogo je va-

žnija odredba koja naglašava »da njihov cjelokupni život bude prožet apostolskim duhom, a sva apostolska djelatnost da im bude oblikovana redovničkim duhom«. (Toč. 1. Statuta). Preko nesposobnosti u radu lako je prijeći ako posao vrši dobra i savjesna redovnica. Najsavršenija spretnost u poslu, skopčana s ohološću i samouvjerenošću, stvara probleme i nesporazume u župi.

Često se dogodi da redovničko starešinstvo šalje u župski apostolat mlade redovnice odmah nakon novicijata. To je silna greška. Ono dobro sjeme posijano u novicijatu, treba da uzraste u dobro ograđenom vrtu. Tek, kad je dozrilo, može biti sigurno. Najviše se katastrofa dogodilo s redovničkim zvanjima u župskom apostolatu baš zato, što su se na župe slale mlade i neiskusne redovnice. Koliko bi njih bilo sačuvalo svoja zvanja da su barem koju godinu proživjele u samostanskoj disciplini i učvrstile u svojem zvanju.

U trećem dijelu nacrta Ugovora stoji: »Župnik se ni u kojem slučaju neće miješati u unutrašnje stvari redovničke zajednice, a sestre će na svim područjima župnog apostolata, koja im je povjerena, slijediti direktive mjesnog ordinarija i župnika.« Ovaj zakon nosi sa sobom dosta nepoželjnih posljedica. Onaj, tko ga je sastavljao, vidio je da je preveć rečeno pak ga je nastojao ublažiti onim drugim dijelom: a sestre će na svim područjima...

Ako jedna ozbiljna i čvrsta ruka nema nadzora nad kućom časnih sestara, u dosta slučajeva sve će svršiti naopako. Začudno je da župnik mora voditi računa o svakoj kući svojih vjernika u župi a nad kućom časnih sestara vlast mu je razvodnjena. I skoro otklonjena. U ovome se neće složiti ni jedan pametan župnik. On će sam nastojati držati jedno otstojanje od njihove zajednice. To mu svjetuje razboritost i krepost. Ipak nikada neće ispustiti s oka kuću redovnica u župi. Pametnije starešice zatražiti će uvijek pomoć i savjet kod svojeg župnika u problematičnim pitanjima svojeg osoblja i kuće. Nerazumne i ohole izbjegavat će svaki susret u vezi s takvim situacijama. Ako je neka župa doživjela sablazan sa strane koje časne sestre, najveći dio sramote pada po župniku. Ne zna za ništo, jer ne smije po Ugovoru znati za ništo, a kad pripukne, odzvoni po njemu. Vjernici i nevjernici drže da je župnik šef časnih sestara i domaćin zajednice župnog apostolata. Nije onda čudo da baš po njemu pada glavni dio sablazni.

MATERIJALNI RAZLOZI

Nacrt Ugovora i nacrt Statuta do u tančine precizira rad časnih sestara na župi i nagrade koje moraju primiti za svaki pojedini posao. Tko je potpisivao Ugovore o socijalnom osiguranju radnica ili kućnih pomoćnica, vidjet će razliku između tih i onih sa časnim sestrama. Rukovostva referada rada sastavili su Ugovore prilično globalno. Nisu se gubili u sitnicama. Nigdje ne stoji koliko će gazdarica davati kućnoj pomoćnici za ribanje podova, koliko za pranje robe, koliko za kuhanje, koliko za kupovanje spize i slično. Određeno je vrijeme dnevnog rada, vrsta rada, godišnji odmor. Mogao bi i župnik po istom principu staviti ča-

snim sestrama uvijet za plaću: toliko za malu misu, toliko za veliku, toliko za pričest u kapeli, toliko za u crkvi, toliko za propovijed od 10 minuta, toliko za onu od 20 minuta, toliko za svaku pojedinu ispovijed u crkvi, toliko za onu u kapeli, toliko za opremiti bolesnu sestru i slično. Ovo bi izgledalo skrajnje smiješno i materijalistički. Jednako je skrajnje smiješan i materijalistički nacrt Ugovora.

U prvom dijelu nacrta Ugovora točno je precizirana svaka stvarčica koju će časne sestre kod župnika i u župi obavljati. Šest stvari određeno je za župu a četiri stvari za župnika. Tu je određeno koliko će za svaku posebnu službu plaćati časnima: za katekizaciju napose za redovitu orguljašku službu napose, za vođenje crkvenog pjevanja napose, za zvonarsku službu napose itd. Npr. za svaki sat katekiziranja, koji traje 45 minuta, treba platiti posebno. (Toč. 3. Ugovora). Osim toga u svim stvarima, koje časne obavljaju, mora župnik »uvijek imati u vidu redovničke propise sestara, njihove duhovne potrebe i njihov dnevni red.« (Ugovor drugi dio 1,a). To znači u svakom poslu župnik je vezan nekim zakučicama i časne sestre, kad ih nešto nije volja, mogu naći opravdanje u Ugovoru i u Statutima. Župski život nije nešto fiksirano. On je pokretljiv. To znači, kad je neki hitni ili nepredviđeni posao u župskoj zajednici, časne sestre ako ih nije volja, mogu uvijek sebi naći opravdanje. I onda moj župniče, ti grizi usnice i snalazi se kako znadeš.

Rad časnih sestara prema Ugovoru i Statutima preveć je materijaliziran. To nije u skladu onog dijela koji govori da cjelokupni život časnih sestara na župama mora biti prožet apostolskim duhom, a sva apostolska djelatnost oblikovana redovničkim duhom. Pitamo se gdje je požrtvovnost? Gdje ljubav za crkvu i duše ako svaku stvarčicu prema satima i minutama treba platiti?

Imali smo dosta primjera iz prošlosti naših župa da su pobožne duše rado uzdržavale besplatno crkvu i svećenika. Npr. u Igranima kod Makarske Trećoredice su decenijama redile crkvu, prale crkvenu robu, dvorile župnika i to uvijek besplatno. I danas one to čine. U jednom primorskom mjestu blizu Makarske jedna je obitelj držala dugi niz gadina besplatno župnika, zvonili su u zvona, čistili i redili crkvu, vodili pjevanje u crkvi i to sve besplatno. Došle časne sestre i preuzele sve u svoje ruke. Međutim odmah su počeli stizavati računi za svaku sitnicu. To je sablaznilo i one koji su tu službu besplatno prije vršili a i ostale dobre vjernike.

Moramo biti na čistu: svatkome treba platiti njegov trud. I časnim sestrama treba platiti ako nemaju drugih sredstava za uzdržavanje. To traži Bog i društvena pravda. Ali, ako časne rade jer imaju dovoljno posla za rad, zarađuju prilično pa mogu pristojno živjeti, onda su dužne i one učiniti žrtvu i otkinuti nešto za crkvu. Vrlo je ružno kad župnik mora skrivati od časnih sestara svaki novčić. Želi nešto učiniti u svojoj crkvi. Boji se da mu časne ne prigovore da nije njima dao. Što bi nam rekli vjernici, koji znaju otkinuti od grla svoje djece po više tisuća dinara za potrebe crkve, kad bi pročitali u Ugovoru i Statutima zahtjeve časih sestara?

Neshvatljiva je kod časnih trka za socijalnim osiguranjem. Ono je vrlo korisno. Svaki će župnik nastojati izvršiti i ovu točku

Statuta ako je u mogućnosti. Često puta, dok isplaćuje mjesečne rente pomisli: »A što će biti sa mnom koji nisam osiguran?« Promotrimo po našim župama i samostanima u Dalmaciji i konstantirat ćemo da je bijela vrana svećenik koji je osiguran. Međutim skoro svaka časna sestra, koja je u njihovoj službi, ima socijalno osiguranje. Velika strka u ovakvim stvarima ne daje sliku baš prevelikog redovničkog duha.

Nisu rijetki sukobi, koji nastaju na župama između časnih i župnika, baš iz materijalnih razloga. U materijalnom pogledu svaka je župa za sebe specifična jedinica. Tu ne koriste nikakvi opći Statuti i Ugovori. Po njima se neće nikada ništa riješiti. Takve se stvari bacaju u arhiv a problemi i potajni ili javni nemiri i prigovaranja dalje traju. Za svaku župu morao bi se taj Ugovor obnavljati. Nije svaki svećenik ni jednak pastorizator, ni jednak ekonom. Netko polaže više pažnje materijalnom stanju crkve a netkome nije velika briga. Prema tome neće svaki svećenik imati jednako sredstava iz crkvene blagajne na raspolaganje. I u kućnoj ekonomiji nije svaki čovjek isti. Kod primopredaje župskih ureda moralo bi se i pitanje časnih sestara odmah riješiti s novim župnikom. Tu je uvijek prisutan izaslanik ordinarijata. Morale bi za svoja pitanja biti prisutne i časne sestre. Redovito bi se na ovaj način izbjegle kasnije trzavice. Odmah, u početku, odredila bi se suglasnost sa osobljem, s plaćom, sa socijalnim i sva druga eventualna pitanja.

ZAKLJUČAK

Svaki ozbiljan posao zahtjeva žrtvu. Bez nje nikada očekivanog uspjeha. Redovničke družbe nitko ne prisiljava na rad u župnom apostolatu. Uvijek se s njima uređuje dogovorno. Uprava časnih sestara morala bi shvatiti kakav je taj posao ako ga se prime. I znati što sa sobom nosi. Pošto baš o njemu ovisi ugled i veličina njihove zajednice, morale bi nastojati da takav poduzeti rad bude na visini. Ako su svjesne da nisu u stanju, ili radi pomanjkanja sposobnih i normalnih osoba, ili radi svojeg materijalnog stanja zadovoljiti na župi kako treba, bolje je da se posla ne primaju.

Župnici se također ne bi smjeli zalijećati. Istina, dosadi samoća i samoposluživanje. U dosadi i neraspoloženju traže bilo kakav način da to nekako riješe. Čini im se najzgodnije s časnim sestrama. Vidjeli su u svećenika prijatelja kako to lijepo ide. Zavidni su mu. Jesu li takvi razmišljali o svojoj i njegovoj ćudi? Da li im je padalo na pamet da se njihov prijatelj zna svladati, da nije cjepidlaka, da nije škrtac, da nije sumnjivac? Dosadila svećeniku samoća. Počeo misliti na časne sestre. Progovorio s prijateljem koji ih je imao u župi. Taj ga je upitao: »Dali ste Vi, velečasni, kadri odreći se svoje volje u crkvi, u kući i slično?« Odgovorio je: »Nikada!« Zaključio prijatelj: »Nikada nemojte dovoditi časne sestre!« Tko nije kadar, u danima momentima, odreći se svoje volje, taj neka ne dovodi časne sestre.

Svaki župnik mora naučiti poštivati žensko biće. U neku ruku mora i on biti kavalir svoje vrste. Časna sestra nije se mogla odeći svojih ženskih naravnih osebina. Svjetovnjaci to nauče,

znaju. Nužno je to za kućni obiteljski mir. Svećenici primaju sasvim drugi odgoj. Da se sačuva svetost celibata nekada se krene u sasvim protivnom smjeru. Dogodi se onda da se župnik i časne ne razumiju, ne shvaćaju. Nikakvo čudo da takav život postaje dosadan, pun prigovora i u jednu ruku nepodnošljiv.

Ako je u župnom apostolatu s jedne i s druge strane osoblje koje zna pregarati, žrtvovati se onda taj apostolat cvate na slavu Božju, njihovu ličnu izgradnju i na izgled i korist kršćanskih duša.

Kod izgradnje Statuta za župski apostolat časnih sestara treba jednako gledati na obje strane. Taj bi morao zaštiti i župnika i časne sestre od neurednosti i ekscesa pa oni proizlazili s jedne ili s druge strane. Možda bi se to lijepo postiglo kad bi se za taj posao, uz crkvene poglavare, pozvali dobri i iskusni župnici.

Ugovor je nešto specifično za svaku pojedinu župu. Prema tome sklapat će ga svaka župa za sebe. Možda bi bilo bolje kad on ne bi ni postojao. Poštena riječ među poštenim ljudima više vrijedi ego svi ugovori ovog svijeta koji nisu prožeti s ljubavlju i s duhom samoprijegora.

Fra. Vjeko Vrčić

GOVOR U KAFARNAUMU

Ivan, u VI poglavlju, redak 22—71. izvješćuje o vrlo značajnom Kristovu govoru u Kafarnaumu, u sinagogi. Taj njegov govor, bazilaran je za čitav kršćanski život. On uklopljuje zemaljski i vječni život u jedan jedinstveni zapanjujući, kontinuitet veli Fr. M. Rodino (L. Os. R. Nro. 53, od 5. III 71.).

Možda mi ne dajemo veliku vrijednost ovim Kristovim riječima koje je, postavši čovjek objavio palome i smrtnome čovjeku, koji drhće nad svojom prekarnom (slabašnom) naravi da se po koji put uspoređuje s crvom kojeg od časa do časa može zgaziti svaki besavjesni prolaznik.

Život je čovjeka na zemlji: kao cvijet koji vene, kao dašak koji se raspline, kao val koji se prelije u more: a more je smrt. Čovjek se pojavi prestrašen na prozoru ovog malog planeta, koji luta u svemiru i uzalud pita zvijezde sve glasnije koja je njegova sudbina. Zvijezde su otajstveni svijet, raskolačene oči u tmini svemira, i tko ih može spoznati, iako se mjere njihove veličine i distance koje ih dijele?
Zašto tolike zvijezde? Možda svaka sa svojom pratnjom planeta i satelita, na milijune i milijune tvore galaksije (kumove slame).

A što su te galaksije? Neizmjerni rojevi zvijezda koje Jedan vodi sa svojim štapićem? A gdje ih vodi? Unutar ovih galaksija nalazi se atom = zemlja: ovo obitavalište ljudi.

Ljudi.

Ja koji mislim.

Ja koji se pojavljujem prestravljen u ovoj tmini koja me okružuje. Ja koji plovim drhćući prema satelitu moje zemlje.

Mali mjesec.

znaju. Nužno je to za kućni obiteljski mir. Svećenici primaju sasvim drugi odgoj. Da se sačuva svetost celibata nekada se krene u sasvim protivnom smjeru. Dogodi se onda da se župnik i časne ne razumiju, ne shvaćaju. Nikakvo čudo da takav život postaje dosadan, pun prigovora i u jednu ruku nepodnošljiv.

Ako je u župnom apostolatu s jedne i s druge strane osoblje koje zna pregarati, žrtvovati se onda taj apostolat cvate na slavu Božju, njihovu ličnu izgradnju i na izgled i korist kršćanskih duša.

Kod izgradnje Statuta za župski apostolat časnih sestara treba jednako gledati na obje strane. Taj bi morao zaštiti i župnika i časne sestre od neurednosti i ekscesa pa oni proizlazili s jedne ili s druge strane. Možda bi se to lijepo postiglo kad bi se za taj posao, uz crkvene poglavare, pozvali dobri i iskusni župnici.

Ugovor je nešto specifično za svaku pojedinu župu. Prema tome sklapat će ga svaka župa za sebe. Možda bi bilo bolje kad on ne bi ni postojao. Poštena riječ među poštenim ljudima više vrijedi ego svi ugovori ovog svijeta koji nisu prožeti s ljubavlju i s duhom samoprijegora.

Fra. Vjeko Vrčić

GOVOR U KAFARNAUMU

Ivan, u VI poglavlju, redak 22—71. izvješćuje o vrlo značajnom Kristovu govoru u Kafarnaumu, u sinagogi. Taj njegov govor, bazilaran je za čitav kršćanski život. On uklopljuje zemaljski i vječni život u jedan jedinstveni zapanjujući, kontinuitet veli Fr. M. Rodino (L. Os. R. Nro. 53, od 5. III 71.).

Možda mi ne dajemo veliku vrijednost ovim Kristovim riječima koje je, postavši čovjek objavio palome i smrtnome čovjeku, koji drhće nad svojom prekarnom (slabašnom) naravi da se po koji put uspoređuje s crvom kojeg od časa do časa može zgaziti svaki besavjesni prolaznik.

Život je čovjeka na zemlji: kao cvijet koji vene, kao dašak koji se raspline, kao val koji se prelije u more: a more je smrt. Čovjek se pojavi prestrašen na prozoru ovog malog planeta, koji luta u svemiru i uzalud pita zvijezde sve glasnije koja je njegova sudbina. Zvijezde su otajstveni svijet, raskolačene oči u tmini svemira, i tko ih može spoznati, iako se mjere njihove veličine i distance koje ih dijele?

Zašto tolike zvijezde? Možda svaka sa svojom pratnjom planeta i satelita, na milijune i milijune tvore galaksije (kumove slame).

A što su te galaksije? Neizmjerni rojevi zvijezda koje Jedan vodi sa svojim štapićem? A gdje ih vodi? Unutar ovih galaksija nalazi se atom = zemlja: ovo obitavalište ljudi.

Ljudi.

Ja koji mislim.

Ja koji se pojavljujem prestravljen u ovoj tmini koja me okružuje. Ja koji plovim drhćući prema satelitu moje zemlje.

Mali mjesec.

Ja silazim. I malko se zaustavljam gledajući prestravljen nepouzdanu površinu. Zagnjurim moje tragove. Učinim koji nesiguran korak.

Ne vidim ništa, a udišem zrak koji sam donio uza se. A ako mi nestane zraka? A ako vozilo, ovaj čudovišni »pauk« koji me gore donio, ne uspije odletjeti da me kući ponese, drugim ljudima, mojoj braći, vrlo udaljenim, nevidljivim ni najvećim teleskopima, i ako ostanem ovdje — zar umrijeti u ovoj pustoj samoći koja me okružuje neizmjernim užasom.

Što sam ja?

Tijelo — krv — kosti — zatvoren u skafandru koji bi mogao biti moj grob. A zatim?

Može li svršiti pisati moje pero?

Može li svršiti diktirati »onaj koji diktira«?

A koji je onaj koji diktira?

Tko pokreće moju ruku?...

U Kafarnaum je došao jedan Čovjek da odgovori na sve ove uznemirujuće upite. Ali, tko ga je onda, slušao? Svi su ga, jedan po jedan ostavljali — mudraci Zakona i Proroka.

Samo ribari koji nisu znali ni filozofiju ni književnost, slušali su i razumjeli Njegove riječi.

On reče:

»Ja sam Kruh koji je sišao s neba.

Moje je tijelo — Kruh: moje je meso — kruh.

Ko jede moje meso, neće vidjeti smrt: ko jede ovaj kruh imat će život vječni.« Drugim riječima htio je i ovo reći:

Ostavit će, kako ću ja ostaviti, ovaj planet, preletjet će galaksije ili će se staviti u stado iza onog štapića...

Mi smo između onih koji su oduvijek odgovorili: »tvrd je ovo govor, i tko ga može razumjeti? — i udaljili smo se, i lutamo u noći zvjezdanih prostranstava: bez vječnog života, koji svaki dan odbijamo, kad je onaj kruh lomljen, i Jedan nam opetuje: »Moj Otac vam daje pravi Kruh nebeski, jer Kruh Božji je onaj koji dolazi iz nebesa i daje život svijetu.

Ja sam Kruh života, tko k Meni dolazi, neće gladovati; ko vjeruje u Mene, i koji će jesti od ovoga Kruha — živjet **će** uvijek: ne kao što jedoše oci vaši manu u pustinji — i **pomriješe:** tko jede moje Tijelo — ima život vječni i ja ću ga ukristiti u posljednji dan...

... Posljednji dan. Svaki čas približava za čovjeka posljednji čas: kao jedan lupež, tmina je i čovjek uroni u noć. **Ali Jedan je** koji očekuje. Jedan je koji je u bijednom tijelu u krv se prelio, i utjelovio se, u divoti Euharistije, da ono tijelo uskrisi i živi uvijek.

Koliki traže ovaj život? Koliki umiru u smrti? Svaki dan.

Rastreseni, ili recimo »na koji način taj može nam dati svoje tijelo za jesti?«

Tvrd je to govor za one koji su tvrda srca i uha.

Koliko ih je?

Rod je to **oholi,** koji istražuje razloge života, koji otkriva formule znanosti i brojeve;

rod je to **požude** — najneobuzdanije, svaki dan hrani svoje tijelo ucijepljujući u nj svaki dan — klicu smrti;

rod je to Božji koji bi morao lomiti taj Kruh života, koji vidi i svaki dan omastiti Krvlju prste i korporal, jer su između onih, kojih su tvrda srca i sluha, koji su ostavili Krista iako zapečaćeni njegovim neizbrisivim karakterom, — i izdaju Ga pred stadom čiji su postali bijedni najamnici.

Danas svi imamo potrebu opetovati: »Gospodine, kome ćemo ići? Tvoje su riječi — od **života vječnoga...**«

Ono što tjeskobno tražimo bez da nađemo: zarinemo kirurški nožić u ćeliju, i promatramo njezine vidove i najskrovitije pojave, i hoćemo stići bijednim očima nas smrtnih ljudi do one božanske iskre, koja neumoljivo izmiče; buncamo o dragocjenim eksperimentima s epruvetom — ali otajstvo nam izmiče...

U Tvojim je riječima, o Gospodine, rješenje u vjeri, koje se svaki dan odričemo, gubeći se po bijednim stazama svijeta, hodamo ugašenim svjetlom u duši, u tjeskobi smrti koja nadolazi svaki čas da otvori jednu svijetlu vječnost ili da nas strovali u ponor »druge smrti«!.

(Prema Franc. Maria Rodinò, (L. Oss. R. 5. III 71. Nro 53/71).
Priredio fra Krsto Kržanić

OB SLOVENSKI IZDAJI HOLANDSKEGA KATEKIZMA

Holandski katekizam je povsod po svetu zbudil veliko pozornost. Holandski katekizam je za nas v pravem pomenu resnična novost. Posebna odlika tega katekizma je sodobno osvetljevanje človeškega bivanja na zemlji. O tej odliki katekizma ne moremo dvomiti. Lepo je o tem pisal profesor Dr. Valter Dermota v »Cerkvi v sedanjem svetu«, štev. 3—4, leto 1972. V tem spisu razlaga nove vidike pod katerimi bomo prav razumeli ta sodobni katekizem. Vse je to prav, a zaključek njegovega spisa me je kljub temu razočaral. Meni namreč, da Slovenci večinoma še nismo dozreli za tak katekizem in da bo potemtakem vpliv katekzma na slovensko versko občestvo temu primerno pičel. Nizozemci pa da so v tem oziru veliko bolj versko zreli. Vprašujem se, ali je to tudi res, ali pa je to kar tako zapisana trditev, ki pa je brez zadostne osnove? Mar so bili naši duhovniki v preteklosti slabši od nizozemskih, ali pa je naše ljudstvo manjvredan narod, ki se ne bi zlepa dvignilo do take ravni verske zrelosti. Zgodovina pa nam jasno priča, da naša duhovščina v preteklost ni zaostajala za duhovniki na Zahodu. Bili so povprečno dobro izobraženi in vsestransko dejavni tudi na družbenom področju, veliko bolj kot smo mi to danes, ko so nas razmere potisnile na izključno versko področje. Na Nizozemskem pa je bil razvoj povsem drugačen. Ta majhna dežala je imela dolga stoletja v posesti obširne in bogate kolonije predvsem v Aziji iz katerih je črpala bogastvo in zato ni nič čudnega, da je ta dežala po standardu na vrhu lestvice v Evropi. Te kolonije so izgubili šele po drugi svetovni vojni. Tega vsega mi Slovenci nismo imeli, in zato tudi danes kljub izredni delavnosti našega ljudstva takega standarda ne premoremo. Tudi

rod je to Božji koji bi morao lomiti taj Kruh života, koji vidi i svaki dan omastiti Krvlju prste i korporal, jer su između onih, kojih su tvrda srca i sluha, koji su ostavili Krista iako zapečaćeni njegovim neizbrisivim karakterom, — i izdaju Ga pred stadom čiji su postali bijedni najamnici.

Danas svi imamo potrebu opetovati: »Gospodine, kome ćemo ići? Tvoje su riječi — od **života vječnoga...**«

Ono što tjeskobno tražimo bez da nađemo:
zarinemo kirurški nožić u ćeliju, i promatramo njezine vidove i najskrovitije pojave, i hoćemo stići bijednim očima nas smrtnih ljudi do one božanske iskre, koja neumoljivo izmiče; buncamo o dragocjenim eksperimentima s epruvetom — ali otajstvo nam izmiče...

U Tvojim je riječima, o Gospodine, rješenje u vjeri, koje se svaki dan odričemo, gubeći se po bijednim stazama svijeta, hodamo ugašenim svjetlom u duši, u tjeskobi smrti koja nadolazi svaki čas da otvori jednu svijetlu vječnost ili da nas strovali u ponor »druge smrti«!.

(Prema Franc. Maria Rodinò, (L. Oss. R. 5. III 71. Nro 53/71).
Priredio fra Krsto Kržanić

OB SLOVENSKI IZDAJI HOLANDSKEGA KATEKIZMA

Holandski katekizam je povsod po svetu zbudil veliko pozornost. Holandski katekizam je za nas v pravem pomenu resnična novost. Posebna odlika tega katekizma je sodobno osvetljevanje človeškega bivanja na zemlji. O tej odliki katekizma ne moremo dvomiti. Lepo je o tem pisal profesor Dr. Valter Dermota v »Cerkvi v sedanjem svetu«, štev. 3—4, leto 1972. V tem spisu razlaga nove vidike pod katerimi bomo prav razumeli ta sodobni katekizem. Vse je to prav, a zaključek njegovega spisa me je kljub temu razočaral. Meni namreč, da Slovenci večinoma še nismo dozreli za tak katekizem in da bo potemtakem vpliv katekizma na slovensko versko občestvo temu primerno pičel. Nizozemci pa da so v tem oziru veliko bolj versko zreli. Vprašujem se, ali je to tudi res, ali pa je to kar tako zapisana trditev, ki pa je brez zadostne osnove? Mar so bili naši duhovniki v preteklosti slabši od nizozemskih, ali pa je naše ljudstvo manjvredan narod, ki se ne bi zlepa dvignilo do take ravni verske zrelosti. Zgodovina pa nam jasno priča, da naša duhovščina v preteklost ni zaostajala za duhovniki na Zahodu. Bili so povprečno dobro izobraženi in vsestransko dejavni tudi na družbenom področju, veliko bolj kot smo mi to danes, ko so nas razmere potisnile na izključno versko področje. Na Nizozemskem pa je bil razvoj povsem drugačen. Ta majhna dežala je imela dolga stoletja v posesti obširne in bogate kolonije predvsem v Aziji iz katerih je črpala bogastvo in zato ni nič čudnega, da je ta dežala po standardu na vrhu lestvice v Evropi. Te kolonije so izgubili šele po drugi svetovni vojni. Tega vsega mi Slovenci nismo imeli, in zato tudi danes kljub izredni delavnosti našega ljudstva takega standarda ne premoremo. Tudi

nam ni treba za to žalovati, kajti postalo je očitno, da je pri Holandcih prav ta standard postal zanje poguben, vsaj kar zadeva krščansko življenje in vero ljudskih množic.

Holandski katekizam ima poleg svojih odlik tudi nekatere hibe ki jih moramo poznati, če ga hočemo komu priporučiti. Najbolje je res najprej prebrati dodatek, ki je povzet po francoskem teologu Charlesu Ehlingerju. Tako bomo postali pozorni na sporna mesta. Toda v tem dodatku vendarle nisem našel zadostnega pojasnila glede na novo gledanje na smrt, kakor je zraženo v katekizmu. To je vsekakor pomanjkljivost. Le nekaj malega piše o tem tam kjer je govora o prihodnjem življenju. V Holandskem katekizmu pa beremo: »Smrt je temeljita. Ne umirajo samo roke, noge, trup in glava. Ne, celoten zemeljski človek zapade smrti. V tem imajo prav tisti, ki ne priznavajo posmrtnega življenja: umreti pomeni konec celoznega človeka, kakršnega smo poznali;« (H. K. stran 485). Prav tako beremo par stranic naprej: »Biblijska govorica ne pozna nikakšne netelesne človeške duše.« (H. K. stran 488) Kako naj potem razumemo Kristusa, ki je dejal: »Kaj pomaga človeku, če si ves svet pridobi, svojo dušo pa pogubi.« Mar ni tu Kristus govoril o duši, ki je nekaj drugega kot je telo? Če bi kdo nasprotno tvrdil bi to moral najprej dokazati. Toda iz evangelijev se to ne da dokazati. Res pa je, da je starozavezni nauk veliko bolj nejasen, toda tudi tam najdemo vero v življenje duš, ki so v šeolu, sicer tudi ne bi Juda Makabejec ukazal daritve za padle vojake, ki so se bili pregrešili proti Mojzesovi postavi.

Prav tako jasno govori Kristus o duši kot o nečem od telesa različnem, v priliki o bogatinu, ki si je postavil nove žitnice. Angel mu govori: »Še to noč bodo terjali od tebe tvojo dušo, in kar si zbral čigavo bo?«

Kakor torej vidimo ima holandski katekizem tudi svoje hibe, ki jih ne gre podcenjevati. Verski nauk moramo ohraniti celoten in nepotvorjen kot ga je doslej Cerkev učila in razlagala. V bitnih stvareh ni nobenega popuščanja, kajti sicer bi celoten nauk Cerkve trpel. Ta nauk je namreč ena sam nedeljiva celota.

Vilko Šolinc

ŠTO ZNAČI »ODGOVOR NA PRIGOVOR«?

Moglo bi se Šolinca ostaviti u njegovu privatnom **mišljenju** da je moje »objašnjenje« njegova članka 'Narod Božji i autoritet biskupa' »iz više razloga pogrešno« (Sl. Božja. 1973, XIII-2,178). kad on ne bi pretendirao da se to njegovo mišljenje prihvati ne samo bez razlogâ nego i protiv njih. Zato, evo još jednom tih njegovih tvrdnja.

Najprije, on je zamjerio izjavi u Dokumentu naših biskupa, gdje se kaže : »Tim Duhom obdaren je svaki vjernik, i zbog toga je cijela Crkva kao narod Božji kraljevski, svećenički i proročki narod«, pa se usprotivio primjedbom: »Ali se ovdje ništa ne objašnjava da se **taj duh** (potcrt. Rupčić) ne daje svima u **jednakoj mjeri** (potcr. R.). Sl. Božja, XII-2,131. Ja sam na to odgovorio: »Dokumenat govori o Duhu Svetomu, božanskoj osobi, i to nije« taj duh« o kojemu govori Šolinc. Duh Sveti ne može se davati

nam ni treba za to žalovati, kajti postalo je očitno, da je pri Holandcih prav ta standard postal zanje poguben, vsaj kar zadeva krščansko življenje in vero ljudskih množic.

Holandski katekizam ima poleg svojih odlik tudi nekatere hibe ki jih moramo poznati, če ga hočemo komu priporučiti. Najbolje je res najprej prebrati dodatek, ki je povzet po francoskem teologu Charlesu Ehlingerju. Tako bomo postali pozorni na sporna mesta. Toda v tem dodatku vendarle nisem našel zadostnega pojasnila glede na novo gledanje na smrt, kakor je zraženo v katekizmu. To je vsekakor pomanjkljivost. Le nekaj malega piše o tem tam kjer je govora o prihodnjem življenju. V Holandskem katekizmu pa beremo: »Smrt je temeljita. Ne umirajo samo roke, noge, trup in glava. Ne, celoten zemeljski človek zapade smrti. V tem imajo prav tisti, ki ne priznavajo posmrtnega življenja: umreti pomeni konec celoznega človeka, kakršnega smo poznali;« (H. K. stran 485). Prav tako beremo par stranic naprej: »Biblijska govorica ne pozna nikakšne netelesne človeške duše.« (H. K. stran 488) Kako naj potem razumemo Kristusa, ki je dejal: »Kaj pomaga človeku, če si ves svet pridobi, svojo dušo pa pogubi.« Mar ni tu Kristus govoril o duši, ki je nekaj drugega kot je telo? Če bi kdo nasprotno tvrdil bi to moral najprej dokazati. Toda iz evangelijev se to ne da dokazati. Res pa je, da je starozavezni nauk veliko bolj nejasen, toda tudi tam najdemo vero v življenje duš, ki so v šeolu, sicer tudi ne bi Juda Makabejec ukazal daritve za padle vojake, ki so se bili pregrešili proti Mojzesovi postavi.

Prav tako jasno govori Kristus o duši kot o nečem od telesa različnem, v priliki o bogatinu, ki si je postavil nove žitnice. Angel mu govori: »Še to noč bodo terjali od tebe tvojo dušo, in kar si zbral čigavo bo?«

Kakor torej vidimo ima holandski katekizem tudi svoje hibe, ki jih ne gre podcenjevati. Verski nauk moramo ohraniti celoten in nepotvorjen kot ga je doslej Cerkev učila in razlagala. V bitnih stvareh ni nobenega popuščanja, kajti sicer bi celoten nauk Cerkve trpel. Ta nauk je namreč ena sam nedeljiva celota.

Vilko Šolinc

ŠTO ZNAČI »ODGOVOR NA PRIGOVOR«?

Moglo bi se Šolinca ostaviti u njegovu privatnom **mišljenju** da je moje »objašnjenje« njegova članka 'Narod Božji i autoritet biskupa' »iz više razloga pogrešno« (Sl. Božja. 1973, XIII-2,178). kad on ne bi pretendirao da se to njegovo mišljenje prihvati ne samo bez razlogâ nego i protiv njih. Zato, evo još jednom tih njegovih tvrdnja.

Najprije, on je zamjerio izjavi u Dokumentu naših biskupa, gdje se kaže : »Tim Duhom obdaren je svaki vjernik, i zbog toga je cijela Crkva kao narod Božji kraljevski, svećenički i proročki narod«, pa se usprotivio primjedbom: »Ali se ovdje ništa ne objašnjava da se **taj duh** (potcrt. Rupčić) ne daje svima u **jednakoj mjeri** (potcr. R.). Sl. Božja, XII-2,131. Ja sam na to odgovorio: »Dokumenat govori o Duhu Svetomu, božanskoj osobi, i to nije« taj duh« o kojemu govori Šolinc. Duh Sveti ne može se davati

na mjeru (Iv 3,34), nego **sav** ili **nikako.** O većoj ili manjoj mjeri ne može biti ni govora kad je govor o Duhu Svetomu, jer on nije sastavljen od dijelova. Druga je stvar što će taj Duh u pojedinim ljudima raditi. Njegova aktivnost može biti različita, ali on ostaje uvijek cio (usp. 1 Kor 12,4—11« Sl. Božja, 4—6,298). Šolinc je-kad već hoće odgovarati ostao dužan donijeti barem jedan od njegovih brojnih »razloga« zašto je to moje« objašnjenje iz više razloga pogrešno«. Očito je lakše reći da je nešto »iz više razloga pogrešno« nego donijeti barem jedan dokaz za to. Osim toga, ako Šolinc veli »da su biskupi ... u tijesnoj vezi sa Svetim Duhom od ostalih vjernika« (Sl. Božja, XIII-2,178) kako on isti, koji nije biskup, zna više od njih što je Duh Sveti i kako treba o njemu govoriti? Njemu ne smeta da ono što je malo prije ustvrdio odmah praktično pobija.

2. Na Šolinčevu tvrdnju da su biskupi »svakako u posjedu većih darova Svetoga Duha, pa je slušanje biskupa i zbog toga potrebno« (Sl. Božja, XII-2,131) (dakle ne samo zbog »tijesne veze« sa Svetim Duhom) odgovorio sam da je ta tvrdnja »neprihvatljiva kao objašnjenje«, jer je prema »1 Kor 12,31-13,13 najveći dar Duha ljubavi. A ta ni po svojoj naravi ni po intenzitetu nije privilegij biskupa kao biskupa nego vjernika. Nigdje u Sv. Pismu ne stoji da je biskupi posjeduju u najvećoj mjeri. Pa kad bi i bilo tako, formalni razlog poslušnosti biskupima ne bi bila ljubav nego karizma upravljanja (1 Kor 12, 28). A ta nije 'najveće', jer **apostol** Pavao veli: »Kad bi sve ljudske i anđeoske jezike govorio, a ljubavi ne bih imao bio bih mjed što ječi i praporac što zveči' (1 Kor 13,1). To je, uostalom, i sam Dokumenat jasno istakao« (Sl. Božja, XII-4-6,298). Što je tu »iz više razloga pogrešno«? Trebalo je navesti barem jedan.

3. Šolinc neprecizno govori o svemu pa i o »redovitom« i neredovitom propovijedanju Evanđelja. Rekao sam da »ta razdioba, u najmanju ruku, nije sretna« (nav. mj.), jer, kako sam dalje rekao, »u Crkvi su svi dužni propovijedati Evanđelje. Tu nema ni iznimke ni prekida.

...Ono što dijeli biskupski zbor od drugih pojedinačnih propovjednika Evanđelja, izuzev Papu koji ima karizmu neprevarljivosti, jest sposobnost (karizma) točnog i sigurnog definiranja ili povlačenja granice između objavljene istine i krive nauke. I u tom je Dokumenat jasan, prije svega, u podnaslovima: 'Crkveno učiteljstvo', 'Teologija' i 'Aktivni odnosi crkvenog učiteljstva'« (nav. mj.). Međutim, i to je Šolinc obilježio pogrešnim »iz više razloga«, ali nije naveo ni jednoga.

4. Šolinc je također ustvrdio: »Sigurno je pogrešno... da je svaki kršćanin karizmatik« (Sl. Božja, XII-2,131). Ja sam na to odgovorio kako se to direktno protivi Sv. pismu i naveo citat sv. Pavla: »Svatko ima svoj posebni dar (harisam) (1 Kor 7,7)«. Unatoč tome, Šolinc i za to »objašnjenje« drži da »iz više razloga pogrešno«, ali, po običaju, ne navodi nijedan od njih.

5. Šolinc je nejasno stavio u neki odnos Homjakova »koji je mnogo pisao o tome karizmatičkom učiteljstvu Crkve« i nadodao: »Biskupi Jugoslavije kažu da treba autentičnom učiteljstvu Crkve i **ovo karizmatičko«** (potcrt. R.). Na što se odnosi Šolinčevo »ovo«? Drugog bližeg konteksta o karizmatičkom učiteljstvu nema osim Homjakova. Ako Šolinc nije na to mislio, nije trebao

»ovo« nego jednostavno »karizmatičko«. Zato sam rekao ne tvrdeći baš strogo da je to Šolinc ustvrdio: »Na kraju, biskupi nisu govorili o karizmatičkom učitelju na temelju Homjakova. Stoga **tvrdnja**, da nauka naših biskupa 'znači približavanje kršćanskom Istoku ne zvuči istinito. Nije govor o nauci koju Crkva tek sad prihvaća i tako se 'približuje' Istoku nego o pokladu vjere koji Crkva uvijek čuva, a sad ga posebno ističe« (Sl. Božja, XII-4-6, 299). Ako je Šolinc nešto drukčije mislio, onda je trebao to drukčije izraziti. Možda je u ovoj točci razlog nejasnoći njegovo slabo poznavanje hrvatskog jezika. Ali, i bez obzira na to, njegovo pisanje vrvi od nejasnoće, nepoznavanja teme i proturječja.

Lj. Rupčić

DVIJE NEPOZNATE CRKVICE NA VRHUNCIMA BIOKOVA

Već su stari narodi vrhunce planina posvećivali vjerskim pojmovima i na njima gradili žrtvenike u čast božanstva. U knjigama se Starog zavjeta često govori o »uzvišicama« posvećenim krivim bogovima (žid. »bamot«, grčki »boomós«). Grci su vjerovali da na njihovoj najvišoj planini Olimpu (2918 m) stanuje dvanaestorica grčkih najviših bogova, i to u palačama koje je ukrasio majstor Hefest. I stari su Iliri vrhunce posvećivali svojim božanstvima i na brdima pravili žrtvenike.

Taj su običaj od starih naroda preuzeli i kršćani, pa su od najstarijih vremena na planinskim vrhuncima stali podizati crkvice i kapelice u čast jedinoga i pravoga Boga i njegovih ugodnika. Tako su po Božjim svecima i njihovim kapelicama mnogi vrhunci diljem Hrvatske dobili svoja nova kršćanska imena.

I na Biokovu, toj našoj ponajvišoj i ponajzanimljivoj planini, u prošlosti je bilo sagrađeno više crkvica i kapelica. Neke od njih postoje još i danas, neke su sasvim porušene i jedva im se znade za trag, dok su druge pred propašću.

Već smo u SLUŽBI BOŽJOJ (1965, br. 5—6, str. 51—58) opširnije opisali staru crkvicu sv. Jure na najvišem vrhu Biokova (1762 m) nakon što je ona 4. X 1965. bila konačno srušena da bi ustupila mjesto relejnoj postaji zagrebačke televizije. Ovdje ćemo sada opisati dvije crkvice, vrlo slične bivšem Sv. Juri, o kojima dosada nitko nije pisao, pa su široj javnosti ostale nepoznate. One su, pak, u takvu stanju da se nalaze pred propašću.

1. Crkvica sv. Roka na Biokovu (kota 1235 m)

Za tu sam crkvicu čuo tek zadnjih godina. Nikakve je knjige ne spominju, pa je nisam našao ni u shematizmima splitsko-makarske (nad) biskupije. Stoga sam odlučio k njoj se popeti.

Prigoda se pružila na blagdan sv. Roka, tj. 16 kolovoza ove 1973. godine u društvu s vlč. don Antom Dukićem, župnikom Župe Biokovske, kojoj pripada navedena crkvica, bogoslovom fra Josipom Grgićem, s nekoliko vjernika iz Župe i Rašćana i Ivanom Miočevićem iz Kozice. Na vrhunc se Sv. Roka može doći istočnim rašćanskim i zapadnim županjskim putom. Mi smo iza-

»ovo« nego jednostavno »karizmatičko«. Zato sam rekao ne tvrdeći baš strogo da je to Šolinc ustvrdio: »Na kraju, biskupi nisu govorili o karizmatičkom učitelju na temelju Homjakova. Stoga **tvrdnja,** da nauka naših biskupa 'znači približavanje kršćanskom Istoku ne zvuči istinito. Nije govor o nauci koju Crkva tek sad prihvaća i tako se 'približuje' Istoku nego o pokladu vjere koji Crkva uvijek čuva, a sad ga posebno ističe« (Sl. Božja, XII-4-6, 299). Ako je Šolinc nešto drukčije mislio, onda je trebao to drukčije izraziti. Možda je u ovoj točci razlog nejasnoći njegovo slabo poznavanje hrvatskog jezika. Ali, i bez obzira na to, njegovo pisanje vrvi od nejasnoće, nepoznavanja teme i proturječja.

Lj. Rupčić

DVIJE NEPOZNATE CRKVICE NA VRHUNCIMA BIOKOVA

Već su stari narodi vrhunce planina posvećivali vjerskim pojmovima i na njima gradili žrtvenike u čast božanstva. U knjigama se Starog zavjeta često govori o »uzvišicama« posvećenim krivim bogovima (žid. »bamot«, grčki »boomós«). Grci su vjerovali da na njihovoj najvišoj planini Olimpu (2918 m) stanuje dvanaestorica grčkih najviših bogova, i to u palačama koje je ukrasio majstor Hefest. I stari su Iliri vrhunce posvećivali svojim božanstvima i na brdima pravili žrtvenike.

Taj su običaj od starih naroda preuzeli i kršćani, pa su od najstarijih vremena na planinskim vrhuncima stali podizati crkvice i kapelice u čast jedinoga i pravoga Boga i njegovih ugodnika. Tako su po Božjim svecima i njihovim kapelicama mnogi vrhunci diljem Hrvatske dobili svoja nova kršćanska imena.

I na Biokovu, toj našoj ponajvišoj i ponajzanimljivoj planini, u prošlosti je bilo sagrađeno više crkvica i kapelica. Neke od njih postoje još i danas, neke su sasvim porušene i jedva im se znade za trag, dok su druge pred propašću.

Već smo u SLUŽBI BOŽJOJ (1965, br. 5—6, str. 51—58) opširnije opisali staru crkvicu sv. Jure na najvišem vrhu Biokova (1762 m) nakon što je ona 4. X 1965. bila konačno srušena da bi ustupila mjesto relejnoj postaji zagrebačke televizije. Ovdje ćemo sada opisati dvije crkvice, vrlo slične bivšem Sv. Juri, o kojima dosada nitko nije pisao, pa su široj javnosti ostale nepoznate. One su, pak, u takvu stanju da se nalaze pred propašću.

1. Crkvica sv. Roka na Biokovu (kota 1235 m)

Za tu sam crkvicu čuo tek zadnjih godina. Nikakve je knjige ne spominju, pa je nisam našao ni u shematizmima splitsko-makarske (nad) biskupije. Stoga sam odlučio k njoj se popeti.

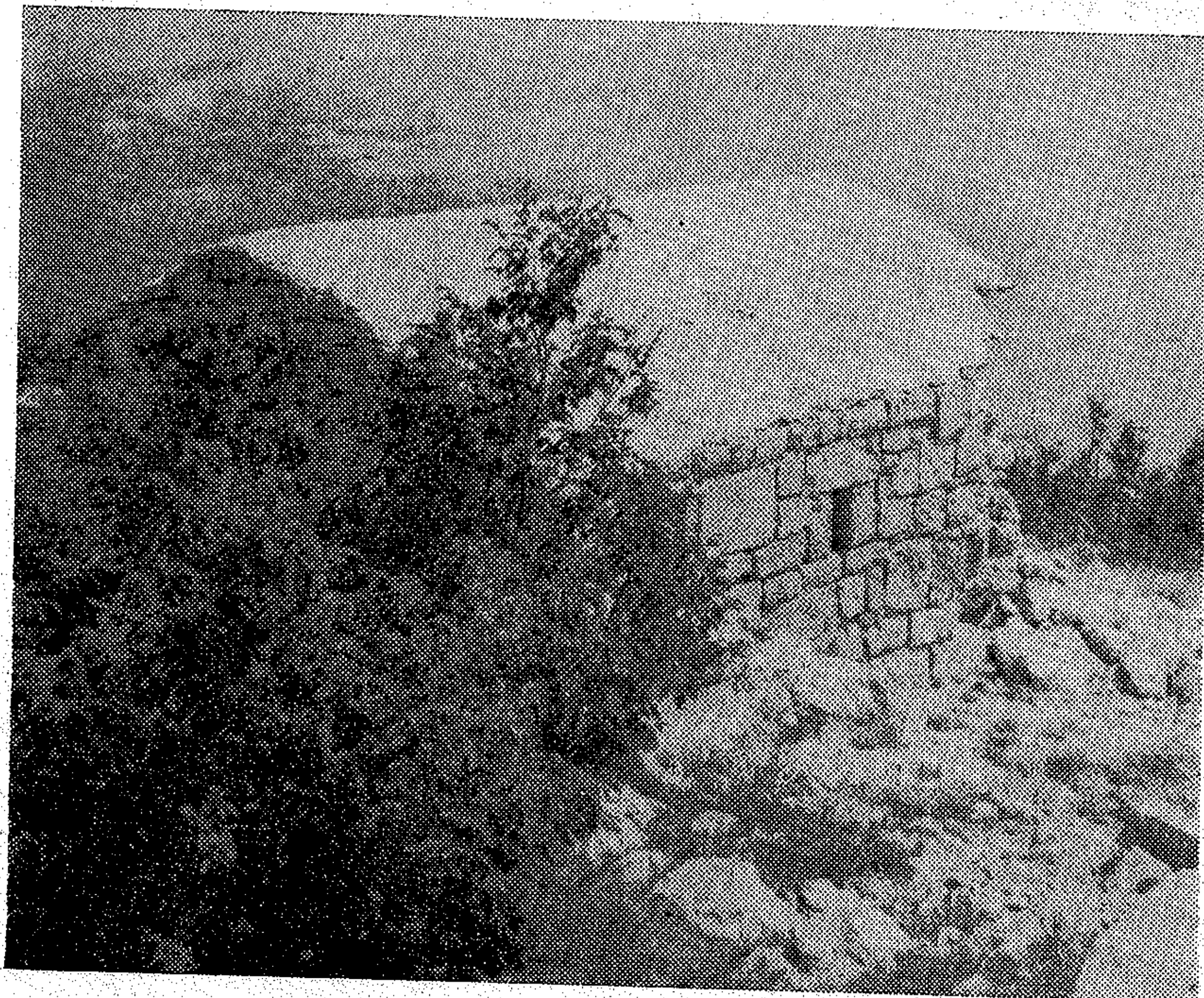
Prigoda se pružila na blagdan sv. Roka, tj. 16 kolovoza ove 1973. godine u društvu s vlč. don Antom Dukićem, župnikom Župe Biokovske, kojoj pripada navedena crkvica, bogoslovom fra Josipom Grgićem, s nekoliko vjernika iz Župe i Rašćana i Ivanom Miočevićem iz Kozice. Na vrhunc se Sv. Roka može doći istočnim rašćanskim i zapadnim župskim putom. Mi smo iza-

brali zapadni put i nakon tri sata uspinjanja dobrim dijelom kroz hladovinu grabove, jelove i bukove šume oko 10 s stigli do crkvice. (Prethodno sam se popeo na župski Sutvid (1336 m), na kojemu se vide ruševine crkvice sv. Vida, od koje je ostala samo hrpa golog kamenja).

Od crkvice sv. Roka pruža se divan pogled na ostale biokovske vrhunce: Sv. Juru s relejnom postajom, Crni Dol, Budinu i dr., na Napoleonovu cestu, na sela Imotske i Vrgorske krajine i još dalje prema Hercegovini i Bosni.

Ali, na žalost, svi smo se neugodno iznenadili kada smo ugledali pročelje crkvice jako oštećeno, a najviše župnik don Ante, koji je kroz 18 godina župnikovanja u Župi u crkvici sv. Roka rekao osamnaest sv. misa, a 1967. crkvicu je bio temeljito popravio. Budući da je prošle godine crkvica bila zdrava, zaključili smo da ju je kroz zadnju godinu oštetio grom. Crkvicu bi trebalo opet popraviti i bezuvjetno je zaštititi gromobranom.

Najprije smo odslužili svete mise služeći se malim Kniewaldovim misalom, jer se samo u njemu nalazi hrv. obrazac mise sv. Roka. Zatim smo se dali na mjerenje i promatranje crkvice. Više mi je puta govorio don Ante da je ista kao i bivša crkvica sv. Jure, koja je bila izvana duga 4,97 m, a široka 4 m. Ustanovili smo da je crkvica sv. Roka duga 5 m (3 cm duža od Sv. Jure), široka 4 m, a u pročelju visoka 2,90 m. Dakle, doista je istih dimenzija kao i stara crkvica sv. Jure na koti 1762 m.

Crkvica sv. Roka na Biokovu (1235 m)

Ona je sagrađena i u istom stilu kao i Sv. Jure: bačvasti svod od kamena, izvana pokriven oblom cementnom pločom. Inače je cijela crkvica sagrađena od kamena tesanca sa žbukom miješanom krečom i cementom. Okrenuta je prema istoku s vratima veličine 1,80x0,80 m. Sjeverni i južni zid imadu po jedan mali prozorčić, koje Sv. Jure nije imao. Pod je od kamenih ploča. Uz cijelu dužinu stražnjeg zida naslonjen je oltar, građen od različitih komada kamena. Prozori i vrata nisu ničim zatvoreni tako da se u crkvici ne osjeća niti malo vlage.

Fragovi od vrata napravljeni su od nekoliko komada kamena. Na srednjem se kamenu s gornje vanjske strane vrata zapažaju plitko uklesana slova u dva paralelna vertikalna reda, koja sam u bilježnicu upisao ovako: »... PROLAZAK N. V. C. — F. I. 1. 6. 1875. d F. 100.« Ali, u tom času nisam nikako mogao riješiti natpis. Tek nakon dva dana, pošto sam se u samostanu odmorio, natpis sam riješio ovako: (25. 4.) prolazak Njegova Veličanstva cara Franje Josipa, (koji je) 1. lipnja 1875. dao forinti 100.

Poznato je da je car Franjo Josip tri godine prije okupacije Bosne i Hercegovine poduzeo svoje veliko programirano putovanje po Dalmaciji i posjetio sva glavna mjesta uzduž turske granice. Car je 24. travnja stigao u Imotski po velikoj kiši. Tu ga je dočekalo 400 momaka u narodnoj nošnji. Ujutro 25. travnja opet po velikoj kiši car je jašeći na konju došao u Zagvozd i preko Turije proslijedio za Vrgorac, ali se ustavio u Župi, gdje ga je narod oduševljeno dočekao. Car je tom prigodom obećao dati 100 forinti, koje je nakon mjesec dana i poslao. Pretpostavljam da su Župljani tim novcem ili obnovili staru crkvicu sv. Roka, ili prvi put sagradili sasvim novu crkvicu. U župskom uredu — kako mi kaže don Ante — nema nikakvih podataka o crkvici, a zasada mi nije moguće tražiti podatke po drugim arhivima.

Prema natpisu, današnja crkva nije stara niti sto godina (1875). Ukoliko je ona postojala na toj koti i otprije, onda je bila sagrađena vjerojatno za vrijeme neke kuge u 18. st. ili, pak, u vezi sa zadnjom kugom na biokovsko-neretvanskom području 1815. g. U skematizmu splitsko-makarske biskupije iz 1907. u popisu crkava u Župi Biokovskoj nakon crkvice sv. Jure na Biokovu spominje se crkvica »sv. Josipa«. Danas nitko ne zna za tu crkvu. To je po svoj prilici naša crkvica sv. Roka, koju su u čast careva imenjaka nazvali sv. Josipa, a nakon careve smrti (1916) i propasti Austrougarske opet prevladao stari naslov sv. Roka.

Budući da stara povijesna crkvica sv. Jure više ne postoji, jer je — kako je rečeno — konačno srušena 1965. i namjesto nje 1968. od cementa podignuta nova veća i u sasvim drugom stilu, to crkvicu sv. Roka, koja je jedini sačuvani »duplikat« sv. Jure Biokovskog, treba svakako spasiti od propasti. Uvjeren sam da bi i Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu, koji naročito žali gubitak crkvice sv. Jurja, bio zainteresiran za akciju spašavanja Jurjeva duplikata na koti 1235 m, na sjevernoj strani Biokova iznad Župe.

2. Crkvica sv. Paškala na Gračkim stinama (kota 712 m)

Iznad Graca u Gornjem Primorju dižu se »Gračke Stine«, o kojima Kačić pjeva »visoke su više Graca stine, jedva bi ji priletio ždrale«, a njihov najuočljiviji i najljepši dio jest skladna glavica sv. Paškala, visoka 712 m nad morem. Glavica, kojoj je staro ime zaboravljeno, prozvana je tako po crkvici u čast navedenog sveca.

Zanimala me ta crkvica, pa sam se u društvu dvojice mlade braće iz samostana Zaostroga u rano proljeće 26. ožujka 1971. popeo do nje.

Crkvica je skladna građevina od samoga kamena s vanjskim dimenzijama: dužinom 4,80 m, širinom 3,15 m i visinom oko 3,20 m. Na pročelju, koje je okrenuto prema zapadu, nalaze se vrata (1,65x0,66 m) i njima sa strane dva sitna prozorčića. Crkvica je pokrivena svodom od kamena, iznad kojega sada nema ni crijepa, ni ploča, kojima je bez sumnje crkva bila nekoć izvana pokrivena.

Crkvica je presvođena bačvastim svodom, koji na obje strane završava s ukusnim kamenitim vijencem. Nekadašnji oltarić je porušen.

Crkvica sv. Paškala na Gračkim Stinama (712 m)

Za vrijeme je rata glavica sv. Paškala služila talijanskim okupatorima za stratešku točku, pa su crkvicu pretvorili u kuhinju s dimnjakom. Oko crkvice se nalaze obrambeni zidovi, bunkeri

i dr. U crkvici se sve do drugog svjetskog rata govorila misa i blagoslov polja na svečev blagdan 17. svibnja.

Crkvica je iz novijega doba, i to nikako prije 18. st. Sveti Paškal, poznati svetac Euharistije i zaštitnik međunarodnih euharistijskih kongresa, bio je španjolski franjevac — neklerik, koji je živio u 16. st. (1540—1592), a koga je papa Aleksandar VIII. tek 1690. proglasio svecem. U 18. st. njegovo su štovanje širili naročito naši dalmatinski franjevci provincije Presv. Otkupitelja u svih svojih dvanaest samostana i u svojim brojnim župama. To je štovanje rado prihvatio naš seljački i pastirski puk, pa je sv. Paškal, koji je prije stupanja u franjevački red bio pastir i čuvao ovce, u našemu narodu postao omiljeli zaštitnik blaga. Naši, dakle, seljaci-pastiri, koji su u ljetno doba iza Gračkih Stina čuvali svoja stada, od kojih su uglavnom i živjeli, na spomenutoj su lijepoj glavici sagradili navedenu crkvicu u čast sv. Paškala, po kojoj se glavica i prozvala i pod tim imenom ušla u mape i karte.

Crkvica sv. Paškala Gračkog veoma je skladnih proporcija na istaknutom mjestu, pa bi i nju trebalo obnoviti, jer je vidljiva iz turističkog Graca a to bi — bez sumnje — pozdravili ne samo svi vjernici Gornjega Primorja nego i svi ljubitelji naših visina.

Fra Karlo Jurišić

PRVA POVIJEST CRKVE MEĐU HRVATIMA

J. Buturac — A. Ivandija, POVIJEST KATOLIČKE CRKVE MEĐU HRVATIMA, izdalo H. K. DRUŠTVO SV. ĆIRILA I METODA, Zagreb, 1973, str. 390, slika 67 na boljem papiru, karata 5. Tvrdi uvez, piteks-korice, umjetnički ukrašen ovitak u pet boja. Tisak: NIF »ŠTAMPA«, Osijek. Imprimatur Nadb. duhovnog stola, Zagreb.

Kulturni događaj

U kolovozu tekuće 1973. godine našu je crkvenu i kulturnu javnost ugodno iznenadilo novo zajedničko djelo dvaju hrvatskih crkvenih povjesničara i profesora Bogoslovskog fakulteta u Zagrebu: dra Josipa Baturca (prof. i viši državni arhivist u mirovini) i dra Antuna Ivandije pod naslovom »POVIJEST KATOLIČKE CRKVE MEĐU HRVATIMA«.

Djelo je plod višegodišnjega rada dvojice spomenutih naših stručnjaka, koje je i formatom i tehničkom opremom upravo reprezentativno. Doduše, za vrijeme je rata 1944. isto društvo, koje se onda zvalo H. K. Društvo sv. Jeronima izdalo malu »Poviest Crkve u Hrvatskoj« kao 687. knjigu među redovnim jeronimskim izdanjima, kojoj je jedan od dvojice auktora bio također spomenuti dr. Buturac. Ali, to je djelce bilo pisano za puk, bez znanstvenih pretenzija.

Nova Butarac-Ivandijina knjiga jest prva znanstvena sinteza povijesti Katoličke crkve među Hrvatima i kao takova ona je doista značajan događaj za našu Crkvu, za naš narod i našu kulturu. Odavno se osjećala potreba za takovom knjigom. I mi smo je — Bogu hvala — dobili baš u pravi čas.

Ovdje ćemo u našemu časopisu, koji je u prvom redu namijenjen braći svećenicima, donijeti i relaciju i kritiku o knjizi, pa ćemo prikazati najprije njezin bogati sadržaj, a onda iznijeti i primjedbe o knjizi, jer je i ona ljudsko djelo.

Sadržaj

U Predgovoru pisci naglašavaju da žele čitatelje naučiti »kako je Katolička Crkva, djelujući među Hrvatima, vršila svoju zadaću tokom prošlih dugih stoljeća« (5). Pisci su našu povijest postavili

u određeno vrijeme i prostor. Što se tiče vremena, oni su zahvatili doba otkada se kršćanstvo pojavilo u hrvatskim zemljama, da se zna kakovu su vjeru i kulturu Hrvati zatekli u svojoj novoj domovini na Balkanu i kako je ta zatečena vjera i kultura na nje uplivala. Što se, pak, prostora tiče, on je već određen samim naslovom, tj. povijest Kat. crkve među Hrvatima, bili oni u domovini ili izvan nje. Budući da su Hrvati kroz trinaest stoljeća svoje povijesti živjeli u više različitih država, njihova povijest ne može biti jedna savršena organska cjelina, iako je među rastrgnutim Hrvatima od 7. do 20. st. uvijek živjela duboka svijest o njihovu vjersko-crkvenom i narodnom jedinstvu.

U Uvodu (7—11) nam pisci na pet stranica donose kratku povijesnu metodologiju, u kojoj u prvome redu tumače definiciju, svojstva i metodu znanstvene povijesti. Osim toga posebno naglašuju da svojom knjigom žele »obuhvatiti sve Hrvate katolike kako u Hrvatskoj i ostaloj Jugoslaviji, tako i one u stranim zemljama«.

Nakon Predgovora i Uvoda slijedi glavni tekst povijesti (15—302), koji je razdijeljen u šesnaest nenumeriranih poglavlja.

Prvo poglavlje ima naslov »Kršćanstvo u Dalmaciji i Panoniji prije seobe Hrvata« (15—32). U njemu pisci najprije daju pregled povijesnih naroda, njihovih vjera i kultura prije dolaska Hrvata na njihovo područje: Ilira, Kelta, Grka i Rimljana. Zatim govore o počecima kršćanstva u Dalmaciji i Panoniji već od apostolskog doba — razlikujući legendu i stvarne činjenice. Tu se susrećemo s prvim dalmatinskim i panonskim poznatim biskupima Venancijem, Dujmom, Kvirinom, Irenejem i njihovim biskupijama, koje su stradavale u seobama naroda. Posebno je obrađeno kršćanstvo u Istri 3—6. st.

Drugo poglavlje »Crkva u doba hrvatskih knezova i kraljeva« (33—63) ima deset podnaslova ili članaka. U prvom se govori o seobi Hrvata na Jadran i o državnom uređenju u novoj domovini. Drugi članak govori o najvažnijem događaju za crkvenu i kulturnu povijest Hrvata, tj. o njihovu krštavanju (36—40). Pisci najprije raspravljaju o vrelima, a onda o različitim mišljenjima naših povjesničara, te zaključuju da je krštavanje Hrvata započelo u drugoj polovici VII stolj. iz romanskog Splita i drugih romanskih gradova na jadranskoj obali« i postepeno se širilo prema unutrašnjosti, dok je jači kršćanski život nastao tek poslije 803. g. kada Francuzi naročito utječu na političke i vjerske prilike u Hrvatskoj. U daljnim člancima pisci ističu da je odnos između Crkve i Države u doba naših knezova i kraljeva bio uvijek prijateljski. Pisci posebno raspravljaju o zavjernici kralja Zvonimira, pa ističu mišljenje rimskog profesora Silve Karla Taruke, da Zvonimirova Hrvatska plaćajući papi census nije ništa izgubila od svoje samostalnosti, nego je ostala jednaka ostalim evropskim suverenim državama, koje su davale dobrovoljni godišnji dar papi, ocu kršćanskih naroda, da bi sačuvali slobodu od carske samovolje. Zatim se govori o »hrvatskom biskupu« i glagoljici, i to na temelju Baradinih istraživanja, koja pisci prihvaćaju u cijelosti. Tu se ukratko opisuje sudbina glagoljice od postanka pa do naših dana, kada je uvođenjem narodnog jezika u liturgiju ona sasvim izgubila svoju praktičnu važnost. Govoreći o crkvenoj umjetnosti u vrijeme narodnih vladara poglavlje završava veoma

preglednom usporedbom tlocrta desetak starohrvatskih crkava s tlocrtima desetak starokršćanskih crkava na našem području — prema istraživanju danskog učenjaka Dyggve-a (63).

U trećem poglavlju pod naslovom »Hrvatska od XII - XV stoljeća« (64—102) govori se najprije o političkim prilikama nakon propasti hrvatske narodne dinastije i nove političke višestoljetne situacije u koju je hrvatski narod dospio stupivši preko »Pacta conventa« u personalnu uniju s kraljevinom Ugarskom, kojom su vladali kraljevi od Kolomana do Ludovika II Jagelovića (1102——1526). Najvažnijem događaju crkvene povijesti toga razdoblja, tj. osnutku zagrebačke biskupije posvećen je posebni članak. Zagrebačku je biskupiju, naime, osnovao kralj sv. Ladislav oko 1094. god. koliko iz vjerskih, toliko i iz političkih razloga, na čelu joj stavio prvog biskupa stranca Duha, koji je uveo posebni zagrebački obred. Tu je govor o kaptolima u Zagrebu, Čazmi i Požegi, o katedralnoj školi u Zagrebu, o istaknutijim zagrebačkim biskupima XII - XVI st., kao i zagrebačkim crkvama iz srednjega vijeka. Tu su obrađene i ostale biskupije u sjeveroistočnoj Hrvatskoj: Slavonija pod Pečujem i obnova srijemske biskupije 1229. g. Opširno se govori o splitskoj nadbiskupiji u Hrvatsko-Ugarskoj od 1105—1420, kao i o prvim počecima i razvitku ostalih dalmatinskih biskupija: trogirske (spominje se 1000. g.), hvarske (osnovana oko 1145), šibenske (1296), ninske (obnovljena 1075), kninske (1185), senjske (prvi spomen 1169), sensko-modruške (ujedinjene 1640), zadarske metropolije (12 st.) i njezinih sufraganija: krčke (u kojoj se uvriježilo glagoljsko bogoslužje), rapske i osorske.

Posebna su kratka poglavlja posvećena Dubrovačkoj metropoliji (osnovana 999. g.), s kojom su obrađene sufraganske ili susjedne biskupije: Ston, Kotor, Budva, Risan i Trebinje (103—107), Barskoj nadbiskupiji (108—109) i Crkvi u Istri od VII do XVIII stoljeća (110—112), koja je na malom prostoru imala čak šest biskupija: Trst, Kopar, Novigrad, Poreč, Pulu i Pićan.

U sedmom se poglavlju pod naslovom »Bosna od XII—XV stoljeća« (113—127) govori o vjerskim i crkvenim prilikama u doba njene samostalnosti, o bosanskoj biskupiji (prvi spomen 1088) i sudbonosnom seljenju njenog biskupa 1252. u Đakovo, te o djelovanju dominikanaca i franjevaca na njenom području. Auktori se posebno zadržavaju na pitanju patarena i različitim hipotezama o njima, među kojima osobito ističu najnoviji i najbolji rad dra Franje Šanjeka (Pariz, 1972), pa zaključuju kao sigurno da su patarenstvo u Bosnu donijeli katari iz sjeverne Italije i južne Francuske preko Splita i Trogira.

Zatim auktori na tri stranice govore o sedam muških redova i njihovu djelovanju u Hrvatskoj u to doba, i to: benediktincima, promonstrantima, cistercitima, templarima, ivanovcima, augustincima i pavlinima (128—130).

Dolazi 9. poglavlje »Crkvena umjetnost među Hrvatima od XII do XVI stoljeća«, gdje su prikazane sve tri grane umjetnosti u doba romanike i gotike, kao i predmeti sitne umjetnosti, među kojima se naročito ističe svjetski poznata »Raka sv. Šimuna u Zadru« iz XIV st., dar naše Bosanke, hrvatsko-ugarske kraljice Elizabete Kotromanićke (131—137).

Slijedi središnje poglavlje »Bosna, Slavonija i južna Ugarska pod Turcima u XVI i XVII stoljeću« (138—171). Tu je opisano prodiranje Turske u Bosnu (1463) i Hrvatsku (Krbava 1493) i turska državna uprava. Da se bolje osvijetli položaj Katoličke crkve u Bosni pod Turcima, donesena je u prijevodu Milodraževska ahdnama, ta magna charta libertatis bosanskih franjevaca i njihovih vjernika u doba Turaka. Zatim se opširnije govori o biskupijama i njihovim upraviteljima, župama i župnicima, vjernicima i crkvenim građevinama, franjevcima i njihovim povlasticama, progonima i mučenicima pod Turcima. Također se posebno govori o uvođenju Grgurova kalendara (1582) i o jakoj ličnosti fra Luke Ibrišimovića, Požežanina, najvjernijeg pristalice zagrebačkog biskupa i oslobodioca svoga rodnog kraja.

U 11. poglavlju »Sjeverozapadna Hrvatska u XVI i XVII stoljeću« (172—197) pripovijeda se o obrani Hrvatske od Turaka, koja je koncem 16. st. spala na samih 16.000 km² površine, tj. na »ostatke ostataka nekada slavnog kraljevstva«. Dalje se govori o glavnim povijesnim karakteristikama 15 zagrebačkih biskupa od 1500. do 1700. g., te kako se zagrebački kaptol borio protiv Turaka i izvojevao povijesnu bitku kod Siska 1593, koja je označila prvi tračak još daleke slobode. Dalje se izvješćuje o »Seminarium venerabilis Capituli Zagrebiensis« kao i školovanju hrvatskih svećenika u inozemnim zavodima u Rimu, Bolonji, Loretu i Beču. Posebni je članak posvećen Grkokatoličkoj crkvi u Hrvatskoj od osnutka unije 1611. u Marči do osnutka nove biskupije 1777. g. u Križevcima. Obrađena je duhovna i prosvjetna djelatnost starih redova pavlina (prva gimnazija u Hrvatskoj 1503. u Lepoglavi) i franjevaca, te novih redova: kapucina i isusovaca, koji osnivaju akademiju, od 1669. u rangu sveučilišta. U tom se razdoblju ističu dvije snažne osobe: na polju borbe s Turcima biskup i ban Petar Berislavić, a na polju borbe s protestantima bl. Marko Križevčanin. Poglavlje svršava opisom rata za oslobođenje hrvatskih zemalja nakon pobjede kod Beča (1683), u kom ratu sudjeluju pop Marko Mesić i franjevac Ibrišimović, dok se nešto prije u kandijskom ratu istakao biskup Petar Kačić u Makarskoj.

Slijedi 12. poglavlje »Crkva u Dalmaciji od XVI do XVII stoljeća« (198—205), u kome se posebno govori o splitskim nadbiskupima kroz 400 godina (1420—1820). Među njima su se istakla trojica: Dominisov nasljednik Sforza Ponzoni (1616—1641), kome je Sv. Stolica priznala naslov »Primas Dalmatiae atque totius Croatiae«, Stjepan Cosmi, koji je 1700. osnovao sjemenište u Splitu, i Pacifik Bizza, koji je 1750. otvorio u Priku sjemenište za glagoljaše.

U 13. poglavlju »Crkva u Bosni Hercegovini od 1700. do 1878« (206—217) u prvom se redu govori o osnutku Apostolskog vikatijata u Bosni i njegovim vikarima od prvoga fra Mate Delivića 1735. do zadnjega fra Paške Vujičića (1881). Posebno je prikazana franjevačka provincija Bosna Srebrena, koja je 1735. izgubila Dalmaciju, a 1757. Slavoniju i spala na samo tri samostana: Fojnicu, Kraljevsku Sutjesku i Kreševo. Na kraju se govori o mučenicima, kojih je u Bosni bilo i u 19. stoljeću.

Četrnaesto je poglavlje ujedno i najveće, a glasi: »Hrvatska u Habsburškoj monarhiji od 1700. do 1918« (218—282). Nakon što su prikazane političke prilike u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji i

Istri, posebno se raspravlja o jozefinizmu i njegovim posljedicama kod nas, zatim još opširnije o zagrebačkoj biskupiji, koja 1852. postiže svoju samostalnost postavši nadbiskupijom i metropolijom. Između (nad)biskupa posebno se ističu u radu za vjeru i domovinu Vrhovac (1827) i Haulik (1869). Dalje se izvješćuje o zagrebačkom kaptolu, koji je kao locus credibilis sačuvao 10.000 isprava, zatim o sjemeništu, katedrali i njenoj obnovi, kao i o drugim crkvama u istoj nadbiskupiji. Dalje se govori o pavlinima, koji su ukinuti 1786, franjevcima, koji 1754. moraju svjetovnom kleru prepustiti slavonske župe, isusovcima, koji su doživjeli i ukinuće (1773) i obnovu (1815), te o ženskim redovima, posebno o milosrdnicama, koje je 1845. Haulik doveo iz Tirola. Onda je govor o bosanskoj i srijemskoj biskupiji, koje je 1773. ujedinio Klement XIV, te o njenim biskupima, među kojima se ističe govornik, mecena i graditelj đakovačke katedrale Josip Juraj Strossmayer. Slično se naprijed prikazuju prilike i biskupi senjske i modruške biskupije, zadarske metropolije i njenih sufraganija od 1828. do 1918, zatim istarskih biskupija kao i osnutak redovite hierarhije u Bosni i Hercegovini 1881. U Istri se ističe zaslužni biskup Dobrila, a u Bosni nadbiskup Stadler. Po jedan je članak posvećen Hrvatima u Bačkoj i Hrvatima u Gradišću. Poglavlje svršava s člankom o Hrvatskom katoličkom pokretu i njegovu djelovanju od 1900. do 1918. — pod vodstvom ideologa krčkog biskupa Antuna Mahniča (1920).

Petnaesto poglavlje »Kraljevina SHS — Jugoslavija 1918—1941« (283—291) prikazuje političke prilike u staroj Jugoslaviji, te odnos između Katoličke crkve i države, koja je pokušala sklopiti konkordat s Vatikanom, ali ga je pod pritiskom Srpske pravoslavne crkve u zadnji čas sramotno povukla (1937). Na kraju se govori o demografskim prilikama i velikom iseljavanju Hrvata u 19. i 20. stoljeću.

Zadnje je poglavlje posvećeno crkvenoj umjetnosti od XVI st. do naših dana (292—299), gdje je osim renesanse i baroka prikazano i bezživotno 19. stoljeće, da završi s potresnim Meštrovićevim djelima: zagrebačkom Pietà i splitskim Raspelom.

To je šesnaest poglavlja o povijesti Kat. među Hrvatima. Njoj je nadodano 17. poglavlje o »Životu Katoličke Crkve u sadašnjosti« (303—318), gdje je na zgodan način dat pregled događaja u novoj državi, rad Biskupske konferencije 1958—1972, statistički podaci o hrvatskoj hierarhiji, deset muških i devetnaest ženskih redova, školama za odgoj svećenika i katoličkom tisku.

Na kraju slijede brojni korisni prilozi: »Kronološki pregled događaja« (321—325), u kojemu je od 9. godine, kada su Rimljani konačno zauzeli Ilirik, pa do 1971., kada je osnovana samostalna banatska administratura, prikazano blizu dvije stotine važnijih događaja iz povijesti Crkve među Hrvatima.

Drugi prilog »Vremenski pregled papa, vladara i događaja« (326—331) sinhronistička je skema, koja u prvom stupcu navodi sve pape od sv. Kornelija (251—253) do Pavla VI, a da ne navodi protupape, koji i nisu bili namjesnici Kristovi; drugi stupac donosi važnije tuđe i domaće vladare od cara Valerijana (253—260) do zadnjeg kralja stare Jugoslavije 1941; treći stupac ističe glavne događaje od mučeništva sv. Venancija 257. g. do osnutka riječke metropolije 1969.

Treći prilog donosi popis hrvatskih banova od Nikole Lendavskog 1345. do Tomislava Tomljenovića 1921 (331—332), a četvrti »Sultane iz kuće Osmanove« (1451—1904).

Peti i najveći prilog »Kronotaksa ili popis biskupa i nadbiskupa« (333—354) donosi popis svih četrtesetak hrvatskih biskupija i nadbiskupija, koji je izrađen u prvom redu prema velikom djelu u sedam svezaka: Eubel-Ritzler-Sefrin, Hierarchia catholica medii et recentioris aevi. (Zanimljivo je da se samo šibenskoj biskupiji znade dan, mjesec i godina osnutka — 1. svibnja 1298!)

Slijede tri kazala: osobnih imena, geografskih naziva i stvari (355—372) s preko dvije tisuće i petstotina pojmova, što mnogo olakšava znanstvenu upotrebu knjige. Na kraju se navodi »Važnija upotrijebljena literatura«, koja se sastoji od tridesetak hrvatskih povijesnih djela, koja su sva objavljena u 20. stoljeću, a samo jedno u 19. st. tako da je i po literaturi ova prva hrvatska crkvena povijest zaista nova.

Knjiga je ukrašena s 15 slika u tekstu (na svršetku nekih poglavlja) i sa 67 slika na boljem papiru izvan teksta, koje prikazuju spomenike i osobe od starokršćanskih vremena preko srednjega vijeka do fotografije kardinala Šepera, kako preuzima u posjed svoju kardinalsku crkvu 1965. u Rimu, i Vankinih crkvenih slika u Americi. Djelo je ujedno snabdjeveno i s pet karata, od kojih su tri povijesnog sadržaja (auktor J. Buturac), a dvije prikazuju suvremeno stanje Katoličke crkve u Jugoslaviji i njenih misija u zapadnoj Evropi.

Treba, dakle, zaključiti da je Buturac-Ivandijina Povijest sadržajno veoma bogata knjiga.

Primjedbe

»Povijest Katoličke Crkve među Hrvatima« prva je znanstvena sinteza hrvatske crkvene povijesti kod nas. Ona je zapravo pregled te povijesti, koji je pisan tako jasnim stilom da ga mogu lako čitati naši najširi slojevi (stoga su tuđe riječi rastumačene u zagradama), ali je ujedno po tematici i obradi tako znanstvena da će ta prva naša crkvena povijest dobro doći svim našim stručnjacima. Stoga se auktori na 45 mjesta u tekstu pozivaju na vrela i literaturu.

Premda su to vrijedno i korisno djelo pisali prvi naši stručnjaci, ono je ipak samo ljudsko djelo, opterećeno stanovitim propustima i nedostacima. Čitajući pomnjivo našu Povijest zapazio sam neke pogreške, koje — doduše — nisu bitne, ali bih htio na nje upozoriti u najboljoj namjeri radi same znanstvene istine i radi eventualnih ispravaka, ako bi došlo do novoga izdanja.

Što se tiče samoga i cijeloga sadržaja teško je reći da je išta važnijega iz naše hrvatske crkvene povijesti izostavljeno. Međutim, upogled razdiobe gradiva i preglednosti, usuđujem se reći da je trebalo više sistematike i logičnije povezanosti. To je, doduše, lakše postići u pisanju povijesti kod drugih naroda, koji su imali sreću da uglavnom budu uvijek svoji na svome, negoli kod Hrvata na čijem su se području kroz tisuću godina sukobljavale

tolike države, vjere i kulture. Međutim se nadam da će budući naši crkveni povjesničari doći do sistematičnije i preglednije hrvatske crkvene povijesti.

Auktori u Predgovoru naglašavaju da su »pojedine činjenice pomno provjeravane« (6). Međutim, to im doista nije uvijek uspjelo, naročito ako se radi o nekim činjenicama crkvene povijesti u južnoj Hrvatskoj. Tako, na primjer, čini se da auktorima nije dobro poznata bula Lava XII »Locum beati Petri« od 30. lipnja 1828. o preuređenju crkvene hierarhije u Dalmaciji i Istri. Oni na više mjesta tvrde da je tom bulom »ukinuta makarska biskupija« i sjedinjena sa splitskom (204, 263, 265, 349). Jednako se također tvrdi da je istom bulom ukinuta i pulska biskupija i pripojena porečkoj, a koparska tršćanskoj (270). Također se kaže da je na temelju iste bule u Makarskoj osnovan zborni kaptol jednako kao i u Trogiru (265).

Bula »Locum beati Petri« ukinula je dvije nadbiskupije (splitsku i dubrovačku, koje je svela na obične biskupije) i samo osam biskupija: novigradsku, osorsku, rapsku, ninsku, skradinsku, trogirsku, korčulansku i stonsku. Tri ostale biskupije: makarska, pulska i koparska nisu tada bile ukinute, nego su i dalje sačuvale pravno stanje biskupije, granice i ime, ali su zauvijek izgubile svoga vlastitog razidencijalnog ordinarija, koga su dobile personalnom unijom u osobi splitskog, porečkog i tršćanskog biskupa. Dakle, dvije biskupije — jedan biskup. S navedenim biskupijama dogodilo se slično kao sa krbavsko-modruškom biskupijom, koja je 1640. u personalnoj uniji ujedinjena sa senjskom biskupijom (96).

Također navedenom bulom makarski kaptol nije postao zborni, ni makarska katedrala zborna crkva, nego je taj kaptol tada postao sustolnim kaptolom, a katedrala sustolnom crkvom. I kada je makarski biskup imao pomoćnog biskupa, on je po buli morao residirati u Makarskoj kao što je i residirao od biskupa Cime 1855. do biskupa Carića 1918. Makarska biskupija, koja se spominje već 533. i koja je u povijesti bila dvaput obnavljana (oko 1300. i 1615), ukinuta je tek u naše dane 1969. kada je obnovljena splitska metropolija. (Usp. noviji rad »Bula pape Lava XII 'Mjesto bl. Petra' i Crkva u Hrvatskoj danas«, Zbornik KAČIĆ, sv. III, Split, 1970).

Na str. 204. se kaže: »U XVIII stolj. biskupovala su u Makarskoj tri biskupa **Blaškovića:** Nikola (1698—1730), Stjepan (1731—1777) i Fabijan (1777—1819)«. U Makarskoj, međutim, nisu nikada bila tri biskupa Blaškovića nego samo dva: stric Stjepan i za njim sinovac Fabijan, a prije njih je bio biskup poznati Nikola Bijanković, a ne Blašković! Auktori su tu pogrešku prenijeli iz svetojeronimske »Poviesti Crkve u Hrvatskoj« (111), a u ovu je ušla iz velikog djela koje, nažalost, upravo vrvi pogreškama »Znameniti i zaslužni Hrvati«, Zagreb, 1925, str. CXXIII.

Također se na str. 268. tvrdi: »Mletačka državna vlast poštovala je slobodu djelovanja crkvenih ustanova pa nije pravila nikakve smetnje franjevačkim školama«. To, ipak, nije točno kada se zna da su mletačke vlasti u doba prosvijetljenog apsolutizma zabranile primanje u novicijat. Ta je zabrana trajala čitavih deset godina (1767—1777), pa se, na pr., u Franjevačkoj provinciji Presv. Otkupitelja broj redovnika-svećenika kroz to vrijeme sma-

njio za 101! (**S. Zlatović,** Franovci države presvet. Otkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji, Zagreb, 1888, 284—286, 305; **Dr. fra Vladimir Radonić,** Die Klosterreform in Venedig (1767—1770), Šibenik, 1935).

Auktori u članku »Hrvatski biskup« (54—56) u cijelosti prihvataju teoriju Mihe Barade, pa i samo ime »Sedeh«, koje da se navodno nalazi na poznatom mramornom stupu u Splitu. Međutim, nakon što je naš poznati latinist, akademik V. Gortan upozorio da se tu ne radi o nikakovu »Sedehu« nego o općoj imenici sedes (akuzativ sedem, odnosno seden, kako je stvarno uklesano), više se ne može sa sigurnošću tvrditi: »Sedeh je isto što i Cededa, čak je i bolji izraz«. Prijeporni tekst treba čitati: »Vir apostata sedem simulabat habere«. (**Gortan,** Natpis na mramornom stupu splitskog nadbiskupa Pavla, HISTORIJSKI ZBORNIK, XVII, Zagreb, 1964, 424—425).

Kad se govori o augustincima kod nas, nije dosta samo reći da su imali svoje samostane u Iloku, Borovu i Vaški (129) nego je trebalo spomenuti barem neke njihove samostane i u Južnoj Hrvatskoj: u Splitu, na Hvaru, u Neretvi, Makarskoj i Zaostrogu (**K. Jurišić,** Katolička crkva na Biokovsko-neretvanskom području u doba turske vladavine, Zagreb, 1972, 12),

Pogibiju fratara na otočiću Osinju na ušću Neretve ne može se više datirati 1570. godinom (169) nego bliže koncu 16. st., tj. oko 1596, kako sam to razjasnio u mome spomenutom djelu (232).

Dobro je da je donesen tekst milodraževske ahdname (142—143), koju neki hrvatski povjesničari a priori zabacuju tako da je nema ni u Enciklopediji Jugoslavije, ali u navedenom tekstu nedostaje jedna stavka, kako je to utvrdio prof. Seid Traljić: »i tako mi sto dvadeset i četiri tisuće vjerovjesnika« (HIST. ZBORNIK, III, 1950, 420; **Jurišić,** n. d., 193).

O krstionici se kneza Višeslava na jednom mjestu kaže da se sada nalazi u Zagrebu (37), na drugome mjestu da »se danas čuva u Splitu« (93), a na trećem i najistaknutijem mjestu, tj. ispod njene slike: »Sada ponovno u Ninu« (sl. 11). Tu je našu glasovitu krstionicu u lipnju 1942. dopratio pok. Ljubo Karaman iz Venecije u Zagreb, gdje je bila smještena u atrij Akademije na Zrinjevcu, a 1958. iz Zagreba ju je dr. Stipe Gunjača dopremio u Split i smjestio ju je u privremene prostorije Muzeja hrvatskih starina na Obali JNA Armije, broj 4, gdje sam je u 15 godina vidio više puta. U Ninu se nalazi samo njezin odljev, kako mi javlja Institut za nacionalnu arheologiju iz Splita dopisom od 19. IX 1973. broj 399/2.

Između rijetkih stilskih nedostataka u knjizi upozoravam samo na jedan koji često prave učeni ljudi, a narod nikada, kada riječcu »fra« vežu s prezimenom: »rečenoga fra Nikolića« (154), »fra Ibrišimović« (324), »Fra Petrov« (127). Riječca »fra« u hrvatskom jeziku uvijek stoji samo ispred imena: fra Ante, fra Marko, fra Luka . . . , a nikada ispred prezimena! Kad smo kod fratarskih imena, onda treba opaziti da se pisac o patarenima pokojni dr. fra Leon nije zvao Petrov (122, 123, 127) nego Petrović, kako pravilno stoji samo u Kazalu (359).

Auktori stalno pišu »otočić Mrkanj« (107, 337, 365). Međutim, sam se prošloga ljeta na licu mjesta u Cavtatu uvjerio da ga narod zove isključivo **Mrkan**, a tako je zabilježen i na kartama (Jadran - vodič i atlas, LEKSIKOGRAFSKI ZAVOD, Zagreb, karta 20; Jug. obala Jadrana, GRAFIČKI ZAVOD H., Zagreb, mjerilo 1:400.000).

Primjećujem također da je u »Kronološki pregled događaja« (321—325) trebalo unijeti vrijeme osnutka ili prvog spomena i drugih hrvatskih biskupija, pa i redovničkih provincija, a ne samo nekih. U tom pregledu, na pr., nema podatka da je najveća crkvena organizacija u povijesti Hrvata Bosanska vikarija osnovana 1339/1340. U istom je pregledu zabunom stavljeno da je biskupija u Hvaru osnovana 1247. (323), a trebalo bi da bude »oko 1145.«, kako inače stoji u tekstu (91).

Kad smo na propustima, onda bih upozorio na neke stvari koje su trebale biti spomenute u tekstu, a nisu. Kada se na str. 301. već govori o arhitektu Stjepanu Podhorskom, tvorcu tipa »starohrvatske crkve« i njegovim najboljim djelima, onda je trebalo spomenuti i njegovu novu franjevačku crkvu u Makarskoj (1930—1940), koju je stručna kritika ocjenila ovako: »najzamašnije umjetničko djelo između ono 36 crkvi, koje je njegov arhitekt u našoj zemlji zasnovao«; »najuspjelija arhitektonska crkvena građevina po nacrtu sveučilišnog profesora S. Podhorskog«; »najveći moderni spomenik u crkvenoj dalmatinskoj arhitekturi našeg vremena« (**N. Subotić,** Nova franjevačka bazilika u Makarskoj, SUVREMENA KNJIŽNICA MATICE HRVATSKE, knjiga 48, Zagreb, 1944, 73—79).

Kada se govori o katoličkom tisku poslije rata (316—317), onda je svakako trebalo spomenuti SLUŽBU BOŽJU iz Makarske, koja je poslije »Vjesnika đakovačke biskupije« prvi katolički časopis koji je u Hrvatskoj nakon rata tiskan pravim knjigotiskom (počeo izlaziti u listopadu 1960. ciklostilom, a u studenom 1961. pravim tiskom). Tek su poslije S. B. slijedili svi časopisi koji se navode u djelu. Mogao je biti spomenut i godišnjak KAČIĆ, jedini naš časopis za crkvenu povijest, koji izlazi već petu godinu.

Što se tiče tiskarskih pogrešaka, one su doista neznatne, pa treba čestitati i korektoru i tiskari da u knjizi od skoro 400 stranica nema možda ni petnaestak tiskarskih pogrešaka. Ja ću, ipak na neke upozoriti: Raka sv. Šimuna u Zadru nije izrađena u XII nego u XIV stoljeću (136); turski novac nije akša nego akča (141); papa Ivan XXII nije podijelio povlastice 1392. nego 1322 (163); Stjepan Radić nije umro 20. VIII nego 8. VIII. I na koncu Ljudevita Posavskog treba iz »Kazala geografskih imena (365) premjestiti u »Kazalo osobnih imena«!

Zaključak

Uza sve navedene nedostatke Buturac-Ivandijina »Povijest Crkve« ima svoju visoku vrijednost, pa se sama od sebe preporuča svakome našem čovjeku, koga zanima povijest Crkve među

Hrvatima, a u prvom redu braći svećenicima i vjeroučiteljima, koji tu imadu neiscrpivi rudnik informacija iz naše bogate crkvene povijesti od dolaska Hrvata pa do dana današnjega. Budući da se danas u našim bogoslovijama povijest Crkve u Hrvata predaje kao jedan od glavnih predmeta, Buturac-Ivandijina knjiga može poslužiti i profesorima i đacima kao izvrstan priručnik.

Dr. Karlo Jurišić, OFM

IN MEMORIAM

PROF. STANISLAV KREGAR

Da i nije naš časopis dvije godine na naslovnoj stranici nosio njegov crtež oltara pravo bi bilo da se barem kratko osvrne na njegov prijelaz u bolji život. Kritičari i povjesničari umjetnosti smatraju da je s Kregarom otišao od nas najveći slovenski suvremeni slikar a posebno je značajno da je, iako svećenik, god. 1971. primio za svoje životno djelo najveću »Prešernovu nagradu«. Neprispodobivo veću je, uz pomoć naših molitava, dobio od onoga koji je sama Ljepota, a mi ćemo još dugo žaliti što više nije među nama živ izvanredni i neobično marljivi umjetnik-svećenik. Malo ih je u cijeloj Crkvi našeg vremena koji su poput pok. Kregara svojim životom i radom ispunili preporuku II vat. sabora: »Svi umjetnici, dakle, koji potaknuti svojom nadarenošću kane slaviti Boga u svetoj Crkvi, neka se uvijek sjećaju da je njihova djelatnost na neki način sveto nasljedovanje Boga Stvoritelja i da su njihova djela određena za katolički kult, za duhovno uzdizanje, pobožnost i vjersku poduku vjernika« (SC 127).

Pokojni se rodio iz umjetnički nadarene obitelji u Št. Vidu kod Ljubljane 10. X 1905. Gimnaziju je svršio u velikom Jegličevu zavodu svoga rodnog mjesta, teologiju u Ljubljani i zatim ga je biskup Jeglič poslao u Prag na Umjetničku akademiju gdje je boravio pet godina. Odmah je bio postavljen za profesora crtanja na spomenutoj gimnaziji gdje je ostao do njezina zatvaranja god. 1945. Sav se posvetio umjetnosti, naročito crkvenoj, tako da je registrirano preko 600 njegovih djela, kojima treba pribrojiti nebrojene oltarne slike, freske i bojadisane prozore u mnogim crkvama po cijeloj Sloveniji i drugdje. Kao član Biskupskog vijeća za umjetnost odlučno je uplivao da, nakon velikog umjetnika Plečnika, Kralja i suprugâ Vurnik, Slovenija prednjači na polju suvremene i umjetničke adaptacije i ukrašivanja starih i novih crkava. Kregaru se uvijek posebno posrećilo da izabere najprikladnije tonove boja za oslikavanje golih crkvenih zidova. Njegov se upliv protegao i na jug, a malo je kome poznato da je još kao bogoslov narisao lik sv. Ivana evanđeliste s više znakova i natpisa za orlovsku zastavu koja je pred 45 godina blagoslovljena u Mircima na otoku Braču.

Prof. je Kregar bio vrlo blaga i draga duša. Njegovo je mladenačko lice odrazivalo jednostavnost i kršćansku naivnost njegova srca, svoje je prihode navelike dijelio, a pametnim je riječima pomagao i svojim kolegama umjetnicima. Uvijek je živio kao savjestan svećenik, dugi je niz godina služio omladinsku misu u šentviškoj crkvi i rado dolazio na ispomoć kad je bio zamoljen. Strpljivo je podnio tešku bolest raka koja ga je odnijela u grob. Svećeniku koji mu je podijelio zadnje sakramente rekao je: »Kako je to lepó, kako je to lepó!« Odar su mu postavili u novoj

auli ljubljanskog teološkog fakulteta pod njegovim mozaikom sv. Ćirila i Metoda gdje je njegov prijatelj pom. biskup Lenič održao bogoslužje riječi, a sutradan je pogreb vodio i uz druge govorio nadbiskup Pogačnik. R. i. p!

M. K.

O. STANKO VIDIĆ

Iznenadila me njegova smrt. Znao sam da je bolovao od rana na nogama. Trpio je od progresivne atrofije u hodanju, a umro je iznenađujuće brzo od galopantnog raka u crijevima. Živio je 79. g. i 126 dana.

Po godinama bili smo vršnjaci. Gimnaziju smo svršili u Sinju, filozofiju u Zaostrogu, teologiju u Makarskoj. Po godinu dana smo bili prefekti u sjemeništu. Dvije tri god. suplenti na gimnaziji i naši su nas starješine odredili iste godine za sveučilišni studij. God. 1923. u isti smo se rujanski dan ukrcali u Splitu na parobrod za Mletke gdje su nas dočekali naši profesori. oo. Eterović i G. Cvitanović. Drugi dan nas je odveo na kolodvor o. Eterović. Uzeo nam putne karte za Milan, a ukrcao nas u ekspresni vlak za Trident! Morali smo se na prvoj stanici iskrcati i čekati drugi vlak. I mjesto u 19 s. prispjeli smo u Milan u ponoć!

Blgp. o. Stanko ostao je u Milanu 2-3 dana. Kad je pošao otpratio sam ga na kolodvor. Otputovao je u Friebourg, u Švicarsku da se upiše na fakultet prirodnih znanosti, a ja sam ostao u Milanu i upisao se na Kat. Univerzi Srca Isusova u filozofsko-literarni fakultet. Nakon 4 godine obojica smo apsolvirali i doktorirali: on iz prirodnih znanosti a ja iz povijesti skolastične filozofije. Škol. god. 1927-28 vratili smo se u Sinj gdje smo bez prekida bili nastavnici na našoj Klasičnoj gimnaziji sve do prve polovice g. 1945.

Svršio je II svj. rat s različitim posljedicama za pojedince. I mi smo se rastali, a bili smo u dugom razdoblju od 1928 do 1945. nerastavljivi drugovi: gotovo smo svaki dan bili zajedno na šetnji po sinjskom polju ili po zelenim okolnim brežuljcima ili u pohodima neke braće po cetinskim župama. Češće smo u subotnja popodneva pješačili u Turjake da posjetimo simpatičnog starca »barbu« o. Jakova Latinca koji je sagradio novu crkvu sv. Ante, on svećenik pjesnik uzornog franjevačkog života i plemenite serafinske duše.

Bio je o. Stanko profesor prirodnih znanosti na našoj Gimnaziji. Osposobljen na fribruškoj universi u Švicarskoj, fine inteligencije i čvrstog pamćenja, kao nastavnik je vrlo dobro obavljao svoju profesorsku dužnost. Savjesno se pripravljao za sva predavanja. Čisto i bistro tumačio svojim studentima prirodoslovno-biološke probleme. Točno je ispunjao i propisane satove i nastavne materijale. Studente je volo i oni su njega cijenili i voljeli. Bio sam mu 12 godina direktor, ali s njim nije bilo nikada nikakva problema, jer je svoje predmete uvijek bez prigovora primao i sve satove točno vršio. Bio je odličan nastavnik.

auli ljubljanskog teološkog fakulteta pod njegovim mozaikom sv. Ćirila i Metoda gdje je njegov prijatelj pom. biskup Lenič održao bogoslužje riječi, a sutradan je pogreb vodio i uz druge govorio nadbiskup Pogačnik. R. i. p!

M. K.

O. STANKO VIDIĆ

Iznenadila me njegova smrt. Znao sam da je bolovao od rana na nogama. Trpio je od progresivne atrofije u hodanju, a umro je iznenađujuće brzo od galopantnog raka u crijevima. Živio je 79. g. i 126 dana.

Po godinama bili smo vršnjaci. Gimnaziju smo svršili u Sinju, filozofiju u Zaostrogu, teologiju u Makarskoj. Po godinu dana smo bili prefekti u sjemeništu. Dvije tri god. suplenti na gimnaziji i naši su nas starješine odredili iste godine za sveučilišni studij. God. 1923. u isti smo se rujanski dan ukrcali u Splitu na parobrod za Mletke gdje su nas dočekali naši profesori. oo. Eterović i G. Cvitanović. Drugi dan nas je odveo na kolodvor o. Eterović. Uzeo nam putne karte za Milan, a ukrcao nas u ekspresni vlak za Trident! Morali smo se na prvoj stanici iskrcati i čekati drugi vlak. I mjesto u 19 s. prispjeli smo u Milan u ponoć!

Blgp. o. Stanko ostao je u Milanu 2-3 dana. Kad je pošao otpratio sam ga na kolodvor. Otputovao je u Friebourg, u Švicarsku da se upiše na fakultet prirodnih znanosti, a ja sam ostao u Milanu i upisao se na Kat. Univerzi Srca Isusova u filozofsko-literarni fakultet. Nakon 4 godine obojica smo apsolvirali i doktorirali: on iz prirodnih znanosti a ja iz povijesti skolastične filozofije. Škol. god. 1927-28 vratili smo se u Sinj gdje smo bez prekida bili nastavnici na našoj Klasičnoj gimnaziji sve do prve polovice g. 1945.

Svršio je II svj. rat s različitim posljedicama za pojedince. I mi smo se rastali, a bili smo u dugom razdoblju od 1928 do 1945. nerastavljivi drugovi: gotovo smo svaki dan bili zajedno na šetnji po sinjskom polju ili po zelenim okolnim brežuljcima ili u pohodima neke braće po cetinskim župama. Češće smo u subotnja popodneva pješačili u Turjake da posjetimo simpatičnog starca »barbu« o. Jakova Latinca koji je sagradio novu crkvu sv. Ante, on svećenik pjesnik uzornog franjevačkog života i plemenite serafinske duše.

Bio je o. Stanko profesor prirodnih znanosti na našoj Gimnaziji. Osposobljen na fribruškoj universi u Švicarskoj, fine inteligencije i čvrstog pamćenja, kao nastavnik je vrlo dobro obavljao svoju profesorsku dužnost. Savjesno se pripravljao za sva predavanja. Čisto i bistro tumačio svojim studentima prirodoslovno-biološke probleme. Točno je ispunjao i propisane satove i nastavne materijale. Studente je volo i oni su njega cijenili i voljeli. Bio sam mu 12 godina direktor, ali s njim nije bilo nikada nikakva problema, jer je svoje predmete uvijek bez prigovora primao i sve satove točno vršio. Bio je odličan nastavnik.

Osim službenog nastavničkog rada, o. Stanko je imao i svoje povremene hobije. On je stručno uredio sjajni herbarij. Zatim je dugo vremena gojio kanarince. Znao je precizno popravljati satove i radio-aparate. On nije gubio vrijeme u besposlici: uvijek je s interesom pratio sve tehničke i kulturne tekovine prirodoslovnog smjera pa je bio i pomoć i primjer svojim kolegama i studentima.

O. Stanko nije nikada nimalo bio u službenoj pastoralnoj službi, ali kao Kristov svećenik dostojno se vladao i ostao mu je do groba vjeran. On po prirodi nije rječiti govornik pa nije bio veći propovjednik. Nije znao »glasno« izvikivati svoj intimni nutarnji život, ali njegovo vanjsko vladanje uvijek je bilo dolično, nenametljivo, časno i pohvalno, stoga nije imao neprijatelja. Svojom dobrotom svjetlio je. Svima je bio dobar, pa su svi za njega bili dobri.

Kao svećenik **ispovijednik** nije bio za male već za »teže« kategorije. Kad sam za župskih blagdana s njim išao po cetinskim župama oba smo pomagali ispovijedati.

Osim toga kad je u ovih 10-15 posljednjih godina oslabio na nogama i vrlo malo izlazio vani, k njemu su u sobu dolazili naši klerici i pitomci na ispovijed, a to mi je sam povjerio u našem posljednjem razgovoru. A to mu je velika odlika i zasluga!

Kad sam ja pred godinu dana upao u nehotimičnu »zamku« i pred pola godine obolio od išijasa on mi je po jednom našem uglednom kolegi poručio: »Reci mu da uzme krunicu u ruke«! Ja, zahvalan mu na toj poruci, jer ona indirektno svjedoči da i on niže krunice, odgovorio sam mu riječima rimskog klasika: »Optime labimur«! Eto on je srušen u svoj grob — s krunicom na prekriženim rukama, svjedočanstvom njegove marijanske vjernosti, i jednim dokazom franjevačkim teološkim nazorom na svijet u duhu kristocentrizma i Imaculate. Svjedočim da je ovako mislio i osjećao teološki naš blagopokojni o. Stanko.

Dragi pokojnik uvijek je bio općenito poštovan, cijenjen i voljen. Braća su se natjecala: Oci Vjenceslav i Jozo, te Bernard M. i Pavao M. koji će mu biti uslužniji. Za vrijeme njegove teške bolesti herojski su mu bili karitativni, dan i noć, Oci: Marijo, Celestin i brat Pile. O. Vjenceslav ga je spremio za put u vječnost pred milostivog Suca. Posmrtne svečanosti bile su u svibanjskom dekoru: okružen sa 65 svećenika, u brojnoj koncelebraciji, velikim mnoštvom vjernika, govorima: O. Vučemila, MPO. provincijala, i o. Gvardijana, Vjenceslava i Stjepana sjajno je počašćen u prisutnosti njegove ucviljene rodbine, dragi Pokojnik čije ispaćeno tijelo počiva na groblju sv. Frane — u skromnom franjevačkom mauzoleju.

Dragi nezaboravni o. Stanko imao je izuzetnu sreću: Čitav svoj život proveo je u samostanu Gospe kao svećenik u svetištu Kraljice i Majke Sinja. Velika je to sreća. Stoga svu svoju nadu polažem u ovu činjenicu: Budući da je o. Stanko čitav život bio u ovom zemaljskom Dvoru Marijinu, sigurno ga je Marija, jer je Majka zahvalna, dočekala da ga — očišćena kroz oganj čistilišni — uvede u nebeski Dvor Trojednoga Boga u Kristovo svijetlo. Uživao vječni mir s Marijom u Kristu!

Fra Krsto Kržanić

POGOVOR DOSADAŠNJEG UREDNIKA

Na poticaj pokojnjeg nadbiskupa M. Pušića pred četrnaest godina sam se vrlo rado prihvatio pokretanja i uređivanja Liturgijsko-pastoralnog časopisa »Službe Božje«. U početku sam ovaj posao obavljao s velikim oduševljenjem. Poteškoće su malo po malo smanjivale moju upornost, dok konačno nije došla takva situacija da se moram od ove službe povući i uredništvo prepustiti drugome.

Izražavam srdačnu zahvalnost svim mnogobrojnim suradnicima.

Nadam se da će novo uredništvo unijeti više života i svježine i da će tako ovaj naš list postati čitaocima mnogo zanimljiviji.

Fra Jure Radić